

Ekoturizem Srednje Evrope: orodje za zaščito narave

CEETO SMERNICE ZA RAZVOJ TRAJNOSTNEGA TURIZMA V ZAVAROVANIH OBMOČJIH

Kako lahko oblikovalci politik oblikujejo turizem
v gonilo varstva narave ter lokalne gospodarske
in družbene blaginje

KAZALO VSEBINE

1.	POVZETEK	1
2.	OZADJE IN KONTEKST PROJEKTA CEETO	2
2.1.	Cilji	2
2.2.	Ključni izzivi	2
2.3.	Metodologija	5
3.	TRAJNOSTNI RAZVOJ TURIZMA V ZAVAROVANIH OBMOČJIH	6
3.1.	Opredelitev trajnostnega turizma	6
3.2.	Teoretična platforma trajnostnega turizma in implementacija v ZO	6
3.3.	Pomen deležnikov v trajnostnem turizmu	7
3.3.1.	Kaj lahko naredijo oblikovalci lokalnih politik?	7
3.3.2.	Kaj lahko naredijo centralne uprave in oblikovalci nacionalnih politik?	9
4.	VODILNA NAČELA IN PRISTOPI	10
4.1.	Smernice Konvencije o biološki raznovrstnosti (Convention on Biological Diversity - CBD)	10
4.1.1.	Postopek oblikovanja politik, načrtovanja razvoja in upravljanja	10
4.2.	Smernice Svetovne zveze za varstvo narave (IUCN)	11
4.3.	Smernice (direktive) Evropske komisije	12
4.3.1.	Prednostne naloge Natura 2000 za trajnostni turizem v zavarovanih območjih	13
4.4.	Evropska listina za trajnostni turizem (European Charter for Sustainable Tourism - ECST)	14
4.4.1.	Smernice za postopek participativnega načrtovanja	14
4.4.2.	Seja participativnega načrtovanja v osmih ZO projekta CEETO	16
4.5.	Smernice za strategijo in akcijski načrt	17
4.5.1.	Osnovna načela in intervencijska logika v RS	17
4.5.2.	Struktura strategije trajnostnega razvoja	20
4.5.3.	Postopek priprave strategije trajnostnega razvoja ZO	23
5.	ORODJA ZA NAČRTOVANJE/UPRAVLJANJE IN SPREMLJANJE	25
5.1.	Izbira metode	25
5.2.	Opredeljene metode	25
6.	SPLOŠEN PREGLED PILOTNIH OBMOČIJ PROJEKTA CEETO	29
6.1.	Regija Emilija-Romanja: Deželni Regijski park delte reke Pad	29
6.2.	Regija Emilija-Romanja: Regionalni park Alto Appennino Modenese in Naravni rezervat Salse di Nirano	30
6.3.	Regija Emilija-Romanja: Narodni park Appennino Tosco-Emiliano	33
6.4.	Naravni park Sölkttäler	35
6.5.	Biosferni rezervat Salzburger Lungau	36
6.6.	UNESCOV Biosferni rezervat Jugovzhodni Rügen	37
6.7.	Javni zavod Naravni park Medvednica	38
6.8.	Krajinski park Strunjan	39
7.	OCENA CEETO PILOTNIH AKTIVNOSTI	41
7.1.	Notranja ocena	41
7.1.1.	Metodologija	41
7.1.2.	Ključne ugotovitve notranje ocene pilotnih aktivnosti	41
7.2.	Neodvisna ocena pilotnih aktivnosti	43
7.2.1.	Pilotne aktivnosti v zavarovanih območjih	44
7.2.2.	Primeri dobrih praks v fazi testiranja	46
8.	PRIPOROČILA IN SKLEPI	49
8.1.	Razvoj in izvajanje trajnostnega turizma	49
8.2.	Postopek odločanja	51
8.3.	Doseganje soglasja in sodelovanje z deležniki v zavarovanih območjih	51
8.3.1.	Upravljanje in načrtovanje	52
8.3.2.	Razvoj prednostnih nalog in ciljev za trajnostni razvoj turizma	52
8.3.3.	Mreženje deležnikov: kdo, kako, s kom?	53
8.4.	Spremljanje in ocenjevanje	55
8.4.1.	Primer kazalnikov CROSTO	55
8.5.	Zaključki in priporočila	58
9.	VIRI IN LITERATURA	61
10.	SEZNAM VIROV	62

Seznam slik

Slika 1: Načela listine	14
Slika 2: Strategija lokalnega razvoja - hierarhija 4 ravni.....	22
Slika 3: Načini zagotavljanja obveščanja javnosti v postopku načrtovanja LRS	23
Slika 4: Ključne komponente načrtovanja LRS	24
Slika 5: Tabela orodij za spremljanje oziroma monitoring	27
Slika 6: Ocena uporabnosti orodij.	28
Slika 7: Analiza strateških turističnih tokov	29
Slika 8: Sistem za analizo video vsebine (Video Content Analysis - VCA)	31
Slika 9: Pietra di Bismantova	33
Slika 10: Pregledovanje vpisnih knjig na vrhu gore v Naravnem Parku Sölkktälér	35
Slika 11: Območje Prebersee.....	36
Slika 12: Avdio vodnik	37
Slika 13: Vključevanje deležnikov.....	39
Slika 14: Študija okoljskih in prostorskih rešitev.....	40
Slika 16: Različne vizije in različna kulturna ozadja skupin deležnikov.	54

Seznam tabel

Tab.1: Zaporedje participativnih dejavnosti za doseg cilja razvoja skupne aktivnosti.....	16
Tab.2: Seznam ključnih tem UNWTO in ustrezni kazalniki ETIS.....	57
Tab.3: Seznam dodatnih kazalnikov, ki pokrivajo deveto obvezno temo UNWTO in četrti razdelek ETIS.	58

Terminologija in seznam kratic

Obiskovalec	V povezavi z zavarovanimi območji (ZO) je obiskovalec oseba, ki obiše območje ZO, ki ni plačana, da bi bila na območju in ki tam ne prebiva stalno. Namen obiska območja je običajno rekreacijski, izobraževalni ali kulturni ¹
Turist	Vsak obiskovalec, katerega potovanje v zavarovano območje vključuje prenočevanje.
CEETO	Ekoturizem Srednje Evrope: orodja za varstvo narave
EU	Evropska unija
ZO	Zavarovano območje: jasno opredeljen geografski prostor, ki je zakonsko ali na drugačen učinkovit način priznано, namenjeno in upravljano z namenom dolgoročnega ohranjanja narave v povezavi z ustreznimi ekosistemskimi storitvami in kulturnimi vrednotami. ²
UNEP	Program Združenih narodov za okolje (United Nations Environment Programme)
IUCN	Svetovna zveza za varstvo narave (International Union for Conservation of Nature)
UNWTO	Svetovna turistična organizacija Združenih narodov (United Nations World Tourism Organization)

¹ UNWTO and UNEP (2005). Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy-Makers. Madrid and Paris: UNWTO and UNEP, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>

² Dudley, N. (ed.) (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland: IUCN. <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/PAPS-016.pdf>. Dostop 2 januarja 2020.

1. POVZETEK

Te CEETO smernice so eden glavnih dokumentov o rezultatih projekta CEETO, katerega cilj je okrepiti trajnost pri načrtovanju in upravljanju turizma.

Od svetovnega vrha o trajnostnem razvoju, ki se je odvil leta 2002, so številne mednarodne konvencije in deklaracije predstavile načela in smernice za trajnostni turizem. Številne države javno zatrjujejo, da izvajajo ali da si želijo izvajati politike za »trajnostni turizem«. Po ocenah mnogih strokovnjakov pa kljub temu ni bilo sprejetih dovolj ukrepov in doseženih dovolj ciljev, da bi lahko vplivali na pritiske turizma.

Namen teh CEETO smernic v kombinaciji s CEETO »Priročnikom uspešnih in inovativnih praks trajnostnega turizma v zavarovanih območjih« je uporaba znanj, pridobljenih s projektom, z namenom nudenja podpore tako upraviteljem ZO kot tudi oblikovalcem politik, s tem pa tudi strokovnjakom in deležnikom, pri vsakodnevnih prizadevanjih za približevanje trajnostnemu turizmu.

Po vsej verjetnosti ni nobene druge gospodarske panoge, ki bi bila povezana s toliko različnimi vrstami izdelkov in storitev, kot turistični sektor³. Zato je toliko pomembnejša vloga vlad pri nadzoru in razvoju priložnosti, zagotavljanju vodstva in vzpostavljanju mehanizmov za usklajevanja v turistični panogi. Oblikovalci politik na različnih ravneh bi morali poskrbeti tudi za zmanjšanje negotovosti v turistični politiki in načrtovati ter izboljšati odnose med ključnimi deležniki iz zasebnega in javnega sektorja.⁴

Množični turizem je v zadnjih desetletjih postal močna svetovna industrija, ki je zmožna ustvariti več tisoč delovnih mest in visoke davčne prihodke za države. Zato ne preseneča, če so oblikovalci politik pod veliko skušnjavo, da se osredotočijo na te vidike in pri tem nekoliko zanemarijo lokalne vplive ali ozaveščenost o temah trajnostnega razvoja. Smernice CEETO ponujajo postopkovno orodje in študije primerov za spodbujanje turizma, ki je trajosten in obenem privlačen. To orodje je lahko v pomoč upraviteljem ZO, občinam, lokalnim ponudnikom turističnih storitev in organizatorjem potovanja, da z medsebojnim sodelovanjem lokalnemu prebivalstvu omogočijo ustrezno kakovost življenja.

Pri tem je treba opozoriti na to, da so te Smernice, ki so rezultat dela in izkušenj, pridobljenih s projektom CEETO v zadnjih dveh letih, objavljene v začetku leta 2020, v izrednih razmerah, ki jih je povzročila pandemija Covid-19. Ukrepi socialnega distanciranja, ki jih mora upoštevati celotno prebivalstvo, bodo tudi v prihajajočih mesecih in vse do konca ukrepov, ki ga še ni mogoče predvideti, nedvomno vplivali na turizem in na obiskanost zavarovanih območij. Trenutno ni mogoče z gotovostjo oceniti, kakšni ukrepi bodo morda sledili in katere prilagoditve vedenja bomo morali ohraniti tudi v prihodnosti. Vodilni strokovnjaki z vsega sveta napovedujejo, da bodo parki zaradi svojih odprtih prostorov in naravnih predispozicij za spodbujanje dobrega počutja predstavljali »oazo zdravja« in tako postali katalizator za obiskovalce in najbolj zaželeni objekt turističnega povpraševanja.

V prihajajočih mesecih bodo oblikovalci politik, upravljalci zavarovanih območij in vsi deležniki, ki sodelujejo v dobavni verigi, poklicani, da nadzorujejo turistično realizacijo ozemelj, zato bodo sistemi za spremljanje, ki so bili opredeljeni in uporabljeni v okviru projekta CEETO, postali še bolj neprecenljivi in nepogrešljivi kot kdaj koli prej. Trenutne razmere, ki so v središču naše pozornosti, so pravo nasprotje čezmernemu turizmu in niso združljive s trajnostnim turizmom. Kljub temu bodo orodja za spremljanje koristna za nadzor in upravljanje zavarovanih območij tudi v izrednih razmerah, ki so posledica koronavirusa in nam omogočala zaznavanje vedenja in novih potreb ljudi po korektni in boljši turistični izkušnji.

³ Ihj Pforr, C. (2004) Policy-making for sustainable tourism, Curtin University of Technology, Australia, (in Sustainable Tourism, F. D. Pineda, C. A. Brebbia & M. Mugica ed.) <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/ST04/ST04007FU.pdf>

⁴ Pforr, C. (2004) Policy-making for sustainable tourism, Curtin University of Technology, Australia, (in Sustainable Tourism, F. D. Pineda, C. A. Brebbia & M. Mugica ed.) <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/ST04/ST04007FU.pdf>.

2. OZADJE IN KONTEKST PROJEKTA CEETO

CEETO smernice na eni strani povzemajo vsebino raziskav, izvedenih med projektom CEETO in obveščajo o rezultatih projekta, na drugi strani pa predstavljajo predloge in ideje za pridobivanje dodatnih znanj ter podajajo primere strategij za zmanjševanje vpliva turizma v zavarovana območja.

2.1. Cilji

CEETO smernice služijo kot orodje za podporo oblikovalcem politik na mednarodni/nacionalni/regionalni ravni pri oblikovanju načrtovanja in upravljanja na področju turizma. Smernice temeljijo na dejavnostih in pilotnih aktivnostih, izvedenih v šestih državah projektnih partnerjev: v Avstriji, na Hrvaškem, v Nemčiji, na Madžarskem, v Italiji in v Sloveniji. Namenjene so pregledu trendov in procesov trajnostnega turizma.

CEETO smernice so uporabne za široko občinstvo, zlasti pa so namenjene naslednjim skupinam:

OBLIKOVALCEM NACIONALNIH IN REGIONALNIH POLITIK

za povečanje zmožnosti za razvoj trajnostnih turističnih politik

UPRAVLJAVCEM PARKOV IN DRUGIM OSEBAM, KI DELUJEJO NA PODROČJU VARSTVA NARAVE

za zagotavljanje dobrega upravljanja in primernosti turizma v ZO ter usklajenosti s cilji ohranjanja narave

Smernice so torej podporni dokument za zgoraj omenjene skupine deležnikov, ki predstavljajo skladno strategijo za razvoj turizma, s ciljem zagotavljanja uravnotežene rasti in ohranjanja narave v okviru zavarovanih območij srednje Evrope.

Smernice CEETO prinašajo številne zaključke in priporočila. V smernicah so podani ustrezni in stroškovno učinkoviti low-impact modeli za upravljanje trajnostnega turizma, kot je inovativni sistem za upravljanje turizma, ki temelji na participativnem pristopu načrtovanja in izboljšuje upravljaljske zmogljivosti ZO.

2.2. Ključni izzivi

Zaradi nekaterih globalnih trendov⁵ in vse večjega števila turistov, je treba sprejeti trajnostno vizijo, ki upošteva upravljanje ključnih vprašanj, kot so okoljski, kulturni in družbeni vplivi. Ne glede na težave ali rešitve pa se trajnostno upravljanje turizma čedalje bolj obravnava kot osrednja točka na dnevnem redu in ne kot nekaj, kar je mogoče prezreti ali prestaviti na kasneje.

Ozaveščenost turistov

Eden ključnih izzivov za odločevalce je zmanjšanje škode na naravni dediščini, ki je posledica turizma. Turisti lahko z boljšim razumevanjem naravne dediščine zavarovanih območij pripomorejo k zmanjšanju ali preprečevanju škodljivih vplivov in spodbujajo podporo ohranjanju narave. Trajnostne politike bi si morale prizadevati v največji meri zmanjšati škodo na habitatih in poskrbeti za to, da obiskovalci čim manj motijo prostoživeče živali.

⁵ Koščak, O'Rourke, 2020.

Priporočeni ukrepi vključujejo:⁶

- Ozaveščanje s pomočjo izobraževanja (npr. kakovostno vodenje, centri za obiskovalce, ki ponujajo ustvarjalne pripomočke za interpretacijo naravnega okolja, zagotavljanje informacij pred prihodom).
- Upravljanje obiskovalcev, nadzor nad številom in obnašanjem obiskovalcev: prostorska območja za ločevanje človeških dejavnosti in ključnih habitatov prostoživečih živali z zagotavljanjem zatočišč za živali, s čimer zmanjšamo motenje živali ter rešujemo težave z odpadki.

Načrtovanje destinacij in razvoj trajnostnih lokalnih turističnih destinacij

Upravljanje turističnih destinacij je mogoče obravnavati kot neprekinjen in dolgoročen proces, ki vključuje izdelke in storitve v turističnem sektorju in deležnike zavarovanih območij. Razvoj lokalnega turizma in načrtovanje destinacij je treba organizirati kot »ustvarjalen način izvajanja turizma«. Tovrsten turizem je povezan predvsem s skupnostmi, naravnimi znamenitostmi in identiteto določenega območja. Z vidika upravljanja je to turizem, ki nima vpliva na okolje ali ima zgolj minimalen vpliv na okolje in je trajnostno, po možnosti lokalno upravljan z namenom, da turistom, skupnostim in domačinom ter povezanim osebam omogoči sodelovanje v procesu upravljanja. Z vidika aktivnosti in procesa je to turizem, ki spodbuja pridobivanje informacij skozi izobraževanje o kulturi in lokalnih skupnostih ter o okolju in ekosistemu. Z vidika participacije se takšen turizem zaveda sodelovanja turistov, skupnosti, domačinov in povezanih oseb.

Turizem - vaš vsakdan je za nekoga drugega pustolovščina

V kolikšni meri je turizem zmožen spodbujati bolj trajnosten in vključujoč razvoj, je med drugim odvisno od njegove sposobnosti, da se dogaja v različnih okoljih, vključno s podeželskimi ali nerazvitimi območji, od njegovega vpliva na gospodarstvo in s tem na spodbujanje lokalnega gospodarstva ter od ustvarjanja neposrednih in induciranih delovnih mest. Trend je, da se turistom omogoči, da med obiskom destinacije izkusijo življenje domačinov. Avtentičnost in več interakcije z lokalnim prebivalstvom zagotavljata večje zadovoljstvo na obeh straneh. Turizem postaja tristranska dejavnost, v kateri sodelujejo ponudniki, turisti in domačini. Za destinacijo je bistvenega pomena, da je blagovna znamka neločljivo vpeta v vsakdanje življenje destinacije in da vrednote blagovne znamke prežemajo vsako dejanje ustvarjanja izdelka ali komunikacije vseh posameznikov, ki se nahajajo na destinaciji.

Lokalna dobavna veriga in dodana vrednost

Turizem z zagotavljanjem izdelkov in storitev ustvarja gospodarske priložnosti. Bolj ko se turistična industrija oskrbuje lokalno, bolj bo spodbujala gospodarsko rast in povečala priložnosti za nova podjetja. Lokalna in trajnostno pridobljena hrana prispeva h gospodarski odpornosti skupnosti, zmanjšuje vplive na okolje in lahko pomaga ustvarjati pristno doživljanje kraja in kulture za obiskovalce. Hrana v vseh svojih pojavnostih je torej potencialno močan element blagovne znamke destinacije.

Gospodarska in socialna vključenost

Na lokalni ravni turizem ustvarja nove poslovne priložnosti, kar je strateškega pomena za zmanjšanje revščine v regijah z nizko stopnjo razvoja (podeželska območja). Turizem lahko torej ponudi izhod iz revščine tudi najbolj prikrajšanim skupinam. Zaposlovanje v turizmu pomaga zmanjšati revščino ter gospodarsko in socialno izključenost in lahko ponudi alternativo migraciji v mesta. Kljub pozitivnim učinkom ustvarjanja delovnih mest je treba upoštevati, da je zaposlovanje v turizmu celo v razvitih gospodarstvih zelo nestabilno, saj je delo v turizmu zelo sezonske narave, z visoko stopnjo fluktuacije zaposlenih in delovnih mest s krajšim delovnim časom.

Dostopni turizem

Dostopni turizem je hitro razvijajoča se panoga, ki temelji na ideji, da je turizem namenjen vsem in da bi si morali ponudniki turističnih storitev aktivno prizadevati za izboljšanje dostopnosti za vse posameznike. Dostopna turistična destinacija je destinacija, ki ponuja turistično izkušnjo na podlagi lastnih edinstvenih lastnosti: skozi preoblikovanje turističnega sektorja si prizadeva okrepiti njegovo konkurenčnosti, ustvarja

⁶ UNWTO and UNEP (2005). Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy-Makers. Madrid and Paris: UNWTO and UNEP, str. 43. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>

dostojne zaposlitve in spodbuja enake možnosti vseh, zlasti najbolj ranljivih skupin, da sodelujejo v turističnih dejavnostih in imajo od njih koristi, vse to pa počne v skladu z načeli trajnostnega razvoja. Vključenost lahko postane dejavnik konkurenčnosti, tako zaradi vključevanja skupin, katerih značilnosti lahko pomagajo obogatiti ponudbo vrednosti, kot tudi zato, ker vključitev prikrajšanih skupin srednjeročno vodi v bolj zdravo družbo, ki turističnim podjetjem omogoča večje možnosti za rast in uspeh.

Podnebne spremembe

Podnebne spremembe so izziv, ki obstaja že vrsto let, njegovi učinki pa postajajo vse očitnejši. Vodja sekretariata Združenih narodov za podnebne spremembe Patricia Espinosa je na Svetovnem svetu za potovanja in turizem (World Travel & Tourism Conference - WTTC) v New Yorku septembra 2019 predstavila **Akcijski načrt za trajnostni razvoj WTTC**, ki je pobuda sektorja za potovanja in turizem ob podpori sekretariata Združenih narodov za podnebne spremembe, z namenom spodbujanja in nudenja pomoči celotnemu sektorju, pri sprejemanju odločnejših in ambicioznejših ukrepov za spopadanje s podnebnimi spremembami. Industrija potovanj in turizma je po njenih besedah postala svetovna gospodarska sila, ki ustvarja⁷ 10,4 % svetovnega bruto domačega proizvoda (v letu 2017), obenem pa tudi približno 8 % svetovnih emisij toplogrednih plinov, ki prispevajo k podnebnim spremembam.

Potovalna industrija na eni strani pomaga lokalnim gospodarstvom pri ustvarjanju dobička, na drugi pa prispeva k nastanku okoljske škode. Danes si ne moremo več zatiskati oči pred poročili, ki poudarjajo uničujoč vpliv turizma, ki je večinoma povezan z zračnim, avtomobilskim in pomorskim prevozom. Če sicer drži, da potovalni industriji kronično primanjkuje več predpisov s strani oblikovalcev politik, drži tudi to, da bi morali nekaj osebne odgovornosti prevzeti tudi turisti in zmanjšati letalski promet.

Čezmerni turizem

Čezmerni turizem pomeni netrajnostni turizem, za katerega je značilno to, da njegovi negativni vplivi na okolje destinacij in lokalno skupnost presegajo kakršne koli pozitivne učinke. Pri čezmernem turizmu se izpostavljajo vplivi neustreznega turističnega načrtovanja in pomanjkljivih predpisov na destinacije. Pojav čezmernega turizma je imel dvojni učinek. Na eni strani je zaradi njega prišlo do negativne nastrojenosti proti turizmu, ki je v nekaterih primerih lahko škodljiv za destinacije, obenem pa je prišlo tudi do večje ozaveščenosti različnih deležnikov o potrebi po bolj vključujočem turističnem odločanju, načrtovanju in upravljanju.

Zaradi čezmernega turizma prihaja do rastočega trenda na področju turističnih taks, hkrati pa se vse več destinacij zaveda, da prihodki, ki jih ustvarjajo te takse, omogočajo izvajanje trajnostnih projektov.

Pomembno vlogo pri iskanju trajnostne rešitve bo odigrala tehnologija, ki je zgolj uporabno orodje. V praksi se že zdaj uspešno uporabljajo mobilni podatki za vplivanje na tokove obiskovalcev na določenih destinacijah. Možnost spremljanja v realnem času je lahko v pomoč pri upravljanju zmogljivosti, dostop do podatkov o geolokaciji pa lahko pomaga pri načrtovanju tokov obiskovalcev in učinkovitejšem upravljanju dobavne verige.

Nosilna zmogljivost

Trajnostni razvoj turizma mora vključevati študijo nosilne zmogljivosti. Gre za oceno »največjega števila ljudi, ki lahko hkrati obišejo turistično destinacijo, ne da bi pri tem prišlo do nesprejemljivega spreminjanja fizičnega okolja in brez nesprejemljivega zmanjšanja kakovosti izkušnje tako za obiskovalce kot prebivalce«. Dejavniki, ki jih je treba upoštevati, so fizični vpliv turistov, ekološki vpliv turistov, dožemanje pretirane gneče, kulturni in družbeni vpliv na lokalne prebivalce. To je bistvenega pomena, če želi turizem prispevati k ohranjanju kulturne in naravne dediščine z realizacijo gospodarske vrednosti in ozaveščanjem o lokalni dediščini.

Varnost in zaščita

Varnost in zaščita sta ključni sestavini načrtovanja potovanja vsakega turista. Varnost je stanje, ko sta tveganje in nevarnost za posameznika na minimalni ravni. Pod zaščito razumemo aktivno zaščito pred grožnjami ter zagotavljanje situacij, ki ne vključujejo nobenih tveganj. Za turiste imata varnost in zaščita

⁷ New Action Plan Towards Achieving Climate Neutrality in Travel and Tourism by 2050, United Nations Climate Change, September 25, 2019, <https://unfccc.int/news/new-action-plan-towards-achieving-climate-neutrality-in-travel-and-tourism-by-2050>.

še večji pomen, saj turisti med potovanjem vstopajo v nove in njim neznane situacije. Kljub velikemu napredku v zdravstvu v zadnjih stoletjih v sodobni družbi še vedno predstavljajo veliko grožnjo nalezljive bolezni. Z nekaterimi boleznimi smo se v preteklosti uspešno spopadli in so danes omejene na peščico geografskih območij (endemične bolezni), druge pa se lahko hitro razširijo onkraj meja prvotno omejenega območja izbruha in postanejo epidemije ali pandemije (kot lahko trenutno vidimo na primeru pandemije COVID 19). Prvi in najpomembnejši vidik epidemije ali pandemije je vselej človeško trpljenje in izguba življenj. Širjenje virusa pa ima lahko tudi obsežne posledice za gospodarstvo, pri čemer je turizem eden od najbolj ranljivih sektorjev. Pandemija COVID 19 je turistični sektor že zdaj močno prizadela in v prihodnosti bo treba sprejeti vrsto novih politik za zagotavljanje bolj trajnostne in koherentne ponudbe.

2.3. Metodologija

Metodologija CEETO »Smernic za razvoj trajnostnega turizma v zavarovanih območjih« je razdeljena na glavne naloge in končna priporočila:

- Pregled literature - osredotoča se na naslednja področja: akademska literatura, vodilna načela pristopov, poročila in ostalo podobno gradivo.
- Metodologije za participativno načrtovanje procesov in opredelitev strategije trajnostnega razvoja v zavarovanih območjih ter orodja za načrtovanje/upravljanje spremljanja turističnih tokov.
- Rezultati in izkušnje, ki smo jih pridobili na osmih obravnavanih zavarovanih območjih: testiranje modela upravljanja turističnih tokov, katerega namen je zmanjšati vpliv na okolje in pritisk turizma ter povečati družbenoekonomske koristi, ki jih lahko prinese trajnostni pristop k turizmu.
- Splošna priporočila in sklepi za oblikovalce politik na različnih stopnjah trajnostnega in odgovornega razvoja turizma v zavarovanih območjih, ob upoštevanju izkušenj, pridobljenih med izvajanjem in vrednotenjem projekta CEETO.

3. TRAJNOSTNI RAZVOJ TURIZMA V ZAVAROVANIH OBMOČJIH

3.1. Opredelitev trajnostnega turizma

Po definiciji UNWTO in UNEP je trajnostni turizem:

»Turizem, ki v celoti upošteva sedanje in prihodnje gospodarske, družbene in okoljske vplive in obenem zadovoljuje potrebe obiskovalcev, industrije, okolja in gostiteljskih skupnosti«⁸.

Definicija izhaja iz načel trajnostnega razvoja (Rio de Janeiro, 1992), ki se uporabljajo za turizem v zavarovanih območjih. Trajnostni turizem so oblike turističnega razvoja, upravljanja in dejavnosti, ki trajnostno ohranjajo okoljsko, družbeno in gospodarsko celovitost in blaginjo naravnih in kulturnih virov ter na pozitiven in pravičen način prispeva h gospodarski rasti in blaginji posameznikov, ki živijo in delajo znotraj zavarovanega območja ali ga obiskujejo.

V skladu z vizijo Evropske zveze narodnih parkov EUROPARC:

»Trajnostni turizem v evropskih zavarovanih območjih zagotavlja pomembno in kakovostno izkušnjo, varuje naravne in kulturne vrednote, zagotavlja preživetje in kakovost življenja lokalnega prebivalstva ter je ekonomsko izvedljiv«.

Vse oblike turizma bi si morale prizadevati za to, da postanejo bolj trajnostne. Pri krepitevi trajnosti turizma ne gre samo za nadzorovanje in obvladovanje negativnih učinkov tega sektorja. Turizem se ponaša z zelo posebnim položajem, na katerem lahko koristi lokalnim skupnostim, tako v ekonomskem kot v socialnem smislu, ter krepi ozaveščenost o nujnosti ohranjanja okolja. Politike in ukrepi morajo biti usmerjeni v povečanje koristi in zmanjšanje stroškov turizma.

3.2. Teoretična platforma trajnostnega turizma in implementacija v ZO

Z vidika oblikovalcev politike so za uspešno izvajanje trajnostne politike na področju turizma potrebni sodelovanje, usklajevanje, decentralizacija in participacija ter informiranje. Tovrstna metoda vodi k celoviti, povezovalni in dolgoročni strategiji za trajnostni turizem, zahteva pa tudi dobršno mero politične prožnosti in pripravljenost uvesti daljnosežne reforme v politične strukture¹⁰.

Vlade igrajo ključno vlogo pri prehodu na nov, trajnosten model turizma. Zavedati se morajo, da je dolgoročno v njihovem interesu, da turistično industrijo prepričajo, naj začne trajnost jemati resno, pri čemer lahko poudarjajo prednosti za privabljanje novih poslov in splošno dobičkonosnost trajnostnega pristopa¹¹.

Na kakšen način lahko različne ravni oblikovalcev politik izboljšajo trajnostni razvoj turizma in zmogljivosti turističnega sektorja?

Varovanje naravnih vrednot je pogosto lokalna naloga, kar lahko pomeni visoke stroške, čeprav se koristni učinki čutijo daleč onkraj meja lokalne ravni. Oblikovalci lokalnih politik morajo hkrati zagotavljati več različnih storitev. Mednje sodijo javna infrastruktura, upravljanje z vodo in odpadki, spodbujanje lokalnega gospodarskega razvoja, izobraževanje in zdravstveno varstvo. Pri tem se srečujejo z izzivom vzdrževanja in izboljšanja kakovosti življenja državljanov.

Varovanje naravnih virov in biotske raznovrstnosti nekateri včasih dojemajo kot oviro za lokalni razvoj, v resnici pa ga lahko celo spodbuja:

»Občina lahko prihrani denar z zagotavljanjem oskrbe z vodo, čiščenjem odpadnih voda ter zaščito pred

⁸ UNWTO and UNEP (2005). Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy-Makers. Madrid and Paris: UNWTO and UNEP. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>.

⁹ EUROPARC Federation, Charter Principles, <https://www.europarc.org/sustainable-tourism/charter-principles/> (dostop: 3. jan. 2020).

¹⁰ Policy-making for sustainable tourism, C. Pforr, School of Management, Curtin University of Technology, Australia, <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/ST04/ST04007FU.pdf>

¹¹ UNWTO and UNEP (2005). Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy-Makers. Madrid and Paris: UNWTO and UNEP. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>

erozijo ali poplavami z uspešnejšimi in učinkovitejšimi rešitvami, ki so bolj naravne in manj tehnične».

Ohranjanje in vzdrževanje dobro delujočih naravnih ekosistemov je najboljša strategija, s katero se lahko oblikovalci lokalnih politik spopadajo s pritiski in grožnjami prihodnosti, kot so na primer izzivi, ki jih prinašajo podnebne spremembe. Okoljska vprašanja so pogosto označena kot nepriljubljena ali povezana z visokimi stroški, zato je vrednost narave lahko iz različnih razlogov v razpravah o politikah potisnjena na stranski tir:

»Razvojne strategije se osredotočajo na gospodarsko rast brez priznavanja pomena delujočih naravnih sistemov za lokalno blaginjo«.

Lokalna sposobnost odzivanja na vrednost narave je omejena. Odločanje je pogosto razdrobljeno. V skladu s standardnim modelom gospodarske rasti se pogosto spodbujajo dejavnosti, ki lahko vodijo v uničenje ekosistemov. Prepoznavanje in izvajanje politik, ki učinkovito varujejo in ohranjajo ekosisteme in biotsko raznovrstnost, zahtevata sodelovanje številnih deležnikov na različnih ravneh.

3.3. Pomen deležnikov v trajnostnem turizmu¹²

Trajnostni turizem lahko koristi številnim različnim interesom:

- **Turistični ponudniki** bi morali pri svojih prizadevanjih za dolgoročno donosnost razmisliti o svoji podobi in o svojem vplivu na okolje tako v globalnem smislu kot v smislu svoje neposredne okolice.
- **Lokalne skupnosti** si prizadevajo za večjo blaginjo, vendar brez izkoriščevalnih praks ali poslabšanja kakovosti svojega življenja.
- **Okoljevarstveniki in upravitelji ZO** so zaskrbljeni zaradi škodljivih vplivov turizma, hkrati pa v njem vidijo tudi dragocen vir dohodkov, ki jih lahko uporabijo za ohranjanje narave.
- **Obiskovalci** so v iskanju kakovostne izkušnje v varnih in privlačnih okoljih in se čedalje bolj zavedajo okoljskih vplivov svojega popotništva.
- **Vlade** na vseh ravneh bi se morale seznaniti z različnimi stališči in motivacijami teh deležnikov in sodelovati z njimi pri doseganju skupnih ciljev¹³.

Zagotavljanje trajnostnega turizma je odgovornost vseh udeležencev v turizmu. Večina učinkov turizma je posledica ukrepov zasebnih podjetij in obiskovalcev samih. Za resnično pomemben napredek pri trajnostnem razvoju turizma pa bi morale vodilno vlogo prevzeti vlade (na različnih ravneh), saj je turizem zelo razdrobljena panoga.

Zaradi te razdrobljenosti posamezni ukrepi številnih mikro in malih podjetij težko naredijo pomemben premik na poti k trajnostnemu razvoju, brez koordinacije s strani vlad. Vlade morajo ustvariti okolje, ki zasebnemu sektorju, turistom in ostalim deležnikom omogoča, da se spopadajo z izzivi na področju trajnosti in jih pri tem spodbuja.

3.3.1. Kaj lahko naredijo oblikovalci lokalnih politik?

Okoljsko upravljanje poteka na različnih ravneh:

- mednarodni sporazumi z raznih področij okoljske politike;
- nacionalna zakonodaja določa pravni okvir za lokalno odločanje in izdaja splošne direktive¹⁴;
- odločitve, sprejete na lokalni in regionalni ravni.

Oblikovalci lokalnih politik imajo možnost celostno izkoristiti naravne dobrine za zagotavljanje lokalnega

¹² UNWTO and UNEP (2005). Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy-Makers. Madrid and Paris: UNWTO and UNEP, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>.

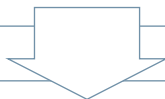
¹³ UNWTO and UNEP (2005). Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy-Makers. Madrid and Paris: UNWTO and UNEP, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>.

¹⁴TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers, UNEP, (2010) <http://docs.niwa.co.nz/library/public/TEEBguide.pdf>.

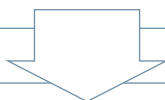

razvoja. To lahko počnejo na naslednje načine:

Z dobrim izkoristkom razpoložljivih instrumentov in postopkov. Na voljo so številni postopki ocenjevanja in orodja javnega upravljanja, ki imajo lahko neposreden vpliv na storitve ekosistemov. Ti postopki in orodja vključujejo: Presoje vplivov na okolje ali strateške okoljske presoje; Analiza stroškov in koristi za javno infrastrukturo; lokalne in regionalne davčne olajšave; prostorsko načrtovanje; uredbe na področju izkoriščanja naravnih virov, kot je gozdarstvo ali ribištvo, ter razširitveni programi.

Z razvijanjem lokalnih rešitev: izkušnje po vsem svetu so pokazale, da so lokalni zakoni in instrumenti lokalnih politik poleg prepoznavanja vrednosti na lokalni ravni pripomogli k reševanju težav na področju biotske raznovrstnosti. Novi instrumenti za izboljšanje odločanja na področju biotske raznovrstnosti vključujejo lokalna plačila za ekosistemske storitve (PES), pilotni program zmanjševanja emisij zaradi krčenja in degradacije gozdov (REDD) ter projekte mehanizma čistega razvoja.

Z zavzemanjem za okoljska vprašanja na višjih ravneh politik: lokalna in regionalna raven uprave lahko igrata pomembno vlogo pri zavzemanju za okoljska vprašanja in poskušata vplivati na oblikovanje politik na nacionalni ravni ter na odnos javnosti do teh vprašanj.

Na številnih turističnih destinacijah levji delež prihodkov, povezanih s turizmom, ne gre v žep lokalnih ponudnikov storitev, medtem ko se večina povezanih stroškov krije na lokalni ravni. Pri oblikovanju lokalnih politik se srečujemo z izzivom, kako usmeriti razvoj turizma na način, da pravičen delež dohodkov ostane v lokalnih žepih in da domačini ohranijo »suvereno« lastništvo nad svojim domačim krajem. Vse to zahteva skrbno načrtovanje upravljanja in trženje, krepitev zmogljivosti in lokalne uredbe. Eno izmed pomembnih orodij, ki so nam lahko v pomoč pri tem procesu, je razvoj različnih nacionalnih in mednarodnih sistemov certificiranja za opredelitev osnovnih standardov trajnostnega turizma. Takšna shema je na primer Evropska listina za trajnostni turizem (European Charter for Sustainable Tourism - ECST) v zavarovanih območjih, ki jo usklajujeta zveza EUROPARC in sistem certificiranja Pan Parks¹⁵.

UNEP predlaga osem ključnih področij za lokalno angažiranje oblikovalcev politik¹⁶:

Načrtovanje: raba zemljišč in sektorsko načrtovanje ponujata priložnosti za kombiniranje kmetijstva in gospodarjenja z gozdovi z drugimi rabami zemljišč. Z načrtovanjem lahko vzpostavimo ravnovesje med proizvodno industrijo in ohranjanjem pokrajine, da ostane privlačna za turizem.

Upravljanje: lokalne uprave lahko določijo načine za vključitev gospodarskih koristi ekosistemskih storitev v upravljalvske prakse.

Predpisi in zaščita: lokalne uprave imajo ključno vlogo pri razlagi in izvajanju predpisov, ki spodbujajo najboljše prakse in zaščito ekosistemov.

Koordiniranje in kolektivno delovanje: pogajanja in usklajevanje med različnimi interesnimi skupinami neizogibno potekajo na lokalni ravni. Lokalne uprave lahko podpirajo oblikovanje odborov za upravljanje virov in vključijo formalne in neformalne institucije, s čimer lahko zagotavljajo učinkovito sodelovanje in rezultate.

¹⁵ TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers, UNEP, (2010) <http://docs.niwa.co.nz/library/public/TEEBguide.pdf>.

¹⁶ TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers, UNEP, (2010) <http://docs.niwa.co.nz/library/public/TEEBguide.pdf>.

Naložbe: lokalne uprave lahko s svojo nakupno politiko vlagajo v ekosistemske storitve. Odločijo se lahko za nakup lokalnega lesa za uporabo v vladnih objektih, podpirajo nakup lokalno pridelane hrane, na primer prek nalepk za označevanje lokalnih proizvodov itd.

Spodbude: lokalne uprave lahko ponudijo pozitivne spodbude za izboljšanje upravljanja ekosistemskih storitev. To lahko na primer storijo s sredstvi za spodbujanje zelenih poslovnih projektov ali naložb, katerih cilj je dolgoročno preživetje ekosistemskih storitev.

Razširitvene storitve in krepitev zmogljivosti: mnogi okoljski problemi so posledica tega, da ljudje ne razumejo vseh posledic svojih dejanj ali niso seznanjeni z drugimi opcijami, ki jih imajo na razpolago. Kmetje morda niso seznanjeni z drugimi opcijami, ki omogočajo bolj trajnostno rabo zemljišč in ki so obenem z njihovega vidika ekonomsko ugodne.

Raziskave in promocija: lokalne agencije pogosto izvajajo raziskave, s katerimi ocenjujejo vlogo lokalnih ekosistemskih storitev. Uspešnost spremljanja in ostalih ukrepov je pogosto odvisna od sodelovanja z dobro obveščeni lokalni deležniki. Ko imajo na voljo oceno koristnosti, lahko ta podatek uporabijo za promocijo lokalnih izdelkov ali storitev.

3.3.2. Kaj lahko naredijo centralne uprave in oblikovalci nacionalnih politik?

Za oblikovalce politik je bistvenega pomena to, da se zavedajo koristi in stroškov, povezanih z zavarovanimi območji in da jih dodobra pretehtajo. Specifične koristi, ki jih prinašajo posamezna območja, se razlikujejo glede na lokacijo, ekosistem in strategijo upravljanja, vsem zavarovanim območjem pa je skupno to, da so izjemnega pomena za življenje in blaginjo ljudi. Koristi lahko izhajajo iz naslednjega:

Tržno usmerjeni viri dohodkov zavarovanih območij: viri vključujejo mednarodni turizem, zlasti ekoturizem, trge okolju prijaznih izdelkov.

Oskrba s čisto vodo: dobro negovani naravni gozdovi zagotavljajo višjo kakovost vode z nižjo vsebnostjo usedlin in onesnaževal. Zavarovana območja so povsod v svetu ključen vir čiste vode.

Ohranjanje zanesljive oskrbe s hrano s povečanjem produktivnosti in trajnosti virov: zavarovana območja zagotavljajo habitate in območja za razmnoževanje ter lahko podpirajo prehransko in zdravstveno varnost z ohranjanjem genske raznolikosti pridelkov.

Podpora naravnemu turizmu: Naravni in kulturni viri v zavarovanih območjih (npr. biotska raznovrstnost, krajine in rekreacijska vrednost) so pomembno gonilo turizma. Po oceni Svetovne turistične organizacije Združenih narodov (UNWTO) so se mednarodni turistični prihodi v letu 2018 povečali za 5 % in dosegli 1,4 milijarde. Ob tako velikem številu obiskovalcev se pojavijo potrebe po temeljni infrastrukturi in zahteve po zaposlovanju in človeških storitvah, kar pa ima posledice za gospodarstvo, družbo, kulturo in okolje. Vsi ti trendi vplivajo v zavarovana območja.

Prispevek blažitvi podnebnih sprememb in prilagajanju nanje: 15 % svetovnih kopenskih zalog ogljika, katerih vrednost naj bi znašala več trilijonov dolarjev, se nahaja v zavarovanih območjih¹⁷. Krčenje gozdov je odgovorno za približno 17 % svetovnih emisij ogljika¹⁸, kar pomeni, da lahko vzdrževanje obstoječih zavarovanih območij in strateška širitev globalnega sistema zavarovanih območij igrata pomembno vlogo pri nadzoru emisij, povezanih z uporabo zemljišč.

Ohranjanje prihodnjih vrednosti: Zavarovana območja so ključnega pomena za prihodnje generacije.

¹⁷ Campbell, A.; Miles, L.; Lysenko, I.; Hughes, A. and Gibbs, H. (2008) Carbon storage in protected areas: Technical Report. UNEP-WCMC. http://www.gibbs-lab.com/wp-content/uploads/2014/08/Campbell_2008_Carbon_storage_in_protected_areas.pdf (dostop: jan. 2020).

¹⁸ IPCC- Intergovernmental Panel on Climate Change (2007) The Physical Science Basis, In Solomon, S.; Qin, D.; Manning, M.; Chen, Z.; Marquis, M.; Tignor, K. B. M. and Miller, H. L. (eds.) Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the IPCC. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA.

4. VODILNA NAČELA IN PRISTOPI

Na projekt CEETO so vplivale številne smernice politik. Oblikovalci politik in upravljalci trajnostnega turizma morajo med drugim spoštovati štiri mednarodno sprejete smernice politik. Te so naslednje:

- Konvencija o biološki raznovrstnosti (Convention on Biological Diversity - CBD) in njene smernice o biotski raznovrstnosti in razvoju turizma;
- Smernice Svetovne zveze za varstvo narave (IUCN) za načrtovanje in upravljanje trajnostnega turizma;
- Smernice, pobude in dobre prakse Evropske komisije v Evropi za trajnostni turizem in Naturo 2000;
- Evropska listina za trajnostni turizem (European Charter for Sustainable Tourism - ECST).

4.1. Smernice Konvencije o biološki raznovrstnosti (Convention on Biological Diversity - CBD)

Konvencija je stopila v veljavo 29. decembra 1993 in ima trenutno 188 pogodbenic. Glavni cilji Konvencije o biološki raznovrstnosti so:

- ohranjanje biotske raznovrstnosti;
- trajnostna uporaba sestavnih delov biotske raznovrstnosti;
- pravična in nepristranska delitev koristi, nastalih pri izkoriščanju genskih virov, vključno z ustreznim dostopom do genskih virov in primernim prenosom ustreznih tehnologij in z ustreznim financiranjem.

Konvencija se je zavedala nujnosti vključevanja v postopke razvoja turizma, kar je vodilo v oblikovanje mednarodnih priporočil, ki se osredotočajo na trajnost.

Te smernice je mogoče razumeti kot podporno orodje za vse deležnike v razvoju turizma in ohranjanju biotske raznovrstnosti (vključno z oblikovalci politik, upravljalci, bodisi na ravni nacionalne ali lokalne uprave, v zasebnem sektorju, lokalnih skupnostih, nevladnih organizacijah bodisi v drugih organizacijah), saj opredeljujejo področja uporabe, postopke upravljanja, naloge in odgovornosti zadevnih institucij ter presojo in spremljanje okoljskih vplivov.

Elementi smernic¹⁹

V literaturi je zapisano, da lahko smernice zajemajo vse oblike in dejavnosti turizma in da so relevantne za turizem in biotsko raznovrstnost na vseh geografskih lokacijah in turističnih destinacijah.

4.1.1. Postopek oblikovanja politik, načrtovanja razvoja in upravljanja

Okvir za upravljanje turizma in biotske raznovrstnosti

Eden od korakov postopka upravljanja je vključevanje deležnikov, vključno z avtohtonimi in lokalnimi skupnostmi, s čimer se zagotovita njihovo sodelovanje ter vključevanje vladnih organov, turističnega sektorja in nevladnih organizacij za krepitev njihove ozaveščenosti in spodbujanje izmenjave informacij in najboljših praks. Postopek oblikovanja politik, načrtovanja razvoja in upravljanja sestavljajo naslednji koraki:

- Izhodiščne informacije in pregled (na podlagi podatkov iz anket in/ali spremljanja);
- Vizija in cilji (akcijski načrt);
- Cilji;
- Pregled zakonodaje in nadzornih ukrepov;
- Presoja vplivov;

¹⁹ Anna Iványi: Linkages between biodiversity and tourism, 2011, An introduction, http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf.

- Upravljanje in ublažitev vplivov;
- Odločanje;
- Izvajanje;
- Spremljanje in poročanje;
- Prilagodljivo upravljanje.

Postopek obveščanja v zvezi z okvirom upravljanja

Vsi deležniki, ki bi lahko občutili učinke, vključno z avtohtonimi in lokalnimi skupnostmi, morajo biti obveščeni o načrtih za razvoj turizma ob upoštevanju lokalnih, regionalnih in nacionalnih vplivov. Priporočeni ukrepi vključujejo seznam informacij, ki jih je treba razkriti, da se zagotovi ustrezna stopnja transparentnosti.

Izobraževanje javnosti, ozaveščanje in krepitev zmogljivosti v zvezi s turizmom in biotsko raznovrstnostjo

Aktivnosti izobraževanja in ozaveščanja bi se morale osredotočiti na širok krog deležnikov, vključno z javnostjo, strokovnim sektorjem in vsemi vladnimi ravni. V te dejavnosti je treba vključiti tudi sam sektor turizma in turiste, s ciljem spodbujanja ohranjanja naravne in kulturne dediščine in preprečevanja negativnih vplivov. Cilj aktivnosti krepitev zmogljivosti je prispevati k učinkovitemu izvajanju smernic s tem, da se vsem deležnikom na vseh ravneh omogoči sodelovanje v postopku.

4.2. Smernice Svetovne zveze za varstvo narave (IUCN)

Trajnostni razvoj turizma v zavarovanih območjih: Smernice za načrtovanje in upravljanje²⁰ so namenjene upravljavcem zavarovanih območij in drugim deležnikom. Te smernice zagotavljajo konceptualno ozadje za razumevanje parkovnega turizma in njegovega upravljanja ter teoretično podlago za upravljanje, vključno s praktičnimi nasveti. Poročilo ugotavlja, da si morajo upravljavci zavarovanih območij nenehno prizadevati za komunikacijo z vsemi deležniki. Iz smernic izhaja, da bi morale nacionalne in mednarodne organizacije spodbujati vlade k izboljšavam na naslednjih ključnih področjih:

- Podpora učinkoviti zakonodaji z zagotovitvijo ustreznih sredstev za izvajanje;
- oblikovanje nacionalnih politik za zavarovana območja in za upravljanje turizma;
- razvoj načrta upravljanja;
- turizem mora prispevati k uresničitvi namenov zavarovanih območij. Smernice morajo pomagati povečati koristi, ki jih prinaša turizem na vseh vrstah zavarovanih območij;
- meritve aktivnosti, obsega in učinkov turizma v parkih morajo biti natančne in čim popolnejše, njihovi rezultati pa morajo biti podani na učinkovit način;
- uskladitev storitev in izdelkov, ki so na voljo v parku in lokalno, z razlogi turističnih potovanj;
- omogočiti, da turisti plačujejo za dostop do izdelkov in storitev;
- prizadevanje za visoko kakovost vseh turističnih storitev;
- razviti skupnost zadovoljnih obiskovalcev in podpornikov parkov, ki se bodo v širših političnih razpravah v družbi zavzemali za cilje parka;
- razviti priložnosti za obiskovalce parkov, da prevzamejo pozitivno vlogo pri upravljanju parkov (s članstvom v skupinah prijateljev, z donacijami usmerjenim programom ali z osebno pomočjo osebju parkov);
- zagotoviti, da vse podane informacije ustvarijo primerna pričakovanja;
- minimizirati uhajanje prihodkov od turizma izven lokalnih skupnosti (poskrbeti za to, da potrošnja turistov ostane na lokalni ravni z najvišjo možno stopnjo lokalne samooskrbe) skozi povezovanje z lokalno industrijo;

²⁰ Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management, Eagles, Paul F. J., Haynes, Christopher D., McCool, Stephen F., 2002. http://cmsdata.iucn.org/downloads/pag_008.pdf.

- zagotoviti lokalne možnosti nastanitve;
- zagotoviti možnosti za rekreacijske dejavnosti;
- spodbujati uživanje lokalno pridelane hrane;
- zagotoviti lokalno participacijo in nadzor (npr. lokalne storitve vodnikov);
- zagotoviti mehanizme delitve dobička ali direktnih plačil;
- razumeti vlogo zavarovanega območja v okviru regionalnih in nacionalnih turističnih dejavnosti;
- razumeti vloge parkovnega turizma iz davčnih in ekonomskih vidikov;
- organizirati posebne dogodke;
- omogočiti lokalnim prebivalcem, da proslavljajo svoje kulturne tradicije;
- po potrebi pomagati pri izobraževanju lokalnega prebivalstva o znanjih, ki so potrebna za izvajanje turistične dejavnosti;
- oceniti vse turistične storitve, ki jih izvaja zasebni sektor, da se zagotovita kakovost storitev in upoštevanje politike parkov;
- poskrbeti za to, da je osebje parka ustrezno usposobljeno za načrtovanje in upravljanje turizma;
- redno ocenjevati vse turistične programe, da se zagotovi doseganje ciljev;
- poskrbeti za to, da so turistični programi bazirani na kompetentnem finančnem poslovanju;
- postaviti ustrezne cene;
- razmisliti o tem, kako najbolj smotrno porabiti prihodke od pristojbin.
- turistični objekti in programi znotraj zavarovanih območij bi morali postavljati standarde okoljsko odgovornega oblikovanja in delovanja.

4.3. Smernice (direktive) Evropske komisije

EU ima na voljo vrsto mehanizmov na področju politik, ki jih je mogoče integrirati z mednarodnimi politikami in institucijami²¹. Politika varstva narave EU denimo temelji na kombinaciji mednarodnih sporazumov, med katerimi so najpomembnejši Konvencija o biotski raznovrstnosti in ukrepi evropske politike, kot sta Direktiva o pticah (1979) in Direktiva o habitatih (1992). Ti sporazumi zagotavljajo institucionalno podlago za evropske programe biotske raznovrstnosti, kot sta Natura 2000 in širša ohranitvena politika EU. V skladu z Naturo 2000 morajo vse države EU sprejeti ukrepe za zagotovitev, da naravni habitat in vrste, ki so del mreže, pridobijo status »ugodnega stanja ohranjenosti«. Cilj je bil ustvariti skladno ekološko mrežo zavarovanih območij v EU. Na območjih Natura 2000 se lahko izvajajo turistične dejavnosti, če se pravilno upravljajo glede na nosilno zmogljivost.

6. Člen Direktive države članice obvezuje k temu, da vzpostavijo ukrepe za ohranjanje okolja. Kljub pomanjkanju ustreznih predpisov je bistvenega pomena to, da se lokalna skupnost vključi v postopke načrtovanja in upravljanja, saj bodo človeške aktivnosti ostale organski del mreže.

Območja, ki so del mreže Natura 2000, niso strogo varovani rezervati, kjer so izključene vse človeške dejavnosti. Možne pa so omejitve, ki se lahko predpišejo za vsako posamezno območje, da lahko to ohrani status ugodnega stanja ohranjenosti posebno varovanih dobrin.

²¹ C. Michael Hall: Policy, Planning and Governance in Ecotourism, Department of Tourism, School of Sciences, University of Otago, Dunedin, New Zealand, CAB International 2006., Ecotourism in Scandinavia: Lessons in Theory and Practice (eds S. Gössling and J. Hultman).

4.3.1. Prednostne naloge Natura 2000 za trajnostni turizem v zavarovanih območjih (Strategija - Politika - Načrtovanje)

Ocenjevanje virov, prepoznavanje šibkih točk, izbira ustrezne vrste turizma²²

- Upoštevati obstoječe določitve in načrte:
Vključitev strategije trajnostnega turizma Natura 2000 v obstoječe načrte upravljanja.
Upoštevanje obstoječih regionalnih in nacionalnih načrtov in strategij.

- Začeti je treba z dobrim poznavanjem območja:
V prvi fazi je treba izvesti popis inventarja naravnih in človeških virov, oceniti njihovo dobro stanje in potrebe po ohranjanju ter potencialne koristi od turizma.

- Nadaljnje raziskave:
Za boljše poznavanje njihovih šibkih točk so nadaljnje raziskave ključnega pomena.

- Podatki o vaših obstoječih obiskovalcih
Pomembno je, da veste, kdo so obiskovalci, kdaj so obiskali območje, kakšen je bil namen njihovega obiska in kolikšen je bil njihov vpliv na okolje.

- Tržni potencial in pritisk:
Odločiti se morate, ali so potrebne omejitve števila ali tipa obiskovalcev in kdaj in kje naj se te omejitve uvedejo v prihodnosti, da se prepreči degradacija okolja in dediščine.

- Določitev omejitev zmogljivosti:
Kje in kdaj bi bilo treba omejiti število in tip obiskovalcev.

- Izbira vrst turizma, ki bodo ustrezale virom in trgom:
Določiti je treba, kateri tip turizma je za to območje primeren.

Izdelava strategije, ki temelji na posvetovanju in partnerstvu²³

- Vsi deležniki morajo sodelovati že od začetka:
Že na začetku je treba vključiti širok spekter lokalnih partnerjev.

- Ustanovitev partnerskih skupin:
Delovne skupine in seminarji spodbujajo združevanje lokalnih delavcev na področju turizma, da postanejo uradni partnerji, odgovorni za strategijo.

- Ozaveščanje in krepitev zavezanosti:
Za spodbujanje širše ozaveščenosti o strategiji je pomembno vključiti domačine.

- Dodelitev potrebnih sredstev

- Za oblikovanje strategije mora biti na voljo dovolj časa (najmanj 6 mesecev).

- Strategija mora biti preprosta in jasna:
Strategija mora biti dobro osredotočena, berljiva in razdeljena vsem.

- Obveščanje in vključitev vseh partnerjev:
Partnerji morajo biti obveščeni na vsaki stopnji.

- Razširitev področja uporabe
Strateška vprašanja upravljanja in razvoja turizma morajo zajemati tudi okoliška območja, vključno z varovalnimi pasovi.

²² European Commission: Environment - Management of Natura 2000 sites (dostop: 2018.12.04.), str. 47. http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf.

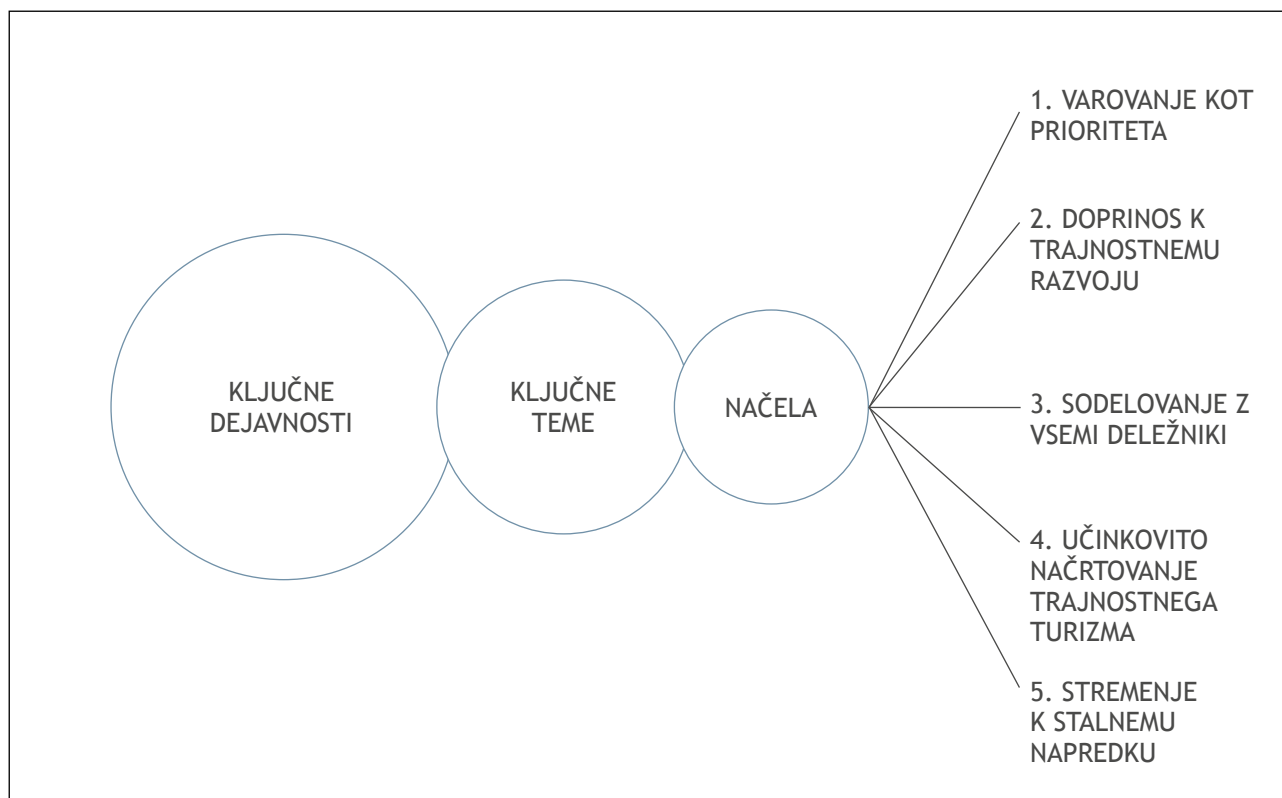
²³ European Commission: Environment - Management of Natura 2000 sites (dostop: 2018.12.04.), str. 48. http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf.

4.4. Evropska listina za trajnostni turizem (European Charter for Sustainable Tourism - ECST)

Evropska listina za trajnostni turizem v zavarovanih območjih je praktično orodje za upravljanje, ki zavarovanim območjem omogoča trajnostni razvoj turizma in je obenem orodje za načrtovanje in znak za kakovost.

Leta 1995 je EUROPARC prevzel pobudo za uvedbo Evropske listine za trajnostni turizem v zavarovanih območjih. Ključni element Listine je sodelovanje z vsemi ustreznimi deležniki pri oblikovanju skupne strategije trajnostnega turizma in akcijskega načrta na podlagi temeljite analize razmer. Cilj vseh projektov in aktivnosti Listine je varovanje naravne in kulturne dediščine ter nenehno izboljševanje turizma v zavarovanem območju z vidika okolja, lokalnega prebivalstva in podjetij ter obiskovalcev.

Evropska listina za trajnostni turizem, ki jo je izdala zveza EUROPARC, je hkrati orodje za načrtovanje in znak za kakovost. Na sliki 1 je predstavljenih 5 načel Listine.

Slika 1: Načela listine (www.europarc.org).

4.4.1. Smernice za postopek participativnega načrtovanja²⁴

Glavni cilj postopka participativnega načrtovanja je ustanoviti posvetovalno telo, ki ga bodo sestavljali ključni deležniki v postopkih odločanja in razvoja ter izvajanja akcijskega načrta za posamezno ZO.

Ključna prizorišča participacije so »lokalni forumi«. V forumu sodelujejo deležniki, ki so zainteresirani za razvoj turizma na tem območju. To so lokalne skupnosti, lokalne oblasti, inštituti, ministrstva, ponudniki turističnih storitev, turistična združenja in zunanji strokovnjaki, MSP, lokalni vodniki itd. Deležniki in njihovo sodelovanje v procesu odločanja so glavne gonilne sile uspešnega trajnostnega razvoja turizma.

Sestanke običajno izvajajo strokovnjaki za komunikacijo in skupinsko sodelovanje (moderatorji), ki se pri

²⁴ Capacity Building Workplan for Protected Areas, May 2018 CEETO Project (www.ceeto-network.eu)

tem poslužujejo raznih uveljavljenih tehnik sodelovanja, kot so:

Brainstorming (Viharjenje možganov)	Metaplan	Nominal Group (Temeljna skupinska tehnika)
World Cafe (Svetovna kavarna)	Fokusna skupina	Ideas Factory (Tovarna idej)
Photo voice (Glas fotografije)	Ciljno usmerjeno projektno načrtovanje	Critical accident (Kritična nesreča)

1. Ne glede na izbrano tehniko izvajanj sestankov bi moral vsak upravljavec, ki si prizadeva vzpostaviti učinkovit in manj zamuden postopek participativnega načrtovanja odgovoriti na naslednja vprašanja:
2. Je cilj postopka jasen in razumljiv vsem?
3. Na katere interese bodo vplivali rezultati postopka in kdo zastopa te interese?

Kakšne konflikte lahko postopek prinese oz. kakšna zavezništva naj bi prinesel?

Da bi lahko odgovoril na ta vprašanja, mora imeti vsak upravljavec jasno predstavo o stopnji vključenosti/zavezanosti deležnikov in o tem, kakšen postopek participativnega načrtovanja je treba izvesti za doseg cilja.

Pred vključitvijo lokalne skupnosti v postopek participativnega načrtovanja morajo upravljavci zavarovanega območja opredeliti pričakovane rezultate. Poleg tega je treba oblikovati razumljivo sporočilo za potencialne deležnike in pri tem upoštevati, da jih večina ne pozna tehnične ali znanstvene terminologije. Potencialni deležniki lahko v postopku participativnega načrtovanja sodelujejo le, če jim je jasno razloženo, da je cilj zanje zanimiv. Če je vsem jasno, kakšen je cilj, se je lažje izogniti zmedi in lažnim pričakovanjem.

Za upravljanje postopka participativnega načrtovanja je treba vzpostaviti pozitivno in spodbudno razpravo. Rezultat postopka participativnega načrtovanja bi moralo biti povezovanje konvergenč med poslanstvom ZO in interesi lokalne skupnosti. Nekaterih konfliktov med deležniki ne bo mogoče rešiti znotraj postopka samega. Preveliko število konfliktov lahko ogrozi celoten postopek in preusmeri pozornost s cilja postopka na razlog konflikta. Po drugi strani pa lahko postopek participativnega načrtovanja ustvari ali okrepi pozitivna zavezništva, ki temeljijo na konvergenci interesov. Z izdelavo zemljevida eksplicitnih ali latentnih konfliktov in zavezništev je mogoče predvideti ovire in grožnje in osvetliti priložnosti.

Namen delovnega načrta za krepitev zmogljivosti (Capacity Building Work plan - CBW), ki se uspešno izvaja v okviru projekta CEETO, je nuditi oporo organom upravljanja zavarovanih območij v postopku participativnega načrtovanja pri oblikovanju lokalnega akcijskega načrta razvoja trajnostnega turizma in jim zagotoviti smernice in metodološka orodja.

Fleksibilnost tega delovnega načrta za krepitev zmogljivosti omogoča upravljavcem vsakega zavarovanega območja, da si oblikujejo postopek participativnega načrtovanja po svoji meri, glede na svoj specifični kontekst, stopnjo vključenosti lokalnih deležnikov ter potrebe in prioritete glede spremljanja turizma. Po vzoru tehnike European Awareness Scenario Workshop methodology (EASW) je bilo predlaganih pet sej participativnih aktivnosti, kar je metodologija, ki je bila uspešno preizkušena v številnih podobnih postopkih v kontekstih zavarovanih območij, kot je denimo Evropska listina za trajnostni turizem (ECST), z določenimi

prilagoditvami za potrebe specifičnih ciljev projekta CEETO.

V fazi razvoja projekta CEETO so bile participativne aktivnosti za opredelitev akcijskih načrtov razvoja trajnostnega turizma zavarovanih območij izvedene v kronološkem zaporedju, z namenom, da bi dosegli cilj postopka participativnega načrtovanja (tabela 1):

Seje participativnih aktivnosti:

Seje	Participativne aktivnosti	Cilji
1	Ustanovitev foruma	Vključitev skupnosti
2	Participatory Mapping (Participativno kartiranje)	Poznavanje ozemlja in deljenje informacij
3	Future Search (Vizija prihodnosti)	Vizija turizma, kakršnega si želite
4	Ideas Factory (Tovarna idej)	Iskanje možnih rešitev in alternativnih rešitev
5	World Café (Svetovna kavarna)	Opredelitev akcijskega načrta

Tab. 1: Zaporedje participativnih dejavnosti za dosego cilja razvoja skupne aktivnosti.

4.4.2. Seja participativnega načrtovanja v osmih ZO projekta CEETO.

Koordinator zapiše rezultate vsake seje. Otvoritvena seja se je začela s podrobno predstavitvijo ciljev, programa in dnevnega reda postopka participativnega načrtovanja.

Koordinator postopka participativnega načrtovanja je vodil dnevnik samega postopka, ki je namenjen objavi na družbenih medijih in/ali na uradni spletni strani ZO. Za izvedbo učinkovitega postopka participativnega načrtovanja je priporočljivo, da se dnevni red sej določi skupaj z udeleženci.

1. seja: Ustanovitev foruma

Prvi korak postopka participativnega načrtovanja je bila ustanovitev lokalnega foruma med upravnim organom ZO in deležniki, vključno z lokalnimi občinami, naravovarstvenimi organizacijami/združenji in organizacijami/združenji skupnosti ter predstavniki turističnih podjetij.

Cilj je bil vključiti lokalno skupnost in zagotoviti njeno zavezanost k skupnemu cilju postopka participativnega načrtovanja in opredelitvi akcijskega načrta razvoja trajnostnega turizma. Udeleženci so forum dojemali kot prostor, v katerem lahko izrazijo svoje potrebe, interese, upanja in strahove v povezavi z razvojem turizma na svojem ozemlju. Namen foruma je, da postane trajno sredstvo povezanosti med ZO in lokalno skupnostjo v okviru trajnostnega razvoja turizma.

Poleg ustanovitve foruma je postopek participativnega načrtovanja zahteval ustanovitev manjšega operativnega koordinacijskega odbora, katerega člani so bili predstavniki upravljavcev ZO, lokalnih oblasti in skupine strokovnjakov. Koordinacijski odbor je zadolžen za spremljanje aktivnosti, spodbujanje sodelovanja med deležniki, ocenjevanje rezultatov posameznih sej in podajanje predlogov morebitnih popravkov postopka.

2. seja: Participatory Mapping (Participativno kartiranje)

Participativno kartiranje (ali kartiranje skupnosti - Community Mapping) združuje kartografijo s participativnimi metodami z namenom, da se predstavi poznavanje ozemlja lokalnih skupnosti.

Metoda je uporabna za določitev:

- najdragocenejšega območja oz. območij z vidika ohranitve in promocije v ZO;
- najbolj ranljivega območja oz. območij, ki ga/jih ogroža pritisk turizma;
- najpomembnejših turističnih tokov, ki prečkajo ZO.

3. seja: Metoda Future Search (Vizija prihodnosti)

Metoda Future Search je interaktivna aktivnost načrtovanja, ki se osredotoča na podiranje meja med

različnimi in morda nasprotujočimi si interesi, oblikovanje zaveznih in širjenje znanja o skupnih scenarijih za prihodnost. Udeleženci so si morali zamisliti vizijo prihodnosti.

Metoda je uporabna za:

- Oblikovanje skupne vizije, ki bo podlaga za celoten akcijski načrt razvoja trajnostnega turizma oz. za strategijo in sam načrt;
- prikaz negativnih/pozitivnih vplivov turističnih tokov na ZO.

4. seja: Ideas Factory (Tovarna idej)

Namen metode Tovarna idej je pripraviti različne možne odgovore na skupno vprašanje/težavo ali izkoristiti priložnosti. Različne ideje, ki jih prispevajo deležniki z različnimi izkušnjami in sposobnostmi, so lahko v pomoč pri sestavljanju učinkovitejših in bolj integriranih akcijskih načrtov.

Metoda je uporabna za:

- pripravo začetnega seznama potencialnih ukrepov, ki jih je treba vključiti v akcijski načrt razvoja trajnostnega turizma;
- določitev pilotnih aktivnosti.

5. seja: World Café (Svetovna kavarna)

Metoda World Café je zasnovana z namenom, da ustvari okolje, ki spodbuja sodelovanje med deležniki in jim omogoča oblikovanje konkretnih ukrepov in pobud.

Metoda je uporabna za:

- določitev kazalnikov, časa izvajanja/spremljanja in gospodarskih virov, morebitna partnerstva vseh možnih ukrepov, ki jih je treba vključiti v akcijski načrt razvoja trajnostnega turizma;
- predstavitev in razpravo o tehničnih rešitvah za vprašanja/težave, ki se lahko pojavijo.
- V primeru, da gre za eno samo aktivnost, se World Café organizira v enem samem krogu, v okviru katerega je potrebno opredeliti več vidikov, vključno z možnimi tehničnimi rešitvami, kazalniki, povezanimi s pričakovanimi rezultati, časom za izvedbo, sredstvi in morebitnimi partnerstvi. Če mora upravljavec ZO določiti več ukrepov, se World Café organizira v več krogih.

4.5. Smernice za strategijo in akcijski načrt

Razvojni pristop za katero koli zavarovano območje (ZO) je formaliziran v dokumentu razvojne strategije (RS). Kot rezultat participativnega postopka med deležniki na ozemlju, katerega pristop k projektu CEETO je bil opisan v prejšnjem odstavku, vsebuje cilje, opredelitev strateških prednostnih nalog in razvrstitev ukrepov, ki jih je treba izvesti.

To poglavje opisuje:

1. Osnovna načela, ki jih je treba upoštevati v RS
2. Struktura RS
3. Postopek priprave RS

4.5.1. Osnovna načela in intervencijska logika v RS

Obsežno posvetovanje s širokim krogom lokalnih akterjev in deležnikov je predpogoj za načrtovanje razvojne strategije (RS) in pomemben element dobrega upravljanja znotraj določenega ZO. Da bi to dosegli, mora postopek načrtovanja lokalnim deležnikom zagotoviti stalen dostop do informacij. Naloge koordinatorjev in deležnikov, ki so zadalženi za vodenje postopka načrtovanja RS (skupina za načrtovanje RS):

- Na vseh ključnih stopnjah priprave strategije se posvetujejo z lokalno skupnostjo

- Spodbujajo sodelovanje med lokalnimi partnerji
- Na preprost in enostaven način obveščajo o posameznih mejnikih v postopku načrtovanja RS
- Si nenehno prizadevajo za povečanje števila deležnikov, ki sodelujejo v postopku načrtovanja,
- Zagotavljajo preglednost vseh postopkov, povezanih z načrtovanjem RS, z različnimi promocijskimi ukrepi

Deležniki pri načrtovanju RS lahko vključujejo (seznam ni dokončen)

- Podjetja (kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, storitvena industrija, proizvodnja itd.)
- Neprofitne organizacije v civilnem sektorju (NVO), npr.: Lokalne interesne skupine, okoljska, športna, cerkvena, ženska združenja, alpski klubi itd.
- Drugi predstavniki vasi in naselij
- Regionalni in mikroregionalni razvojni sveti
- Razvojne agencije
- Župani in občine
- Trgovinske in industrijske zbornice
- Odbori lokalnih oblasti
- Aktivni državljani
- Sodelujejo lahko tudi nečlani, na primer: lokalni, regionalni in nacionalni mediji, visokošolske ustanove, organi regionalnih in centralnih oblasti itd.

Strategija je lahko razdeljena na različne prednostne naloge. Vsebuje lahko več prednostnih nalog, kot so npr. razvoj skupnosti, trajnostni razvoj turizma in ostalo, vse prednostne naloge pa imajo lahko več posameznih strategij. Posamezna strategija odgovori na vprašanje »Kaj lahko storimo, da bi bili konkurenčni v okviru te prednostne naloge v naslednjem programskem obdobju?«. Seje, ki vključujejo brainstorming, običajno ponudijo veliko odgovorov na to vprašanje, med katerimi morajo nato deležniki in upravljavec izbrati tiste, ki so najbolj izvedljivi. Ena izmed osnovnih vlog strateškega načrtovanja (in lokalnih partnerjev v postopku), je izbor ali dajanje prednosti najbolj izvedljivim in učinkovitim idejam, ki jih je treba vključiti v strategijo.

Strategije morajo biti osredotočene na povezave med aktivnostmi za razvoj ZO: Glavna dodana vrednost strategij je v *načinu izvajanja in povezovanja teh ukrepov, tako v lokalnih skupnostih kot s strani lokalnih skupnosti znotraj posameznega ZO.*

Povezave in integracija lahko potekajo horizontalno ali vertikalno:

- V nekaterih strategijah si bodo partnerji prizadevali za horizontalno integracijo znotraj območja, na primer v ogroženih primestnih soseskah ali na podeželju znotraj ZO
- V drugih primerih se lahko strategija osredotoči na vertikalno integracijo, npr. različnih akterjev znotraj nekega sektorja, dobavne ali dostavne verige
- Strategije morajo vključevati različne trajnostne (tj. gospodarske, družbene in okoljske) razvojne pristope k skladnemu večsektorskemu pristopu in podpirati splošne dolgoročne cilje na zadevnih področjih. Vstopna točka je sicer lahko določen sektor, kot je kmetijstvo ali turizem, strategija pa naj se ne bi osredotočala izključno na to vstopno točko, temveč naj bi spodbujala povezovanje z drugimi sektorji, saj so ti potrebni za dolgoročni razvoj območja. Strategije bi morale biti poleg tega integrirane kot koherentne povezave med aktivnostmi ali projekti.

Strategije morajo imeti **značaj inovativnosti**:

- Inovativnost se lahko udejanja v različnih oblikah (storitve, izdelki, organizacija, družbene inovacije, dobava, inovacije v javnem sektorju, odprte ali uporabniško vodene inovacije itd.). Vse naštetе oblike

lahko prispevajo k inovativnemu značaju strategije.

- Inovacije je treba vedno ocenjevati ob upoštevanju lokalnih razmer, saj je lahko bil pristop, ki predstavlja inovacijo v nekem kraju, morda že uporabljen nekje drugje.

Sodelovanje in povezovanje z drugimi področji so lahko ključni sestavni del strategije:

- Sodelovanje se začne na lokalni ravni v okviru partnerstva med zastopanimi sektorji.
- Sodelovanje z drugimi ozemlji, zavarovanimi ali nezavarovanimi, je strateško orodje, ki ga lahko upravljavec ZO in deležniki uporabijo za doseganje kritične mase, ki je potrebna za določene projekte ali za nabiranje dodatnih sredstev in strokovnega znanja.
- Povezovanje v mrežo je orodje, ki partnerstvom ZO omogoča, da izkoristijo tuje izkušnje. Mreže se lahko organizirajo na prostovoljni osnovi in zastopajo svoje člane v pogajanjih z organi upravljanja na vseh ravneh.

Zagotoviti je treba **skladnost in doslednost** z obstoječimi nacionalnimi ali regionalnimi strategijami. Strategije morajo upoštevati **načelo spodbujanja enakosti** med moškimi in ženskami ter načela nediskriminacije in trajnostnega razvoja.

Posebno pozornost je treba nameniti **spremljanju** strategije, saj bodo to ključnega pomena za dokazovanje uspešnega doseganja zastavljenih ciljev. V EU večina upravljalnih organov uporablja strukturiran pristop spremljanja, ki je najpogosteje na letni osnovi in se osredotoča na finančni napredek, o čemer se poroča upravnemu odboru.

Pri pristopu spremljanja uspešnosti je treba dodatno pozornost nameniti osredotočenosti, strukturiranosti in načrtovanju pristopa. Upravljavec ZO mora svoje **kazalnike uspešnosti poslovanja** uskladiti s količinsko opredeljenimi cilji lokalne razvojne strategije. Morebitne neskladnosti je treba odpraviti z usposabljanjem ali usmerjanjem. Isto velja za kazalnike za poročanje o fizičnih dosežkih (določenih na ravni programa). Določiti je treba specifične oz. dodatne kazalnike za posamezno RS.

V zvezi s spremljanjem bi morala strategija predvideti tudi **načine ocenjevanja spremljanja**. To se nanaša tako na procese ocenjevanja kot na samoocenjevanje. Samoocenjevanje je običajno specifičen pristop, ki se uporablja samo za ocenjevanje dela upravljavcev ZO (strategije), medtem ko je zunanje ocenjevanje strategije povezano z zahtevami glede ocenjevanja na ravni programa (tj. Na nacionalni ali regionalni ravni), h katerim mora ZO prispevati. Namen ocenjevanja mora biti jasen in zasnovano mora biti tako, da je razvidna uporaba rezultatov. Iz tega izhaja jasna potreba po usposabljanju, usmerjanju in relevantnih, dobro razloženih in z ustreznimi napotki opremljenih primerih najboljših praks.

Finančni načrt je pomembno orodje za doseganje **ciljev strategije**. Finančni načrt ZO zaveže k večji odgovornosti pri izvajanju strategije. V trenutku izbire RS bi moral upravljavec ZO začeti z načrtovanjem razpoložljivosti okvirnih proračunov, navedenih v strategiji, ki pa jih je kasneje mogoče spremeniti.

Intervencijska logika razvojne strategije

Intervencijska logika je orodje, ki se uporablja za povezovanje podrobne vsebine RS z razvojnimi prednostnimi nalogami (koga naj podpira in kakšen je namen). Če je mogoče locirati podrobnosti znotraj »širše slike«, je RS preglednejša (zakaj se izvajajo ti ukrepi), podpira objektivno odločanje (zakaj je treba nekatere projekte podpreti, drugih pa ne) in (z opredelitvijo ključnih mehanizmov) pomaga upravljavski skupini ZO pri diagnosticiranju dejavnikov, ki omejujejo delovanje strategije. Na najbolj osnovni ravni intervencijska logika pojasnjuje sredstva, ki se uporabljajo za doseganje ciljev, ki ustrezajo prednostnim razvojnim potrebam. Običajno so določene tri ravni ciljev (operativni, posebni in splošni), s čimer se poda več podrobnosti o mehanizmih. V programskih praksah EU te komponente intervencijske logike imenujemo vložki, učinki, rezultati in vplivi.

4.5.2. Struktura strategije trajnostnega razvoja

Spodaj navedeni naslovi so ključne teme, ki so lahko predstavljene v celotni strategiji razvoja ZO:

UVOD IN POVZETEK
POVZETEK
PROMOCIJSKI UKREPI MED NAČRTOVANJEM RS
STRATEGIJA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opis izhodiščnega stanja ▪ Zaznavanje potreb lokalnih deležnikov ▪ Analiza razvojnih potreb ▪ Vizija in prednostne naloge ▪ Cilji ▪ Aktivnosti in ukrepi, ki se bodo izvajali za doseg ciljev ▪ Ukrepi ▪ Pogoji za upravičenost in kriteriji za izbor projektov ▪ Kazalniki in cilji za vložke, učinke, rezultate in vplive.
NAČRT IZVAJANJA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zmožljivosti za izvajanje upravitelja ZO in deležnikov ▪ Organizacijske strukture ▪ Vzdrževanje in razvoj partnerstev ▪ Zmožljivosti za odločanje in upravljanje ▪ Izvajanje ukrepov ▪ Animacija ▪ Podpora za razvoj projektov ▪ Dogovori za transparentno odločanje ▪ Finančni načrt ▪ Skupno dodeljena sredstva za RS ▪ Dodeljena sredstva za posamezen ukrep ▪ Dodeljena sredstva za posamezen sklad ▪ Tekoči stroški ZO ▪ Finančno upravljanje ▪ Spremljanje, ocena, revizija ▪ Zbiranje in uporaba podatkov ▪ Analiza ustreznih podatkov ▪ Podprtost komunikacije z upravičenci ▪ Ocenjevanje v teku ▪ Revizija RS - metode in pogostost
PRILOGE IN PODPORNİ DOKUMENTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zemljevidi ▪ Predložene projektne ideje ▪ Seznam pregledanih relevantnih strateških dokumentov ▪ Zapisnik in seznam udeležencev pomembnejših sestankov za načrtovanje RS ▪ Obrazec za registracijo člana skupine za načrtovanje ▪ Statistična metoda

V nadaljevanju je podan podrobnejši opis nekaterih najpomembnejših sestavnih delov:

Uvod in povzetek

To poglavje v RS opisuje potrebo po RS in njeno izvajanje v ZO; poda povzetek RS; opisuje ključne ukrepe za informiranje javnosti, ki se izvajajo v postopku načrtovanja RS; vključuje kratek povzetek opisa povezav med razvojnimi potrebami in opredeljenimi temami in cilji; in povzema pogloblitve načine izvajanja.

Opis izhodiščnega stanja

To poglavje opisuje:

- **Splošne značilnosti ozemlja:** lokacija, uprava, geografske razsežnosti, območje, prebivalstvo, ključna okoljska, gospodarska in družbena sredstva, problemi in trendi, dejavniki, zaradi katerih je območje skladno
- **Stanje okolja, geografija, vzorci rabe zemljišč:** lega, poselitvena struktura, območja varstva okolja ali narave, ključni okoljski problemi, prevladujoči vzorci rabe zemljišč (npr. gozdne površine, obdelovalna zemljišča, zavarovano območje, industrijska območja itd.)
- **Demografija:** prebivalstvo, starostna in spolna struktura, migracije, ekonomsko aktivno prebivalstvo, tendence demografskih sprememb, prebivalstvo mest in vasi, prebivalstvo na manj razvitih območjih, etnična sestava in ranljive družbenoekonomske skupine
- **Gospodarstvo:** gospodarska struktura in trendi, strukturni trendi in uspešnost glavnih sektorjev (npr. kmetijstvo, proizvodnja, storitve, turizem), ključni delodajalci, infrastruktura, brezposelnost (stopnja, struktura in trendi), dohodki in življenjski standard
- **Infrastruktura in storitve:** ceste in promet, komunikacije, telekomunikacije, ravnanje z odpadki, oskrba z vodo, čiščenje vode, toplota
- **Javne storitve:** socialne storitve, zdravstvena oskrba, izmenjava dela, javni red in mir, varnost
- **Socialni položaj:** stopnja izobrazbe prebivalstva, zagotavljanje izobraževanja in usposabljanja, informiranje, nevladne organizacije, skupnosti in življenje v skupnosti, stopnja aktivnosti lokalnega prebivalstva, vključenost v različne pobude, tradicije, ki jih je treba ohraniti ali dopolniti, kultura, šport, prosti čas itd.

Za vsako od zgornjih tem je treba povzeti glavne težave/izzive in priložnosti. Tem se nato določi stopnja prednosti med pripravo SWOT analize in opredelitvijo prednostnih tem.

Zaznavanje potreb lokalne skupnosti ZO in deležnikov

V tem delu je treba opisati obseg in načine posvetovanja z lokalnimi deležniki v zvezi z njihovim dojemanjem razvojnih potreb. Primeri teh metod so strukturirani intervjuji, ankete, ki jih izpolnijo organizacije skupnosti itd.

Pregled analize stanja, predstavljenega v drugih razvojnih načrtih in strategijah, ki so relevantne za ZO ali njegove posamezne dele

Zagotoviti je treba skladnost z ustreznimi regionalnimi, nacionalnimi ali razvojnimi programskimi dokumenti na ravni EU, s posebnim poudarkom na skladnosti s cilji nacionalnega razvojnega programa ZO in drugimi cilji.

Analiza potreb

Analiza potreb mora vključevati naslednje:

- Analizo informacij, pridobljenih v okviru posvetovanj z lokalnimi deležniki
- Analiza izhodiščnega stanja in trendov glede potreb in priložnosti, kot jih zaznavajo lokalni deležniki, dopolnjena s številkami, kjer je to mogoče
- Povzetek zaključkov analize stanja

Viri za analizo potreb so:

- Opis izhodiščnega stanja
- Ustrezni statistični podatki
- Podatki in analize iz drugih razvojnih načrtov in strategij
- Posvetovanje z lokalnimi deležniki (s pomočjo fokusnih skupin, tematskih delovnih skupin, vprašalnikov, javnih srečanj ali spletnih anket)

SWOT analiza

SWOT analiza mora biti vez med podrobnostmi analize potreb in opredelitvijo razvojnih prednostnih nalog ter biti v oporo deležnikom pri sistematičnem pregledu značilnosti območja RS.

Skupina za načrtovanje RS lahko na začetku opravi SWOT analizo, vendar je potrebno za bolj celovito in temeljito analizo vajo ponoviti, rezultate pa izboljšati s sodelovanjem širšega kroga lokalnih deležnikov.

Strategija - od vizije do ukrepov

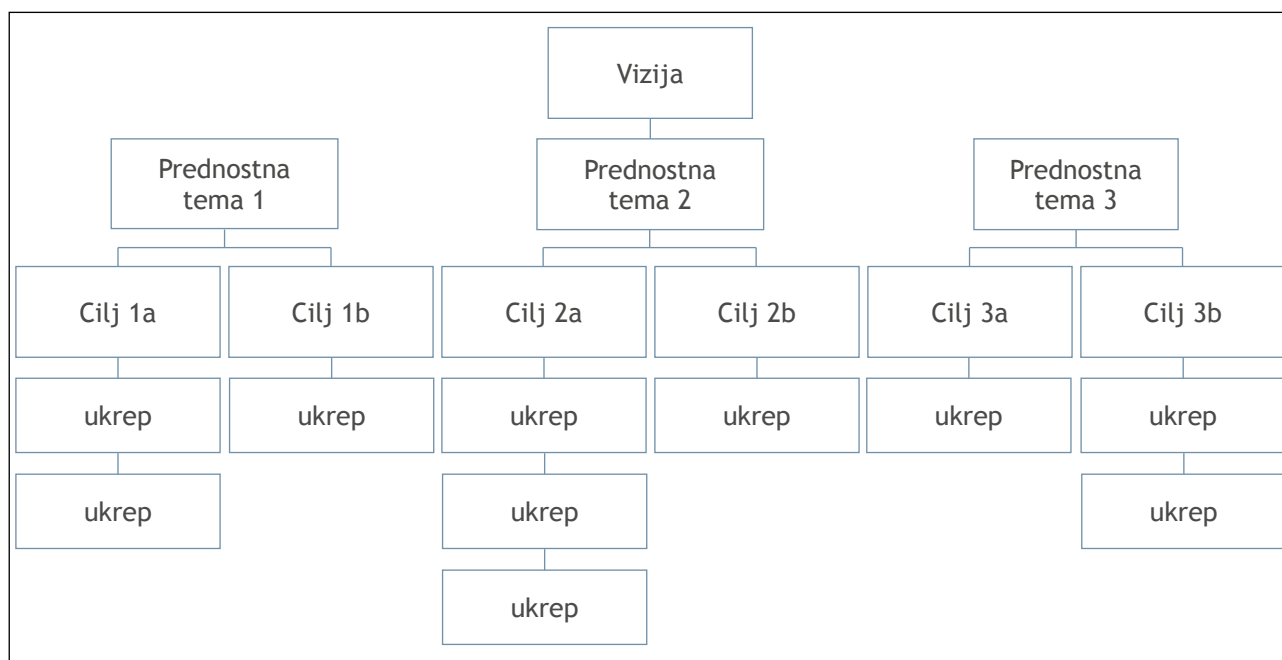
Hierarhija vizija-prednostna naloga-cilj-ukrep opisuje in uokvirja aktivnosti, ki jih načrtuje lokalna akcijska skupina za spopadanje z izzivi, ki so izpostavljeni v opisu izhodiščnega stanja in analizi potreb. Ustrezni program trajnostnega razvoja in uredbe o ZO določajo obseg aktivnosti, opredeljen v ciljeh in ukrepih.

Vizija

Vizija RS je celostni opis okoljskega, gospodarskega in socialnega stanja, ki ga želimo vzpostaviti na območju. Gre za vizijo stanja območja v prihodnosti, ki si ga člani upravljske skupine ZO in lokalni deležniki nenehno prizadevajo doseči in ki bo rezultat realizacije RS.

Prednostne naloge

Prednostne naloge ali prednostne teme so razvojni izzivi, ki jih ZO za določeno časovno obdobje postavi v ospredje svoje razvojne dejavnosti.

Slika 2: Strategija lokalnega razvoja - hierarhija 4 ravni.

Cilji

Cilji določajo, kako bo izvajanje strategije prispevalo k doseganju razvojnih prednostnih nalog. Določajo, kaj lahko skupnost in deležniki v ZO pričakujejo od pobude za razvoj. Kazalniki, ki potrjujejo doseganje ciljev, morajo biti SMART - Specific - specifični, Measurable - merljivi, Achievable - dosegljivi, Relevant - ustrezeni, Time-sensitive - časovno omejeni (*glej tudi poglavje 8.8.1 o spremljanju trajnosti na Hrvaškem v okviru CROSTO kot primer možnih kazalnikov*). Opis vsakega cilja mora vsebovati informacije o njegovi povezanosti s specifičnimi razvojnimi potrebami, ki so bile ugotovljene v fazi analize potreb in o tem, kako prispeva k zadovoljevanju teh potreb.

Ukrepi in aktivnosti

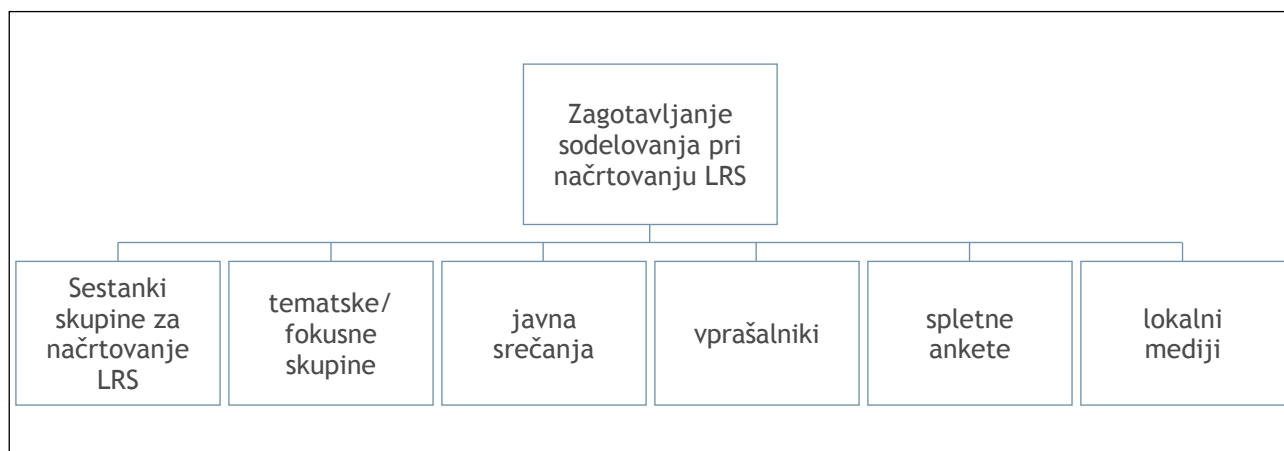
Najpomembnejše sestavine dokumenta ukrepa (measure fiche) vključujejo:

- Naslov ukrepa v RS;
- Količinsko opredeljeni rezultati;
- Skupni javni izdatki za ukrepe;
- Najnižji in najvišji znesek podpore na projekt;
- Največja intenzivnost pomoči na vrsto upravičenca;
- Potencialni upravičenci;
- Kratak opis dejavnosti, ki izpolnjujejo pogoje za ukrep;
- Podporna dokumentacija, ki jo morajo predložiti prosilci;
- Upravičeni deležniki in območje znotraj ZO.

4.5.3. Postopek priprave strategije trajnostnega razvoja ZO

Izdelava strategije lokalnega razvoja (RS) je proces, v okviru katerega se akterji povežejo, sestajajo in se pogovarjajo o interesih in potrebah na svojem območju. Lokalni mediji (časopisi, radijski in televizijski kanali) se v tem pogledu pogosto izkažejo za zelo koristne partnerje. Imenovati je treba osebo, ki bo vodila zapisnik brainstorming sej strategije, ki naj bo po možnosti oseba, ki je zadolžena tudi za združevanje posameznih delov strategije (avtorjev je lahko več).

Seje za načrtovanje RS lahko vključujejo sestanke z lokalnimi deležniki v obliki javnih srečanj (npr. odprt sestanek v občinskem ali vaškem centru), tematske ali fokusne skupine (te so lahko organizirane v okviru specifičnih tem, za katere so zainteresirani samo nekateri deležniki), ali sestanke za pripravo osnutkov predlogov, spletnih anket, vprašalnikov ali pojavljanja v medijih.

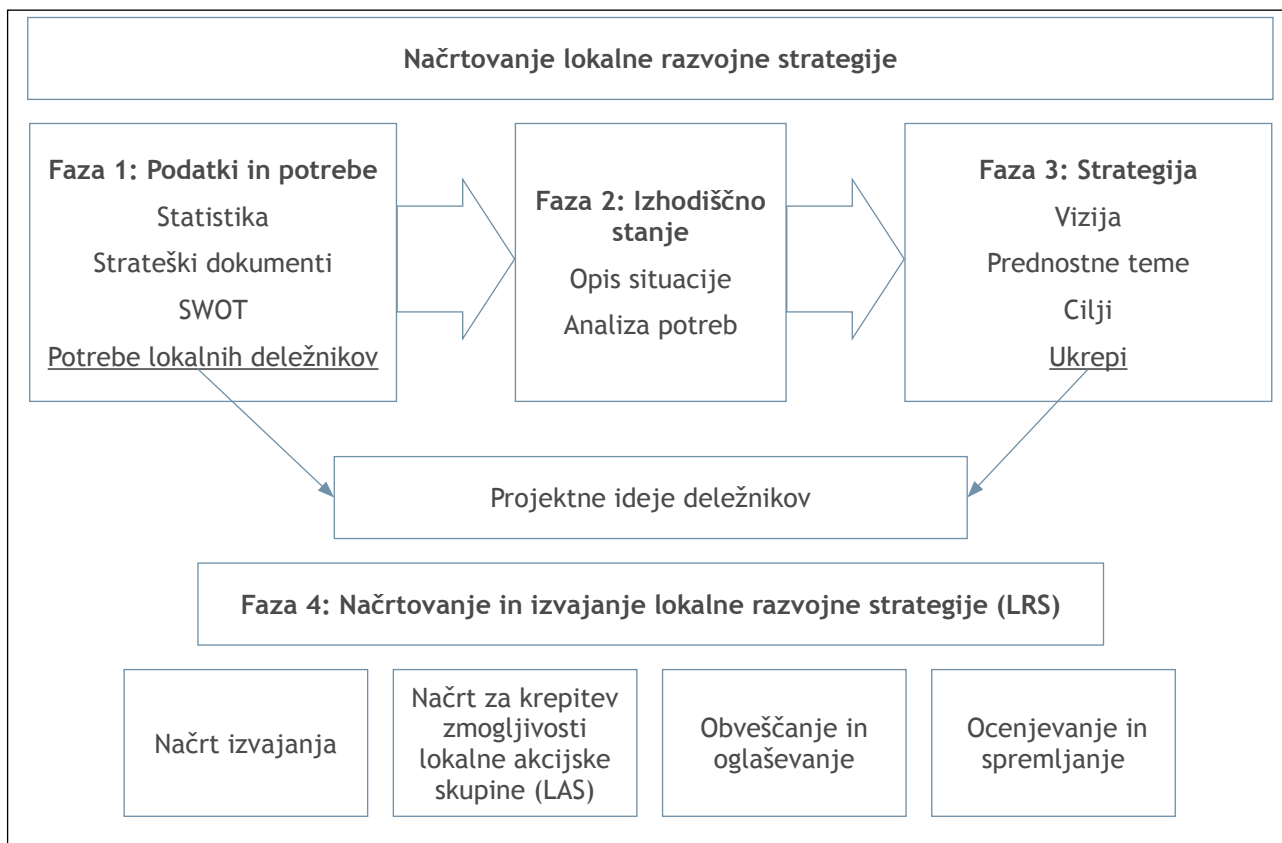

Slika 3: Načini zagotavljanja obveščanja javnosti v postopku načrtovanja LRS.

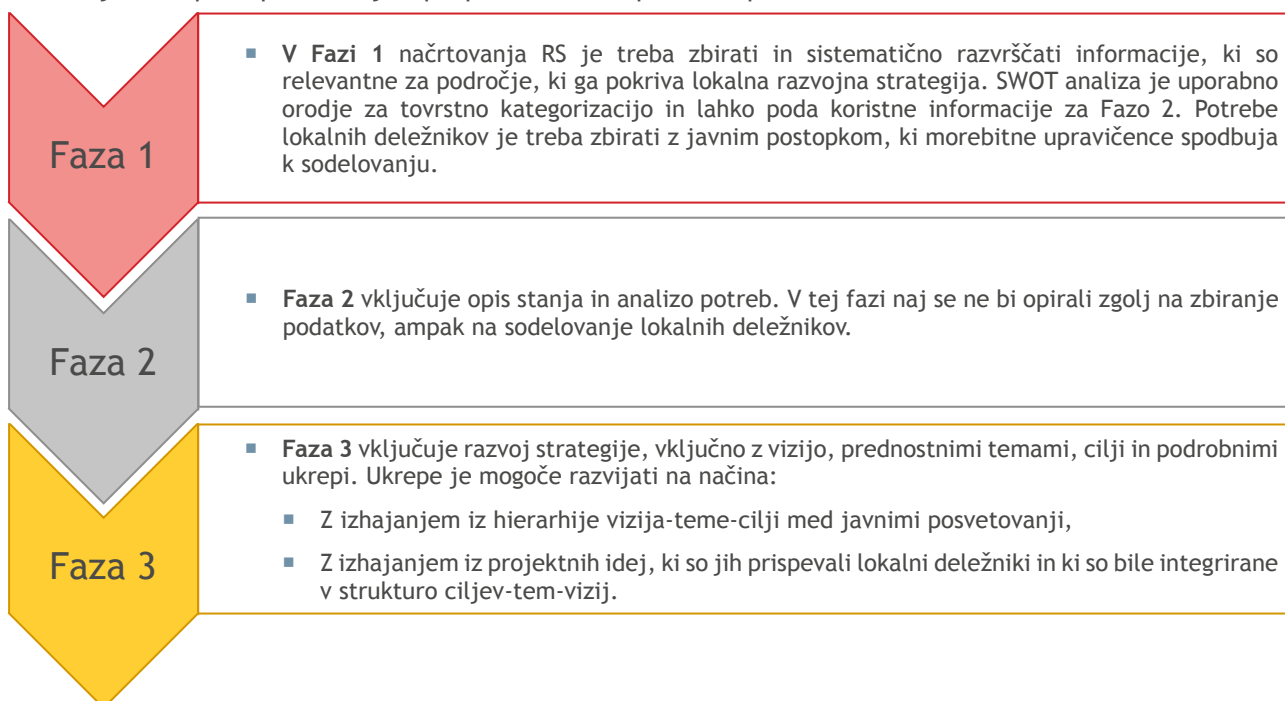
Komponente in faze priprave trajnostne RS za ZO

Načrtovanje RS lahko razdelimo na dve ključni komponenti: Načrtovanje strategije trajnostnega razvoja ZO in načrtovanje izvajanja strategije za trajnostni razvoj ZO. Slika 4 prikazuje ti dve ključni komponenti, njune dele in logična (ne časovna) razmerja med njimi.

Slika 4: Ključne komponente načrtovanja LRS

Naslednja slika poda podrobnejši opis prvih treh faz prve komponente.

5. ORODJA ZA NAČRTOVANJE/UPRAVLJANJE IN SPREMLJANJE

V tem popisu so predstavljena orodja za načrtovanje/upravljanje/spremljanje turističnih tokov in uspešne zgodbe o razvoju trajnostnega turizma iz izkušenj različnih zavarovanih območij v Evropi²⁵.

Nagovarja upravljavce zavarovanih območij (lokalne, regionalne ali državne javne ustanove, pristojne agencije) in njihove deležnike, kot so nevladne organizacije, raziskovalni centri in univerze ali mala in srednja podjetja, ki bi jih lahko zanimala medsebojna povezanost ohranjanja okoljske in biotske raznovrstnosti in razvoja strategij trajnostnega turizma.

5.1. Izbira metode

Za začetek je treba razjasniti nekatere koncepte in razliko med »anketami« in »spremljanjem«. Ankete so uporabne za »preučitev stanja« v določenem trenutku, predvidoma prvič oz. za opredelitev razmer, na podlagi katerih se sprejemajo odločitve glede politik in upravljanja. Pojem »spremljanje« se nanaša na nenehno ocenjevanje stanja ali na nekaj posameznih preiskav, ki se ponavljajo.

Opredelitev ciljev spremljanja je zelo pomembna, saj lahko vsak cilj vključuje uporabo različne kombinacije tehnik. Po opredelitvi ciljev moramo določiti, katera vprašanja oz. problematike je treba spremljati, katera je najprimernejša lokacija (ali lokacije) za pridobivanje podatkov, koga/kaj je treba spremljati, kakšen nabor informacij je potreben, na kakšen način in kako pogosto pridobivati podatke itd. Pri izbiri načina spremljanja ne smemo zanemariti stroškov.

Spodaj navedena orodja so kombinacija uveljavljenih metod, ki se uporabljajo že vrsto let, ter inovativnih metod. Kot izhodišče lahko štejemo naslednjo sinoptično shemo, ki jo je mogoče še izboljšati in razviti z uvedbo drugih tehnik ali s preoblikovanjem obstoječih.

5.2. Opredeljene metode

V tem poglavju je podan kratek povzetek opredeljenih metod, ki se uporabljajo za spremljanje turističnih tokov v ZO.

Metoda St. Gallen

Metoda St. Gallen omogoča analizo strateških tokov obiskov na podlagi podatkov lokalnih deležnikov, ki opišejo in označijo na zemljevidih (ki se kasneje kombinirajo in prekrivajo) poti, ki jih turisti najpogosteje izberejo ter seznam turističnih produktov, po katerih obiskovalci največ povprašujejo na določenem ozemlju.

Štetje avtomobilov

Ta metoda temelji na štetju avtomobilov, ki prečkajo vnaprej določene »kontrolne točke«. S to metodo dobimo vpogled v obseg prometa znotraj določenega območja in v to, kako se promet spreminja v določenem časovnem obdobju.

Za izvajanje te metode potrebujemo orodja za štetje (piroelektrične senzorje, vstopnice, parkirišča, video kamere sistemom VCA, fotocelice).

Štetje oseb

Ta metoda temelji na štetju oseb, ki prečkajo vnaprej določene »kontrolne točke«. Z metodo pridobimo podatke o številu ljudi, ki vstopijo na določeno območje in o tem, kako se to število spreminja v določenem časovnem obdobju.

Za izvajanje te metode potrebujemo orodja za štetje (piroelektrične, tlačne, optične, infrardeče ali magnetne merilne senzorje, vstopnice, video kamere, vrtljiva vrata).

²⁵ Inventory of planning/management/monitoring tools and success stories for sustainable tourism in PAs, Feb 2018 - CEETO Project (www.ceeto-network.eu/)

Prenosni telefoni (analiza velikih podatkov)

Ta metoda temelji na pridobivanju velikih podatkov (Big Data). Z analizo podatkov, pridobljenih s pomočjo prenosnih telefonov, se pridobijo informacije o gibanju obiskovalcev v zavarovanem območju. Za izvajanje te metode je potrebna geo-referenčna baza podatkov, ki jo zagotovi telefonski operater. Osebne podatke je treba varovati v skladu s Splošno uredbo o varstvu podatkov (GDPR) (EU) 2016/679, za ekstrakcijo koristnih informacij pa je potrebna obdelava podatkov s strani ponudnikov storitev, zato je pridobivanje teh podatkov povezano z relativno visokimi stroški.

Intervju

To je ena najpogosteje uporabljenih metod, saj ne pomeni velikega stroška in omogoča pridobivanje specifičnih informacij o obiskovalcu. Analizirani vzorec seveda predstavlja številčno zelo omejeno skupino vseh uporabnikov ZO. Za to metodo zadostuje že snemalnik.

Anketa

Podobno kot intervju je tudi anketa ena od najpogosteje uporabljenih metod, ko je treba zbirati želje obiskovalcev, da bi lahko uporabili ustrezne strategije upravljanja. Za to metodo, ki jo je mogoče izvesti bodisi preko spleta bodisi v živo, je treba zagotoviti spletne ali papirne obrazce.

GPS sledenje

Ta metoda postaja vse bolj priljubljena, saj omogoča »spremljanje« (sledenje) obiskovalcev v parku in s tem pridobivanje informacij o najljubših poteh in najbolj obiskanih krajih. Za uporabo te metode potrebujemo naprave za GPS sledenje. Ker so pametni telefoni opremljeni z GPS tehnologijo, obstaja tudi opcija uporabe aplikacije zavarovanega območja, ki bi v zameno za koristne informacije beležila GPS podatke uporabnikov, ko se ti gibljejo znotraj zavarovanega območja. Poleg tega so danes na voljo prosto dostopni anonimni podatki GPS pozicioniranja pametnih telefonov po vsem svetu (Strava Heat Map).

Družbena omrežja

Uporaba velike količine podatkov in informacij, ki jih lahko zagotovijo družbena omrežja, je ena od najuspešnejših metod, saj omogoča upravljavcem, da se na zelo preprost način seznanjajo s trendi, željami in vedenjem obiskovalcev, s preverjanjem njihovih objav na spletu.

Statistični modeli

Statistični modeli so skupek bolj ali manj izpopolnjenih statističnih orodij, ki se uporabljajo za ocenjevanje predmeta raziskave.

Fokusna skupina

Fokusna skupina je uporabna metoda za poglobljeno spoznavanje teme ali določenih vidikov teme, ki se izvaja s pomočjo intervjujev homogene skupine ljudi.

Video kamera

Uporaba kamer na vhodu v parke ali na nekaterih glavnih točkah je lahko koristna za zbiranje informacij o številu, pretoku in obnašanju obiskovalcev znotraj območja.

Za to metodo potrebujemo kamere in (če je na voljo) programsko opremo za analizo posameznih posnetkov (ali za video analizo), kar bi sicer moral izvajalec opravljati ročno.

Bioakustika

Bioakustika je veja zoologije, ki je močno povezana z etologijo, ki raziskuje proizvajanje in sprejemanje zvoka pri živalih, vključno z ljudmi, in kako živali komunicirajo z zvokom.

Za izvajanje te tehnike potrebujemo:

- Mikrofon/hidrofon
- Snemalnik
- Računalnik z namensko programsko opremo za predelavo (filtriranje) zvokov

 <p>Metoda St. Gallen</p> <p>omogoča analizo strateških tokov obiskov</p>	 <p>Štetje avtomobilov</p> <p>štetje avtomobilov, ki prečkajo vnaprej določene "kontrolne točke"</p>	 <p>Štetje oseb</p> <p>štetje oseb, ki prečkajo vnaprej določene "kontrolne točke".</p>	 <p>Prenosni telefoni</p> <p>informacije o gibanju obiskovalcev v zavarovanem območju.</p>
 <p>Intervju</p> <p>omogoča zbiranje specifičnih informacij o obiskovalcih</p>	 <p>Anketa</p> <p>zbiranje specifičnih informacij o obiskovalcih</p>	 <p>GPS sledenje</p> <p>"sledenje" obiskovalcem v parku</p>	 <p>Družbena omrežja</p> <p>seznanjajo s trendi, željami in vedenjem obiskovalcev</p>
 <p>Statistični modeli</p> <p>ocena turističnih tokov, ko niso na voljo vse informacije</p>	 <p>Fokusna skupina</p> <p>poglobljeno znanje o neki temi ali posameznih vidikov teme</p>	 <p>Video kamera</p> <p>zbiranje informacij o številu, pretoku in obnašanju obiskovalcev znotraj območja.</p>	 <p>Bioakustika</p> <p>proizvajanje in sprejemanje zvoka pri živalih, vključno z ljudmi, in zaznavanje njihove prisotnosti</p>

Slika 5: Tabela orodij za spremljanje oziroma monitoring.

Pri izbiri metode, ki najbolj ustreza našim potrebam, je treba upoštevati številne vidike: tehnične, ekonomske, upravljalvske itd. Za vsako od naštetih metod slika 6 z uporabo ikon opiše naslednje parametre:

1. **Kompleksnost** - stopnja težavnosti izvajanja metode;
2. **Profiliranje** - uporabnost metode za profiliranje turistov;
3. **Kakovost podatkov** - uporabnost metode za pridobivanje kakovostnih in zanesljivih podatkov (z vidika kakovosti ali z vodika količine);
4. **Kombinacija z drugimi metodami** - sposobnost metode, da se jo kombinira z drugimi metodologijami spremljanja;
5. **Prilagodljivost** - sposobnost metode, da se prilagodi posebnim lokalnim potrebam;

Orodje	Kompleksnost	Profil obiskovalca	Kakovost podatkov	Kombinacija z drugimi metodami	Prilagodljivost
Metoda St. Gallen					
Štetje avtomobilov					
Štetje oseb					
Prenosni telefoni					
Intervju					
Ankete					
GPS sledenje					
Družbena omrežja					
Statistični modeli					
Fokusne skupine					
Video kamera					
Bioakustika					

Legenda:

Zelo enostavna za izvedbo Zelo dobra kakovost profila obiskovalcev, podatkov, natančnosti in prilagodljivosti	Enostavna za izvedbo Dobra kakovost profila obiskovalcev, podatkov, natančnosti in prilagodljivosti	Dokaj enostavna za izvedbo Srednje dobra kakovost profila obiskovalcev, podatkov, natančnosti in prilagodljivosti	Težavna za izvedbo Nizka kakovost profila obiskovalcev, podatkov, natančnosti in prilagodljivosti	Zelo težavna za izvedbo Slaba kakovost profila obiskovalcev, podatkov, natančnosti in prilagodljivosti

Slika 6: Ocenjevanje uporabnosti orodij za spremljanje z vidika profiliranja, kakovosti podatkov, kombinacije z drugimi orodji, prilagodljivosti in kompleksnosti.

6. SPLOŠEN PREGLED PILOTNIH OBMOČIJ PROJEKTA CEETO

Primeri CEETO pilotnih projektov vključujejo zavarovana območja iz petih držav Srednje Evrope: Naravni park Sölkttäler in UNESCOV biosferni rezervat Salzburger Lungau (Avstrija); Naravni park Medvednica (Hrvaška); UNESCOV biosferni rezervat Jugovzhodni Rügen (Nemčija); Regijski park delte reke Pad, Regijski park Appennino Modenese in Narodni park Appennino Tosco-Emiliano (Italija) in Krajinski park Strunjan (Slovenija). Na osmih zavarovanih območjih, ki so vključena v projekt CEETO, se je začelo z razvojem procesa, namenjenega izdelavi akcijskih načrtov razvoja trajnostnega turizma (krepitev zmogljivosti in participativni postopek). Po uporabi posebnih orodij za upravljanje in spremljanje, opredeljenih v njihovih akcijskih načrtih, so se ti izvajali lokalno.

Na podlagi poročil posameznega varovanega območja je bil izdelan povzetek izvedenih dejavnosti spremljanja in doseženih rezultatov. Naslednja poglavja so posvečena oceni študijam ocene učinka; prvo je izvedel zunanji strokovnjak, druga pa je nastala na podlagi notranjega ocenjevanja s strukturiranimi intervjuji in vprašalniki, ki so bili poslani deležnikom v zavarovanih območjih. Poudariti je treba, da je vsako zavarovano območje edinstveno in zaznamovano s specifičnimi značilnostmi, omejitvami in okoljskimi izzivi, hkrati pa tudi ponuja različne priložnosti, kar pomeni, da zahteva posebno pozornost. Za izbiro najboljših praks iz vsakega zavarovanega območja je torej ključnega pomena, da se odločimo za najprimernejši pristop.

6.1. Regija Emilija-Romanja: Deželni Regijski park delte reke Pad

Dejavnosti spremljanja

»Analiza strateških tokov obiskovalcev« je bila izdelana po metodi St. Gallen. Ta tehnika odgovarja na potrebo po poznavanju značilnosti obstoječih turističnih tokov na območju solin v Cerviji in gozdov Mesola, z namenom boljšega upravljanja teh območij, zmanjšanja vpliva turizma ter spodbujanja boljše porazdelitve obiskovalcev po celotnem parku (tudi na območja, ki so skorajda neznana) in skozi vse leto.

To metodologijo je podprla tudi faza zbiranja podatkov, predvsem s pomočjo obiskovalcev centrov za obiskovalce in zbiranja vprašalnikov o značilnostih turistov.

V fazi načrtovanja pilotne akcije sta bili predvideni dve vrsti dejavnosti spremljanja.

Slika 7: Analiza strateških turističnih tokov. Arhiv: Deželni Regijski park delte reke Pad.

Za prvo dejavnost spremljanja v letu 2018:

1. Analiza strateških tokov obiskovalcev z lokalnimi deležniki, povezanimi s turistično dejavnostjo;
2. Zbiranje vprašalnikov v mesecu juliju za prvo profiliranje turistov;
3. Zbiranje podatkov je na voljo za to, da si ustvarimo predstavo o sezonskosti. V letu 2018 so bili centri za obiskovalce pozvani, naj posredujejo takrat dostopne podatke in vsak center je podatke predstavil na drugačen način (na primer mesečni ali letni podatki, kumulativni podatki ali podatki, razdeljeni na običajne vnose in študente itd.)

Za drugo dejavnost spremljanja v letu 2019:

1. Dnevni podatki centrov za obiskovalce med marcem in septembrom 2019, ki omogočajo ustvarjanje popolne slike o sezonski naravi tokov obiskovalcev v centrih za obiskovalce, skozi celotno obdobje spremljanja. V letu 2019 so pripravili priložnostni modul za zbiranje podatkov za vse centre za obiskovalce, da bi omogočili zbiranje doslednih in primerljivih podatkov v različnih obdobjih. Modul bodo centri za obiskovalce uporabljali tudi po zaključku projekta CEETO.
2. Skozi vse leto so se zbirali vprašalniki, s katerimi so nadgradili prvo fazo zbiranja vprašalnikov iz leta 2018 in tako izboljšali znanje o turistih, ki obiskujejo ozemlje ZO.

Doseženi rezultati

1. Zmanjšanje pritiska turizma

Glede na namen projekta ni bilo mogoče identificirati dejanskih učinkov v smislu zmanjšanja vplivov na okolje. V okviru pilotne akcije pa je bila preko Facebook in Instagram strani biosfernega rezervata delte reke Pad izvedena pomembna kampanja socialne komunikacije o pravilnem ravnanju v zavarovanem območju z namenom ustvarjanja (ali krepitev) ozaveščenosti turistov. S kampanjo je bilo doseženih približno 600.000 ljudi, objava pa je prejela približno 330.000 klikov. Kampanja je bila na Instagramu (med 70 in 80 %) uspešnejša kot na Facebooku.

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Predlog Komisije o Direktivi o izboljšanju turistične izkušnje je mogoče omeniti v dveh glavnih ukrepih:

- Prvi se nanaša na oblikovanje informacijskih plošč na fosilnih sipinah Massenzatica. Ta orodja so namreč ključnega pomena za zagotovitev pravilnega in popolnega uživanja območja ter za razumevanje pomena in vrednosti tega edinstvenega geomorfološkega območja.
- Postopek za izboljšanje koordinacije med centri za obiskovalce, da se zagotovi enotna komunikacija, in obveščanje na celotnem ozemlju parka. Cilj je bil, da bi imel vsak center za obiskovalce zagotovljeno isto osnovno raven:
 - informacij o posebnostih parka;
 - izboljšanja kakovosti informacij, ki jih podaja turistom;
 - omogočanja ponudnikom, da turistom svetujejo o najprimernejših krajih za obisk.

3. Družbenoekonomske koristi

Družbenoekonomske koristi v okviru pilotne aktivnosti ni mogoče natančno izračunati, ker analizirano obdobje ni bilo dovolj dolgo. Vsekakor pa so bili že med organiziranimi delavnicami opazni pomembni učinki v smislu ozaveščenosti in sodelovanja lokalnih deležnikov. Vodje centra za obiskovalce, ki so bili vključeni tudi v druge aktivnosti, so se zavedali pomembnih učinkov, ki jih ima lahko projekt CEETO na posamezno ozemlje v primeru izvedbe petletne strategije in akcijskega načrta. Ozaveščenost se je okrepila tudi po zaslugi ECTS. Med družbenoekonomskimi učinki, povezanimi s projektom CEETO, je namreč tudi postopek za pridobitev Evropske listine za trajnostni turizem, ki je omogočil pomembno udeležbo javnega in zasebnega sektorja na ozemlju dveh regijskih parkov delte reke Pad.

V tem okviru je bilo zbranih 91 projektov s strani več kot 20 različnih subjektov, od katerih je bilo 60 % iz javnega, 30 % iz zasebnega sektorja in drugih, ki so bili mešanica javnih in zasebnih ponudnikov. Aktivnosti, ki so del akcijskega načrta ECST, imajo skupni cilj zmogljivost v višini več kot 30 milijonov EUR, ki se razporedijo na obdobje 5 let. Med aktivnostmi, ki so del akcijskega načrta ECTS, so Nova kolesarska pot skozi soline, Prenova plakatov parka, Spoznavanje parka delte reke Pad, Osebna vadba v parku in Centri za obiskovalce ter Analiza strateških tokov obiskov.

6.2. Regija Emilija-Romanja: Regionalni park Alto Appennino Modenese in Naravni rezervat Salse di Nirano

Dejavnosti spremljanja

Pilotni območji se razlikujeta v značilnostih in kritičnih točkah, zato so bili za izvajanje dejavnosti spremljanja v okviru obeh pilotnih akcij uporabljeni drugačni pristopi in sistemi.

Na območju **Lago Santo Modenese** se je spremljanje osredotočalo na:

- Spodbujanje trajnostnih oblik dostopnosti z namenom zmanjšanja prometnih zastojev;
- Uporabo parkirišča in Info točke.

Rezultati dejavnosti spremljanja so naslednji:

1. Zmanjšanje dostopa z avtomobili na parkirišču Lago Santo bo potrjeno s številom parkirnih listkov, ki

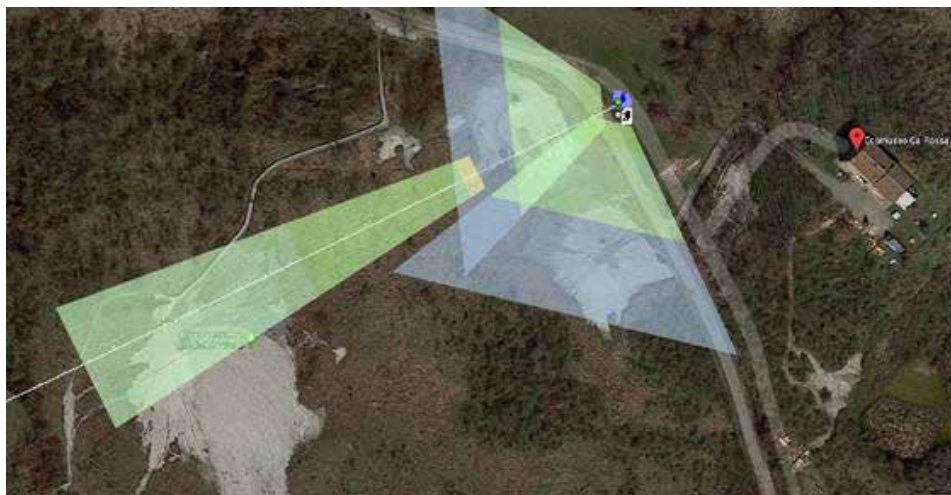
jih izdajo parkomati (ta podatek se bo nato primerjal s podatki iz preteklih poletnih sezon);

2. Ocenjevanje števila ljudi, ki bodo imeli koristi od alternativnih poti, bo temeljilo na podatkih o izposoji električnih koles, na številu ljudi, ki se prevažajo z avtobusnimi shuttle prevozi in na oceni števila pohodnikov, ki bodo uporabljali ponovno odprto pohodno pot, ki povezuje Tagliole z Lago Santo.

Spremljanje v rezervatu **Salse di Nirano** je bilo namenjeno izboljšanju znanja organov upravljanja in načrtovanju ustreznih dejavnosti za usmerjanje vedenja obiskovalcev.

Za oba namena so se izvajale naslednje aktivnosti:

1. Spremljanje prisotnosti izletnikov na območju;
2. Spremljanje najpomembnejših groženj, ki jih za zavarovano območje predstavljajo izletniki, ki prečkajo ograjo;
3. Načrtovanje ustreznih protiukrepev z uporabo sistema z več video kamerami. Treba je bilo uvesti sistem za samodejno prepoznavanje, razlikovanje in štetje vozil (avtomobilov, koles in motornih koles), pešcev in živali. Sistem je bil poleg tega namenjen tudi pridobivanju čim večjega števila podatkov za dokumentiranje glavnih dejavnikov, ki lahko ogrožajo rezervat in so lahko tudi posledica slabe ali napačne uporabe s strani obiskovalcev. Na podlagi teh podatkov lahko uvedemo morebitne varovalne ukrepe ali izboljšamo že obstoječe.

Slika 8: Sistem za analizo video vsebine (Video Content Analysis - VCA), ki spremlja prihode vozil po dostopni cesti. Arhiv: Uprava parka Emilia Centrale.

Doseženi rezultati

Vsi dokazi, ki so bili zbrani s pomočjo teh sistemov spremljanja v sklopu obeh pilotnih aktivnosti, predstavljajo osnovo za izvajanje dejavnosti, predvidenih v petletnem akcijskem načrtu. Podatki, pridobljeni na območju jezera **Lago Santo Modenese**, bodo uporabljeni za ponovitev in izboljšanje rezultatov pobude, ki je bila poskusno izpeljana v poletnem obdobju v sodelovanju z Občino Pievepelago. Uvedba sistema za spremljanje je omogočila naslednje:

- Spodbujanje trajnostnih oblik dostopnosti, ki lahko nadomestijo uporabo avtomobila;
- Boljše poznavanje značilnosti, preferenc in stopnje ozaveščenosti obiskovalcev;
- Z ustreznimi informacijami o pravilih obnašanja so obiskovalce spodbudili k odgovornejšemu obnašanju v parku.

Podatki, pridobljeni na območju **Naravnega rezervata Salse di Nirano**, so upravi parka omogočili, da identificira najšibkejšje točke ograjnega sistema. Preizkusiti bo mogoče tudi ustrezne oznake, ki poskušajo obiskovalce odvrniti od prestopanja ograje in nato z istim VCA orodjem preverjati, ali se je število prestopanj ali šibkih točk dejansko zmanjšalo.

1. Zmanjšanje pritiska turizma

V zvezi s pilotnim območjem jezera **Lago Santo Modenese**, so kazalniki pilotnih aktivnosti in prihodnji cilji, predvideni za zaključek pilotne akcije (september 2019), naslednji:

- Skupno število potnikov shuttle prevozov na smer potovanja;
- Dolžina poti, ki jo prevozi shuttle avtobus;
- Povprečni čas potovanja s shuttle avtobusom;
- Povprečni čas potovanja z avtomobilom, glede na podatke za avgust 2018.

Kvantitativni podatki, pridobljeni od dneva namestitve (19. 07. 2019) in obdelani s sistemom VCA z uporabo naj sodobnejših algoritmov umetne inteligence, vključujejo naslednje podatke:

- Dnevno (tedensko, mesečno itd.) število ljudi, ki se gibljejo peš, s kolesom, z motornim kolesom, na konju itd. in število avtomobilov, ki se vozijo po občinski cesti »Via Rio Salse«, v bližini kraja Cà Rossa (lokacija enega od dveh centrov za obiskovalce rezervata), z razlikovanjem med vzpenjajočo se (iz doline na goro) ali spuščajočo se (z gore v dolino) potjo in seštevanjem urnih, dnevnih, tedenskih, mesečnih in skupnih podatkov v celotnem obdobju spremljanja;
- Toplotni zemljevid (Heat Map) poti turistov/pohodnikov v coni A rezervata (glede na največjo površino, ki jo je mogoče zajeti z ene same točke namestitve kamer), z združevanjem dnevnih, tedenskih, mesečnih in skupnih podatkov v celotnem obdobju spremljanja;
- Število in statistični podatki (trajanje, pot itd.) o prestopanju fizičnih ovir (ograj) in vdorih na območja blatnih vulkanov, kjer sta prepovedana dostop in hoja;
- Video posnetek v načinu »časovni zamik« zajetih območij (minimalno vzorčenje 1 slika na vsakih 5 -10 minut), ki omogoča rekonstrukcijo sezonske evolucijske pokrajine in morfologij blatnih vulkanov.

Analiza podatkov iz poročanih dnevnih statistik prestopov fizičnih ovir (zajetih s tremi kamerami) je potrdila, da so takšni dogodki precej pogosti. Največ prestopov je zabeležila kamera 3, ki je usmerjena v najbolj oddaljen blatni vulkan. To lahko pripišemo dejstvu, da so kamere na območjih 1 in 2 dobro vidne, medtem ko so na območju 3, ki je bolj oddaljeno od kamer, ljudje verjetno sklepali, da niso »opazovani«. Da bi pridobili še več podrobnih podatkov in izkoristili vse možnosti, ki jih ponuja VCA, so bili analizirani podatki o pogostosti obiskov in vdorov s toplotnih zemljevidov, ki se prekrivajo na realni sliki polprosojne barvne lestvice. Barvna lestvica od modre do rjave barve podaja dvojne informacije o položaju in pogostosti/ času nahajanja ljudi in vozil na določenem območju. Mogoče je bilo izpostaviti naslednje: 1) točke, ki jih najpogosteje uporabljajo kršitelji; 2) lokacije hoje/zadrževanja znotraj cone A rezervata. Prve točke so tiste, kjer lahko uprava okrepi uporabo tabel, ki poskušajo obiskovalce odvrniti od vdora ali tabel, ki natančneje označujejo dostop do območja preko mostu za pešce.

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Za območje jezera Lago Santo v Modeni je strateškega pomena deliti rezultate spremljanja z vsemi lokalnimi deležniki, tj. z občino, da bi razumeli, kako izvajati ukrepe na bolj strukturiran način. Spodbujanje alternativnih sistemov dostopnosti bi moralo pomembno vplivati na zmanjšanje števila zasebnih motornih vozil. Ideja je, da se ponovi in izboljša pobudo, ki je bila izpeljana v poletnem obdobju v sodelovanju z vsemi deležniki in z Občino Pievepelago.

Za območje Salse di Nirano je bilo treba ugotoviti, ali je mogoče na lokaciji ponoviti poskusno uporabo sistema VCA NEMOS (sistem za spremljanje naravnih rezervatov) kot sistema za pridobivanje podatkov o uporabi in potencialnih grožnjah, ki se lahko pojavljajo v zavarovanem območju.

3. Družbenoekonomske koristi

Spodbujanje alternativnih sistemov dostopnosti na pilotnem območju jezera Lago Santo bi moralo pomembno vplivati na zmanjšanje zasebnih motornih vozil.

Na pilotskem območju **Salse di Nirano** je spremljanje omogočilo prepoznavanje najšibkejših točk ograjnega sistema in točk, ki se jih kršitelji najpogosteje poslužujejo za vdor na območje. V prihodnosti bo mogoče preizkusiti ustrezne znake za odvracanje obiskovalcev od vdora na območje in nato z istim VCA orodjem preverjati, ali se je število vdorov ali šibkih točk dejansko zmanjšalo ali spremenilo. Na območju Salse di Nirano je preizkušeni sistem za spremljanje mogoče ponoviti na drugih zavarovanih območjih.

6.3. Regija Emilija-Romanja: Narodni park Appennino Tosco-Emiliano

Dejavnosti spremljanja

Pilotne aktivnosti Pietra di Bismantova:

- Ocenjevanje spremljanja s shuttle avtobusi
- Ocenjevanje spremljanja s plačljivim parkiriščem
- Spremljanje turistov z vprašalniki
- Zbiranje podatkov
- Analiza podatkov
- Ocena rezultatov s ciljem zmanjšanja dostopa z vozili in krepitev trajnostnega vedenja turistov.

Pilotne akcije Piana di Lagdei:

- dnevi odprtih vrat
- Ocenjevanje spremljanja s shuttle avtobusi
- Ocenjevanje spremljanja s plačljivim parkiriščem
- Spremljanje turistov z vprašalniki
- Zbiranje podatkov
- Analiza podatkov
- Ocena rezultatov s ciljem zmanjšanja dostopa z vozili in krepitev trajnostnega vedenja turistov.

Za **Piana di Lagdei** je bila poleti 2018 ustanovljena nadzorna služba lokalne policije. Nadzirali so uporabo parkirišča in izvedli nekaj kazenskih ukrepov. Poleti 2019 aktivnosti ni bilo mogoče ponoviti zaradi pomanjkanja človeških virov.

Na območju **Pietra di Bismantova** so čez poletje 2018 prostovoljci vzpostavili plačljivo parkirišče s storitvijo »lažjega« nadzora ob vhodu na parkirni prostor.

Ob zaključku sezone spremljanja so bili zbrani podatki o profilu obiskovalcev, ki so podrobno opisani spodaj.

Aktivnosti obiskovalcev se nanašajo predvsem na iskanje krajev za sprostitev, stik z naravo in okoljem, kjer je mogoče na obeh pilotnih območjih opravljati tudi športne aktivnosti na prostem, s posebnim poudarkom na hoji. Glede na vprašalnike obstajajo trije glavni razlogi za obisk obeh območij:

- počitnice in preživljanje časa v naravi;
- sprostitev in zabava;
- športne aktivnosti.

Slika 9: Pietra di Bismantova. Arhiv: Narodni park Appennino Tosco-Emiliano.

Obstajajo tudi drugi razlogi za obisk območja Pietra di Bismantova, kot so na primer kulturni in verski razlogi, medtem ko območje Piana di Lagdei obiskovalci najpogosteje obiščejo za preživljanje časa z družino in prijatelji in zaradi enogastronomije. Na območju gore Pietra di Bismantova ima v povezavi z obiskom lokalnega svetišča in meditacijo zelo pomemben in religiozen vidik plezanje. Zanimiv je podatek, da se med razlogi za obisk območij Pietra di Bismantova in Piana di Lagdei ne pojavlja ekonomska ugodnost.

Spremljanje je pokazalo, da veliko obiskovalcev to območje obišče samo za en dan in da jih skoraj polovica zelo dobro pozna njegove znamenite točke, saj so jih obiskali več kot petkrat. Iz dobljenih podatkov je razvidno tudi to, da je bilo med obiskovalci največ parov, skupin prijateljev in družin z otroki.

Glavna oblika prevoza so bili osebni avtomobili. Nizek odstotek uporabe javnega prevoza kaže na to, da sta Pietra di Bismantova in Piana di Lagdei težko dosegljivi brez zasebnega prevoza. To hkrati potrjuje potrebo po shuttle avtobusih kot alternativnih prevoznih sredstvih. Zbrani podatki o shuttle avtobusnih prevozi in

prihodkih iz sistema plačljivega parkiranja so potrdili trend visokih turističnih tokov v poletnem času, ki na obeh pilotnih območjih doseže višek v avgustu.

Raziskava je pokazala, da se večina obiskovalcev zaveda, da se nahajajo znotraj zavarovanega območja in da se od njih pričakuje, da se bodo držali določenih pravil obnašanja. To potrjuje dobro opravljeno delo v zadnjih 15 letih na področju oblikovanja identitete Narodnega parka Appennino Tosco-Emiliano.

Doseženi rezultati

Pridobljeni podatki bodo uporabljeni kot pomoč pri odločanju, ali naj se takšne aktivnosti nadaljujejo tudi v prihodnosti ali ne, oz. ali je treba kaj spremeniti.

1. Zmanjšanje pritiska turizma

Rezultati so bili primerjani s komentarji in potrebami, ki so jih zbrali med delavnico, ki je bila organizirana ob začetku projekta. Anketa je potrdila, da so najbolj uporabljeno prevozno sredstvo avtomobili in da ostaja potreba po shuttle avtobusih kot alternativnih prevoznih sredstvih. Skupno število ljudi potrjuje, da so takšne dejavnosti potrebne, zlasti, če upoštevamo vse negativne komentarje v zvezi z nezakonitim parkiranjem ob dostopu do glavne ceste.

V zvezi z območjem Pietra di Bismantova velja izpostaviti zanimivo ugotovitev, da je veliko ljudi vedelo za storitev prevoza s shuttle avtobusi, vendar se jih je zelo malo odločilo za uporabo te storitve, manjši delež ljudi, ki niso bili obveščeni o tej storitvi, pa bi se za uporabo te storitve odločili.

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Kot je razvidno iz drugih virov (na primer iz registriranih nočitev v lokalnih prenočiščih), so podatki potrdili, da so obiskovalci večinoma lokalni prebivalci in izletniki. Na pilotnih območjih običajno preživijo en dan in se večinoma posvečajo aktivnostim na prostem. Cilj je spodbuditi obiskovalce, da ostanejo več dni.

Stopnja zadovoljstva, gostoljubnosti in nastanitvenih storitev je bila za obe pilotni območji ocenjena kot zelo visoka.

Izziv predstavlja tudi uporaba sistema ECST in UNESCO mreže biosfernih rezervatov za povečanje števila trajnostnih turistov, ne le na pilotnih območjih, temveč na celotnem območju Narodnega parka Appennino Tosco-Emiliano in v UNESCOVEM biosfernem rezervatu. Iz zbranih podatkov je razvidno, da se manjši delež obiskovalcev še vedno ne zaveda pomena trajnostnega vedenja. Kljub temu je videti, da so spletna stran in kanali družbenih medijev narodnega parka najpogostejša orodja, ki jih uporabljajo obiskovalci za pridobivanje informacij o območju.

Obiskovalci se največ pritožujejo nad plačljivimi parkirišči na obeh območjih, prav tako pa se pritožujejo nad nezakonitim parkiranjem in prosijo za boljšo ureditev parkirišč.

3. Družbenoekonomske koristi

Zaslужek od plačljivih parkirišč bo porabljen za vzdrževalne storitve. Na območju Piana di Lagdei je bila potrjena potreba po ureditvi dostopnih poti in plačila parkirnine. Urediti je treba alternativno pot za dostop do območja. Tako bodo zbrani podatki uporabljeni tudi kot referenca za izboljšanje drugih aktivnosti v sklopu akcijskega načrta.

Kot je že sporočila Občina Castelnovo ne 'Monti, bodo podatki, pridobljeni leta 2019, uporabljeni kot primerjalni podatki za ukrepe in dejavnosti, ki so predvideni za leto 2020 na območju Pietra di Bismantova. Sistem plačevanja parkirnin in shuttle avtobus se prištevata med dobre izkušnje v letu 2019 in obstaja pripravljenost, da se ti izkušnji ponovita v naslednjem letu.

Kar zadeva območje Piana di Lagdei, nameravamo v naslednjem poletju izboljšati shuttle avtobusne prevoze, tako da ne bodo potekali samo z avtobusne postaje »Cancelli«, temveč tudi iz vasi Bosco di Corniglio. Ta projekt bo financiran tudi iz sistema plačljivih parkirišč.

6.4. Naravni park Söltkätler

Dejavnosti spremljanja

Glavni namen dejavnosti spremljanja je bil izdelava ocene človeškega vpliva na najbolj ogrožene vrste več občutljivih habitatov v regiji (različne vrste koconogih kur) in ugotoviti relativno pogostost obiskov v različnih dolinah s štetjem obiskovalcev.

Za spremljanje obiskovalcev je bila predvidena postavitve štirih svetlobnih ovir. Štetje služi kot osnova za letno in številčno primerjavo s številom obiskov dolinskih območij v naravnem parku in s številom obiskov na območju Schladming-Dachstein.

Za pridobitev informacij o turističnih aktivnostih v zimskem času je bilo načrtovano tudi spremljanje obiskov turnih smučarjev čez zimo s kartiranjem smučarskih prog, vendar zaradi visokega snega in plazov pozimi 2018/19 ta dejavnost ni bila izvedena. Alternativen način pridobivanja podatkov o pogostosti obiskov so bili podatki iz vpisnih knjig na gorskih vrhovih.

Kratkoročni ukrepi, vključeni v stalno spremljanje, so bili osredotočeni na vpliv ljudi/turistov na okolje in prostoživeče živali. To je vključevalo inšpekcijske preglede na kraju samem tako poleti kot pozimi z uporabo teleskopa Swarovski. Ta način opazovanja omogoča določanje učinkov na zelo velikem območju. Eden od ciljev je bil tudi določiti trenutni habitat obeh »gorskih kur«, ruševca in belke, da bi izključili negativne učinke. Te vrste so indikatorske vrste v alpskih habitatih. Za pridobitev informacij o kakovosti habitatov za različne vrste so bili razviti habitatni modeli. Za pripravo zemljevida počivališč za prostoživeče živali so bili zbrani podatki lastnikov zemljišč in lovcev. Poleg izdelave habitatnih modelov so bila obiskana izbrana območja, da bi našli dokaze o prisotnosti ali odsotnosti in preverili model.

Za namen raziskovanja motiviranosti gostov v Naravnem parku Söltkätler so bili izdelani pogrinjki, ki so se nato uporabljali v restavracijah in alpskih kočah.

Doseženi rezultati

1. Zmanjšanje pritiska turizma

Podatki o spremljanju turistov, smučarjev in populacije divjih živali so bistvenega pomena za ohranjanje in usmerjanje gostov na določene steze in poti. Pritisk turizma v naravnem parku je trenutno še vedno nizek, vendar se bo v naslednjih letih samodejno povečeval. Zato je smotno že danes prostorsko načrtovati območje parka za prihodnost. Takšen pristop je veliko bolj učinkovit od urejanja območja, kjer je turistični tok že visok in neurejen.

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Zavedanje turistov o pomenu alpskih travnikov, njihovem ohranjanju, občutljivih habitatih in potrebah divjih živali se je trajno izboljšalo. Na postaji za ročno štetje v kraju St. Nikolai so bili posamezniki informirani in z njimi so bili opravljeni pogovori o teh temah (2018). Izdelani so bili pogrinjki za posredovanje informacij za turiste in zbiranje informacij o njihovi motiviranosti. Veliko informacij o naravnem parku, pravilnem vedenju za zmanjšanje človeških vplivov in ozaveščanja o pomenu ohranjanja narave sta prispevali zlasti dve mapi (»Smučarske ture« in »pohodniške in alpske kočee«). Z delavnicami za prebivalce se je okrepilo njihovo znanje o naravi, s čimer so postali ambasadorji naravnega parka in ozaveščanja o izzivih v zvezi s parkom.

3. Družbenoekonomske koristi

Družbenoekonomske koristi smo si obetali predvsem od delavnic za lokalno prebivalstvo. V sklopu delavnic so domačini bolje spoznali svoje okolje in se naučili, kako ga varovati in najboljše predstaviti turistom. Družbenoekonomska ozaveščenost je najverjetneje tudi rezultat poletne mape, s katero smo turiste skušali

Slika 10: Pregledovanje vpisnih knjig na vrhu gore v Naravnem Parku Söltkätler za izdelavo ocene pogostosti uporabe različnih poti. Arhiv: Naravni park Söltkätler.

usmeriti proti alpskim kočam. Izdelane so bile tudi zimske mape, ki smo jih razdelili po celotni regiji (Schladming - Dachstein) z namenom, da pritegnejo turiste in jih spodbujajo k okolju prijaznemu vedenju. V splošnem bo izvajanje načrta upravljanja s ciljem ozaveščanja lokalnega prebivalstva in podpore ohranjanju alpskih travnikov pomembno prispevalo k družbenoekonomskim koristim regije. Rezultati vseh skupnih podatkov (količinski iz štetja obiskovalcev, populacije ptic; kvalitativni iz vprašalnikov) bodo interpretirani in bodo služili kot osnova za primerjavo ciljne uspešnosti petletne strategije za ohranjanje narave za družbenoekonomske koristi za domačine.

6.5. Biosferni rezervat Salzburger Lungau

Dejavnosti spremljanja

Načrtovano spremljanje, ki temelji na anketiranju obiskovalcev z uporabo standardiziranih vprašalnikov na območju Preber in primerjava prometnih podatkov Salzburškega prometnega združenja. Anketiranci so bili izbrani naključno. Med njimi so bili tako domačini kot gostje. Anketiranje je bilo izvedeno poleti 2018 (izhodiščna točka) in ponovljeno poleti 2019 (pregled učinkov sprejetih ukrepov).

Cilj raziskave je bil na eni strani oceniti razmere na območju Preber (število osebnih avtomobilov, uporaba sistema javnega prevoza, v kakšnih okoliščinah je to izvedljivo) in na drugi strani pridobivanje dodatnih informacij o trenutni ozaveščenosti in znanju obiskovalcev o biosfernem rezervatu.

Slika 11: Območje Prebersee. Arhiv: Biosferni rezervat Salzburger Lungau.

Anketiranje, ki je bilo izvedeno poleti leta 2019, je služilo za preverjanje razlik v primerjavi s preteklim letom, tako glede uporabe javnega prevoza kot glede ravni znanja in obveščeniosti o biosfernem rezervatu.

Dejavnosti spremljanja na območju Preber so se osredotočale na:

1. Število oseb, ki uporabljajo storitve javnega prevoza;
2. Rezultate anket o prihodih obiskovalcev, razlogih za (ne) uporabo ponudbe, zadovoljstvo s ponudbo in pripravljenost uporabljati javni prevoz.

Doseženi rezultati

1. Zmanjšanje pritiska turizma

Ker načrtovanih ukrepov ni bilo mogoče izvesti, ni bilo doseženo povečanje uporabe javnega prevoza za 10 %. Ukrepi, kot sta ureditev parkirnih prostorov in širitev območja storitve avtobusnega prevoza, bodo prešli v preizkusno fazo poleti 2020 in izvedeni v naslednjih letih.

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Prve korake v smeri omogočanja izkušnje biosfere kot destinacije smo naredili z »Dnevom odprtih vrat« in uvodnim dogodkom. S poletno in zimsko brošuro za območje Preber so obiskovalcem na voljo vse zanimivosti o območju. Trenutno sta v pripravi 3D zemljevid območja Preber in celotnega biosfernega rezervata ter interaktivni zemljevid, ki bosta namenjena podajanju informacij o biosfernem rezervatu in vsej njegovi raznovrstnosti gostom in domačinom in s tem povečanju ozaveščenosti in znanja. Preučujejo se tudi osnovne možnosti za to, da bi biosferni rezervat postal prava destinacija in za predstavljanje ideje in filozofije domačinom in turistom z ustrezno ponudbo.

3. Družbenoekonomske koristi

Ozaveščenost javnosti se je povečala z razširjanjem informacij o biosfernem rezervatu Lungau in regiji, lokalnih pridelovalcih in kmetijstvu ter trajnostnem turizmu. Te prve korake bo potrebno nadgraditi z novimi, če želimo dodatno razširiti družbenoekonomske koristi.

6.6. UNESCOV Biosferni rezervat Jugovzhodni Rügen

Dejavnosti spremljanja

Po končanem spremljanju so bile poleti 2018 izvedene dejavnosti, ki so trajale do konca obdobja pilotnih ukrepov sredi oktobra 2019:

1. Namestitev elektronskih števec ljudi (svetlobni senzorji) na dveh glavnih vhodih Zicker Berge, da bi lahko spremljali pretok obiskovalcev na območje in iz njega.
2. Ročno štetje obiskovalcev in hitri intervjuji
 - Razlikovanje različnih tipov obiskovalcev (pohodniki, izletniki, gorski kolesarji, tekači) in spremljanje vedenj, ki kršijo kodekse obnašanja;
3. Ročni poglobljeni intervju z obiskovalci
 - Zabeleženi so naslednji podatki: splošni profili obiskovalcev, obnašanje turistov, razlogi za obisk, zavedanje o naravoslovnih posebnostih biosfernega rezervata in zlasti o Zicker Berge; trenutni režim zaščite in obstoj kodeksa obnašanja za njegovo zaščito; pogostost obiskov in posebno zanimanje za biosferni rezervat; poznavanje referenčne terminologije za definicijo zavarovanih območij; stopnja zadovoljstva, s posebno pozornostjo na pritisk turizma

V zimskem času (izven turistične sezone) je obiskovalce štel samo elektronski sistem spremljanja. Ročno štetje in intervjuji so potekali samo od julija do oktobra 2018 in od aprila do oktobra 2019. Na začetku so bile za ročno spremljanje izbrane tri točke. Po fazi testiranja se je pokazalo, da je točka za ročno spremljanje II odveč, saj je vsake turist, ki je prestopil to točko, že bil zabeležen na točki I ali v III. Zato se je z ročnim štetjem nadaljevalo samo na točkah I in III. Vprašalnik, ki se uporablja za poglobljene intervjuje, je bil za drugo obdobje spremljanja posodobljen z vključitvijo vprašanj v zvezi z izvedenimi pilotnimi ukrepi.

Slika 12: Avdio vodnik. Arhiv: Biosferni rezervat Jugovzhodni Rügen.

Doseženi rezultati

1. Zmanjšanje pritiska turizma

Na podlagi prve ocene iz leta 2018 in sproti pridobljenih podatkov elektronskih števec v letu 2019 je mogoče ugotoviti, da v Zicker Berge še ni bila dosežena kritična točka števila obiskovalcev. Iz vprašalnikov je razvidno, da mnogi obiskovalci menijo, da na območju ni pretirane gneče. To pomeni, da trenutno ni potrebe po uvedbi ukrepov za zmanjšanje turističnih tokov. Tokove bi bilo smotno oceniti po preteku treh do petih let, da se preveri, ali se je kaj spremenilo in načrtuje pravočasen odziv na morebitne negativne vplive ali pritiske.

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Iz vprašalnikov, ki so bili izpolnjeni v Zicker Berge, je razvidno, da je bilo 97 odstotkov obiskovalcev v letu 2018 zelo ali v celoti zadovoljnih s svojim bivanjem na tem območju. V letu 2019 je bilo 98 odstotkov obiskovalcev zelo ali popolnoma zadovoljnih s svojim bivanjem v Zicker Bergeju. Težko je z gotovostjo oceniti, ali so za izboljšanje zaslužne izvedene pilotne aktivnosti. Vprašalnike je treba izvesti po treh do petih letih, da se preveri, ali se je na področju zadovoljstva obiskovalcev kaj spremenilo.

Ali lahko avdio vodnik, ki je bil izveden v okviru pilotne aktivnosti v letu 2019, izboljša turistično izkušnjo, se bo še pokazalo. Na anketnih vprašalnikih je približno 21 odstotkov anketirancev izjavilo, da jih avdio vodenje na splošno ne zanima. Aplikacija easy travel je do tega trenutka prejela samo dve oceni zvočno vodenega oglada in uporabnika sta bila z vsebino zelo zadovoljna. Zanimivo bo videti, če se bo v prihodnji sezoni kaj spremenilo.

3. Družbenoekonomske koristi

Za družbenoekonomske koristi niso bili določeni nobeni kazalniki, saj jih je zelo težko izmeriti. Podatki kažejo na možnost, da bo nadaljnje spodbujanje ukrepov za podaljšanje sezone prineslo družbenoekonomske koristi, kar bo morda pritegnilo dodatne turiste.

6.7. Javni zavod Naravni park Medvednica

Dejavnosti spremljanja

Delovni načrt za spremljanje projekta CEETO predvideva izvedbo naslednjih aktivnosti v obdobju med oktobrom 2018 in septembrom 2019:

- Anketa o obiskovalcih - kvantitativna in kvalitativna raziskava o profilu, navadah in pogledih obiskovalcev;
- vključitev ustreznih deležnikov - aktivna vključitev ustreznih deležnikov v pripravo in izvajanje delovnega načrta za spremljanje, zlasti s prispevanjem k zbiranju določenih podatkov, kot so podatki o prenočitvah in številu obiskovalcev - smučarjev;
- namestitvev števcav avtomobilov in kamer - namestitvev 2 števcav avtomobilov in 3 kamer za nadzor v realnem času;
- spremljanje izbranih kazalnikov okolja in narave - spremljanje izbranih kazalnikov, povezanih z vplivi obiska na naravo in okolje. Na podlagi metodologije LAC (določanje mej sprejemljivih sprememb (Limits of Acceptable Change) in posvetovanja s strokovnjaki je bil definiran niz relevantnih kazalnikov:
 - kazalniki okolja: hidrološki, talni in edafski, klimatološki,
 - naravni kazalniki: registri vegetacije; favna potokov in vodnjakov - navadni koščak, hribski urh in veliki pupek; biotska raznovrstnost travnikov; (drugi) kazalniki nevretenčarjev - alpski kozliček;izbrane indikatorske vrste so zajete med vrste Natura 2000 Naravnega parka Medvednica in v območje Natura 2000 HR2000583 Medvednica.

Doseženi rezultati

1. Zmanjšanje pritiska turizma

Rezultati raziskav predstavljajo smernice pri načrtovanju upravljanja obiskovalcev in razvoja turizma v parku, ki bodo dolgoročno prispevale k trajnostnemu turizmu. Poleg obnove žičnice akcijski načrt spodbuja tudi aktivnosti za izboljšanje in nadgradnjo prometnih rešitev za dostopnost med prometni konico in med zastojem prometa.

Poleg tega so rezultati spremljanja nekaterih kazalnikov opozorili na nujnost izvajanja posebnega ukrepa za ublažitev zabeleženih negativnih vplivov turizma. Eden od takšnih primerov je onesnaževanje površinske sladke vode z antropogenimi bakterijami (fekalni koliform), ki najverjetneje prihajajo iz gastronomskih in nastanitvenih objektov, ki nimajo ustreznega sistema čiščenja odpadnih voda. Potrebni ukrepi zahtevajo analizo sedanjih rešitev za čiščenje odpadnih voda in izvajanje ukrepov za sanacijo ter iskanje rešitev, ki bodo koristne za okolje.

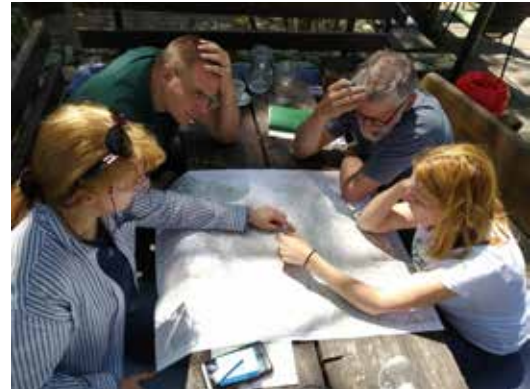
- Možni ukrepi za ublažitev turističnega pritiska: prenova žičnice na Sljeme;
- izdelava prometne študije za analizo možnosti prekategorizacije ceste na Sljeme iz smeri Zagreba po odprtju žičnice;
- oblikovanje in postavitvev prometnih in turističnih znakov;
- namestitvev dodatnih števcav (števci ljudi in koles);
- sodelovanje z vsemi deležniki (sestanki, terensko delo itd.).

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Nekatere aktivnosti akcijskega načrta razvoja trajnostnega turizma, namenjene izboljšanju turistične izkušnje, so bile že izvedene, vključno z rednim vzdrževanjem in izboljšanjem infrastrukture za obiskovalce, izboljšanjem turistične ponudbe in drugimi dejavnostmi za zmanjšanje pritiska turizma.

Po zaključku projekta se bo v parku občasno še naprej izvajalo spremljanje profilov, habitatov, mnenj in zadovoljstva obiskovalcev. Možni ukrepi za izboljšanje turistične izkušnje:

- izdelava študije o upravljanju obiskovalcev;
- oblikovanje marketinškega načrta za spletno komunikacijo;
- izdelava izobraževalnih in promocijskih materialov;
- izboljšanje infrastrukture za obiskovalce;
- organiziranje različnih delavnic.

Slika 13: Vključevanje deležnikov Arhiv: Naravni park Medvednica.

Javni zavod »Naravni park Medvednica« je organiziral prvi dogodek Dnevi odprtih vrat. Glavna tema je bila dostopnost in vključenost za vse obiskovalce. Obiskovalci so bili zato povabljeni, da pridejo z javnim prevozom, peš ali s kolesom. Na dogodku je bilo prisotnih več institucij, ki delajo z invalidi (slepi, duševno in telesno prizadete osebe ...), ki so predstavile svoje delo in svoje projekte. Na dogodku je bil organiziran tudi poučen vodeni ogled gozdne poti Bliznec (steza, prilagojena za invalide).

Naravni park Medvednica je kot del ekološke mreže HR2000583 Medvednica istočasno izvajal tudi dejavnosti promocije in izobraževanja za obiskovalce na temo naravnih vrednot. Odvijala so se tudi predavanja znanstvenikov, ki že dolgo raziskujejo Medvednico.

3. Družbenoekonomske koristi

Dejavnosti, izvedene v okviru projekta CEETO, predstavljajo pomemben korak v smeri proti prihodnjim koristim za vse uporabnike parka. Izvajanje aktivnosti v okviru projekta CEETO in akcijskega načrta bo prispevalo k varovanju in ohranjanju zavarovanega območja. Inovativni model načrtovanja trajnostnega turizma in zmanjšanje pritiskov na območje parkov bosta ustvarila socialno in teritorialno kohezijo, prispevala h kakovosti življenja lokalne skupnosti in spodbujala razvoj turističnega sektorja na trajnosten način.

6.8. Krajinski park Strunjan

Dejavnosti spremljanja

Cilj dejavnosti spremljanja je spremljati učinkovitost izobraževanja/informiranja turistov o zavarovanem območju in njegovih varstvenih režimih (Krajinski park Strunjan) na območju Belvederskih teras.

Aktivnost, namenjena ozaveščanju, vključuje:

1. Zloženske (zloženske so bile razdeljene obiskovalcem in turistom na pilotnem območju skupaj z vprašalniki v poletnih sezonah, juliju in avgustu 2018 in 2019).
2. Izobraževalni video (o zaščitnih režimih v parku, ki je bil izdelan in izdan leta 2019).

Aktivnost spremljanja je potekala z uporabo vprašalnikov. Aktivnosti spremljanja in ozaveščanja sta potekali na način 2 v 1 (zloženka/vprašalnik). Na pilotnem območju je bil razdeljen vprašalnik v poletni sezoni 2018 (100 kosov) in 2019 (160 kosov). Turisti so izpolnjene vprašalnike vrnil v baru na plaži ali jih predali osebju parka, zloženske pa so lahko odnesli s seboj.

Doseženi rezultati

1. Zmanjšanje pritiska turizma

Glavni razlog za zagon pilotne aktivnosti - ureditev Belvederskih teras - so bili okoljski problemi, zlasti

možnost poslabšanja obalnega območja zaradi gradnje velikih hotelskih objektov. Cilj ureditve je bilo nadzorovanje gibanja obiskovalcev, vzpostavitev trajnostnega sistema za obiske parka in vstopne točke v ZO, kjer bodo lahko obiskovalci dobili informacije o parku in izbrali med ponudbo več trajnostnih aktivnosti izven parka, s čimer se bo nekoliko omilil pritisk na ZO.

Občina Izola je želela tudi omejiti gradnjo na tem območju in preseliti parkirišče z obstoječe lokacije ob obali na drugo, da bi se zmanjšal promet na tem območju. Prav tako želijo vzpostaviti pravila, ki bodo omogočala trajnostno poslovno dejavnost in okolju prijazen turizem na območju Belvederskih teras. Ta vrsta turizma spodbuja tudi trajnostne oblike mobilnosti, zlasti električni javni prevoz, kar vključuje tudi pomorski promet.

Slika 14: Študija okoljskih in prostorskih rešitev - glamping na pilotnem območju Belvederskih teras. Arhiv: Krajinski park Strunjan.

Študija o rešitvah krajinskega in prostorskega načrtovanja ter dodatna študija o komunalni opremi in ureditvi prometa za isto območje predstavljata projektno dokumentacijo, ki bo za občino osnova za izvedbo sprememb načrtovane uporabe v skladu z Občinskim prostorskim načrtom.

Drugi del pilotnega projekta je predstavljala storitev električnega minibusa, ki je prispeval k zmanjšanju uporabe avtomobilov v parku, brezplačnemu parkiranju za daljši čas in prepovedi parkiranja v naravnem okolju. Glavni cilj hotelov in lastnikov kampov je bil spodbuditi goste k temu, da puščajo svoje avtomobile na parkiriščih pred hoteli in za premikanje po parku uporabljajo javni prevoz. Zaradi te aktivnosti se je zmanjšala tudi količina izpušnih plinov na ekološko občutljivih območjih, ki se nahajajo v neposredni bližini dveh naravnih rezervatov.

Nekaj podatkov o aktivnosti električnega minibusa:

- Skupno število potnikov: ocene kažejo, da je minibus v dveh mesecih uporabilo od 12000 do 15000 potnikov, kar je približno 6000 avtomobilov;
- Dolžina poti, prevožene z minibusom, je bila 2,7 km v eno smer;
- Vožnja z minibusom je trajala približno 15 minut z vsemi postanki;
- Povprečen čas potovanja z avtomobilom je bil 7 minut.

2. Izboljšanje turistične izkušnje

Občina Izola je v nadaljevanju pilotnega projekta (ureditev Belvederskih teras) načrtovala vzpostavitev »prehodnega območja« z zeleno javno infrastrukturo in info točke, preko katere bi potekalo neposredno obveščanje in ozaveščanje o parku Strunjan in tamkajšnjih pravilih obnašanja in spodbujanje boljšega sodelovanja s turističnimi izvajalci ter lokalnimi pridelovalci in proizvajalci. Glavni cilj teh dejavnosti je nadzor nad gibanjem obiskovalcev in širša porazdelitev turistov na tem območju. V letu 2019 so dodali še dva električna minibus za prevoz obiskovalcev in domačinov. Prevoz je bil brezplačen. Med vožnjo se je preko zvočnikov avtobusa predvajal posnetek z informacijami v treh jezikih. Izdelani so bili tudi letaki z avtobusno progo in postajališči. Namen pilotnega projekta je bilo testiranje teh ukrepov. Za leto 2020 je načrtovano povečanje števila ur vožnje na dan.

3. Družbenoekonomske koristi

K družbenoekonomskim koristim bodo prispevale številne trajnostne in tradicionalne aktivnosti izven parka, kot so najem električnih koles, trajnostne vodne dejavnosti, obiranje oljk, postavitve didaktičnih igrišč, povezovanje območja z zaledjem ali drugimi deli parka z električnimi avtobusi in mnoge druge aktivnosti. S pomorskim prometom bodo povezana obmorska mesta, letovišča in trije krajinski parki. Te aktivnosti bodo izpeljane v sodelovanju s ponudniki, s katerimi se bodo oblikovali paketi/aranžmaji ponudb za različne skupine (mednarodni gostje, vključno z gosti s križark, domači gostje). Predvsem pa velja izpostaviti razvoj glampinga in novih gostinskih storitev, s katerimi se bodo odprle nove zaposlitvene priložnosti.

7. OCENA CEETO PILOTNIH AKTIVNOSTI

7.1. Notranja ocena

Notranje ocenjevanje so na podlagi strukturiranih vprašalnikov in intervjujev opravila zavarovana območja, vključena v projekt CEETO. Cilj je bil zbrati informacije o rezultatih pilotnih aktivnosti, ki jih je prispevalo osem zavarovanih območij, ki sodelujejo v projektu CEETO. Podatki za strukturo vprašalnikov in intervjujev so bili pridobljeni iz strategij akcijskega načrta in poročila o zunanjem ocenjevanju. Analiza vprašalnikov in intervjujev se je osredotočila na upravljanje in načrtovanje, postopek odločanja, raziskave in spremljanje.

7.1.1. Metodologija

Uporabljena je bila naslednja metodologija:

1. Vprašalniki za notranjo oceno ZO

Izdelan je bil vprašalnik z dvema sklopoma vprašanj: prvi sklop z osnovnimi načeli je bil enak za vse pilotne aktivnosti, drugi sklop pa se je nanašal na vsako posamezno pilotno aktivnost. Vsak projektni partner, ki je sodeloval pri pilotnih aktivnostih, je ustreznim deležnikom predložil štiri vprašalnike. Vprašalniki so bili razdeljeni na naslednje dele: Splošni podatki o anketirancu; Splošni del - 1. del (upravljanje in načrtovanje, postopek odločanja ter raziskave in spremljanje) in Posebni del - 2. del (ocena pritiskov in groženj).

2. Strukturirani intervjuji za notranjo oceno ZO

Vprašanja za intervjuje so bila pripravljena na enaki podlagi kot vprašanja za vprašalnike. Nekaj splošnih vprašanj se je nanašalo na osnovna načela, druga pa so se nanašala na vsako posamezno pilotno aktivnost. Glavne teme so vključevale upravljanje in načrtovanje, postopek odločanja ter raziskave in spremljanje. Vsak projektni partner je opravil tri intervjuje (upravljavci zavarovanih območij, lokalni akterji).

7.1.2. Ključne ugotovitve notranje ocene pilotnih aktivnosti

V anketi je sodelovalo 35 deležnikov iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja. Rezultati so pokazali dober razpon spolov in starosti med anketiranci, dobro pokritost sektorjev (javne, zasebne in nevladne organizacije) ter sodelovanje različnih organizacij (gorske reševalne službe, območna združenja, zasebna podjetja in akterji v turizmu, predstavniki zavarovanih območij, vodniki, predstavniki občin, okoljske nevladne organizacije, združenja kmetov, organizatorji na področju turizma, predstavniki lokalnih skupnosti, ustanove za podporo podjetjem itd.). Znanje o vseh področjih je bilo razmeroma dobro.

Upravljanje in načrtovanje

Analiza prejetih odgovorov je pokazala pozitiven odnos anketirancev do pilotnih aktivnosti CEETO in pripravljenost prebivalcev pilotnega območja, da aktivneje sodelujejo v projektih, kot je CEETO. Druge ugotovitve:

- vlade podpirajo zavarovana območja do določene mere;
- upravljanje in doseženi rezultati v zavarovanem območju v zadnjih dveh letih so bili pozitivno ocenjeni;
- večina deležnikov, vključenih v anketo, sprejema in aktivno sodeluje v aktivnostih/pobudah, ki so jih predlagala zavarovana območja;
- odpor lokalnega prebivalstva in lastnikov zemljišč je še vedno opazen;
- v nekaterih primerih pomanjkanje proračunskih sredstev in časa ogrožata učinkovitejše izvajanje različnih nalog na pilotnih območjih.

Dejavniki tveganja in pritiska

Anketiranci omenjajo naslednje dejavnike pritiska:

- **turizem, rekreacija in promet** v primerjavi s tradicionalno rabo zemljišč ustvarjajo pritisk na okolje;
- turizem in rekreacijske aktivnosti vse bolj pridobivajo na priljubljenosti, zato so nekateri negativni vidiki že prisotni, zlasti čezmerni turizem v nekaterih delih sezone;
- **konflikti med lovci in kmeti** na eni strani in med **turizmom** (domačini in gostje) na drugi strani;
- **promet** velja za najnevarnejši element;
- **podnebne spremembe in opustitev tradicionalne rabe zemljišč** predstavljajo grožnjo gozdovom in kmetijstvu;
- zunanji dejavniki, ki so v nekaterih primerih ogrozili izvedljivost, trajnost in konkretne rezultate pilotnih aktivnosti CEETO, so **spremembe v odnosu politike** do trajnosti, likvidnostne težave in težave z dovoljenji, pomanjkanje sredstev in zaposlenih, administrativne težave in tudi preveč ambiciozni cilji.

Komunikacija, usposabljanje in izobraževanje

- deležniki podpirajo sodelovanje zavarovanih območij v medijih in izobraževanje o varovanju naravne in kulturne dediščine;
- deležniki menijo, da so izvedeni ukrepi zelo učinkoviti pri krepitvi in spodbujanju trajnostnega in odgovornega turizma in da bi jih bilo treba v prihodnosti načrtovati kot trajen in stalen proces;
- participativni pristop je eden od najpomembnejših elementov za uspeh trajnostnega in odgovornega razvoja. Participativno načrtovanje pa zahteva več lokalnih vsebin, idej in podpore;
- Poleg varstva narave imajo zavarovana območja tudi različne prednostne naloge, kar zahteva interdisciplinaren in upravljavski pristop;
- tudi v primeru ustreznega načrtovanja lahko zamude povzročijo nepredvidene težave in negativne vplive na izvedbo projektov.

V postopku participativnega načrtovanja CEETO so sodelujoči deležniki prejeli ustrezne informacije o pilotnem območju, predlaganih dejavnostih in prihodnjih razvojnih načrtih. Deležniki morajo biti vključeni v vsak korak postopka. Organ upravljanja zavarovanega območja bi moral biti odgovoren za spremljanje izvedenih dejavnosti in oceno uspešnosti. Anketiranci so poudarili, da je za doseganje soglasja ključnega pomena redno vključevanje lokalnih deležnikov. Posebno pozornost je treba nameniti krepitvi zmogljivosti z usposabljanji za deležnike, lokalne akterje/zainteresirane strani in šole na področju trajnostnega turizma.

Vključevanje deležnikov in spremljanje

- anketiranci so se strinjali z orodji in ukrepi, ki jih je izbral organ upravljanja zavarovanega območja in s tem, da se v prihodnosti ponovijo ukrepi na istih pilotnih območjih;
- ob dolgotrajnih dinamičnih delovnih tokovih se lahko pojavijo nove in nepredvidene težave, ki jih ni mogoče odpraviti zaradi togega systemskega načrta in na projektu zasnovanih togih ciljev, ki otežujejo izvajanje;
- rezultati se pogosto ne ujemajo s pričakovanji, zato je akcijske načrte priporočljivo sproti ocenjevati in tudi spreminjati;
- deležniki, prednostne naloge in politične okoliščine, razne spremembe, časovne omejitve ter pomanjkanje človeških in finančnih virov so kritične točke pri načrtovanju in izvajanju. Dejavnosti nadzora je treba načrtovati in usmerjati z jasno vizijo o tem, kakšne podatke želimo doseči;
- spremljanje turistov na vrhovih gora (s pomočjo vpisnih knjig) in izdelava informativnih brošur za obveščanje o zimskih smučarskih poteh in območjih, ki so zatočišča za prostoživeče živali, veljajo za dobre primere najpomembnejših dejavnosti v procesu spremljanja. Vse to kaže na to, da bi bilo treba v zavarovanem območju redno uporabljati kakovosten, ustrezno upravljan in predvsem transparenten sistem spremljanja.

Sredstva

Za izboljšanje procesa upravljanja in virov kot družbenega kapitala v zavarovanih območjih so bili podani naslednji predlogi:

- potrebna je večja finančna podpora deležnikov v projektu;
- potrebno je izboljšanje notranje komunikacije/prenosa znanja;
- potrebne so boljše informacije za goste in uporaba sodobnih oblik komunikacije.

Ključne ugotovitve:

Mi je všeč

- vsi deležniki, ki so sodelovali v anketi, so pilotne akcije ocenili kot pozitivne;
- vsi anketiranci so pozitivno ocenili rezultate, ki jih dosega zavarovano območje;
- vlada na vseh ravneh do določene mere podpira zavarovana območja;
- zavarovana območja bi morala z aktivnim sodelovanjem deležnikov nadaljevati s pobudami, ki se že izvajajo;
- sodelovanje medijev pri izobraževanju in informiranju o varstvu naravne in kulturne dediščine je bilo zelo spodbudno in pozitivno.

Mi ni všeč

- odpor lokalnega prebivalstva in lastnikov zemljišč je na nekaterih zavarovanih območjih še vedno opazen;
- pomanjkanje sredstev in časa bi lahko predstavljajo grožnjo za učinkovitejše izvajanje aktivnosti;
- turizem, rekreacija in promet v primerjavi s tradicionalno rabo zemljišč ustvarjajo pritisk na okolje;
- pojavljajo se konflikti med lovci in kmeti na eni strani in med turizmom (domaćini in gostje) na drugi strani;
- promet velja za enega najnevarnejših elementov;
- Podnebne spremembe in opustitev tradicionalne rabe zemljišč predstavljajo grožnjo gozdovom in kmetijstvu;
- Pomanjkanje kadrov (ljudi z ustreznim strokovnim znanjem) bi lahko ogrozilo ustrezno izvajanje aktivnosti.

7.2. Neodvisna ocena pilotnih aktivnosti

Neodvisno poročilo o oceni pilotnih aktivnosti, ki jih je izvedlo osem zavarovanih območij, je pripravil zunanji strokovnjak. Poročilo povzema nekatere pomembne ugotovitve, ki izhajajo iz ocen posameznih pilotnih aktivnosti. Naslednje poglavje opisuje:

- vrste pilotnih aktivnosti, ki so jih strukturirali organi upravljanja zavarovanih območij, vključenih v projekt CEETO, z navedbo njihovega tematskega obsega, kritičnih vprašanj in intervencijskih ciljev;
- v skladu s pristopom, ki se osredotoča na prednosti in priložnosti, najboljše prakse, ki jih zavarovana območja izvajajo v fazi testiranja;
- priporočila oblikovalcem politik za trajnostni razvoj turizma zavarovanih območij.

7.2.1. Pilotne aktivnosti v zavarovanih območjih

Pilotne aktivnosti, ki so jih opredelila zavarovana območja, se osredotočajo na sedem osrednjih tem in so bile zasnovane z namenom odpravljanja notranjih šibkih točk. V luči tega postopka opredelitve je bilo mogoče videti skladnost med pilotnimi aktivnostmi in razvojnimi nameni parkov. Intervencijske teme, ki so jih opredelila zavarovana območja, so bile naslednje:

- Dostopnost;
- Portret obiskovalcev;
- Obnašanje obiskovalcev in poznavanje lokalnih posebnosti;
- Uporaba območja s strani turistov;
- Turistična ponudba:
- Vpliv pritiskov turizma na naravo in okolje;
- Mreža sodelovanja med lokalnimi akterji.

Struktura tematskih področij intervencije, ugotovljene kritične točke, cilji aktivnosti in pilotne aktivnosti projekta CEETO so natančneje opredeljeni v nadaljevanju.

Dostopnost

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Netrajnostna dostopnost s posledičnimi negativnimi zunanjimi učinki (preobremenjenost cest in parkirišč, onesnaževanje okolja in zvočno onesnaževanje, vpliv na podnebje, kršitev pravil cestnega prometa, oviran dostop za intervencijska vozila)	Spodbujanje trajnostnih oblik dostopnosti, ki lahko nadomestijo uporabo avtomobila	Storitev shuttle avtobusnih prevozov
		Javni prevoz (avtobus)
		Električna kolesa
		Obnova in zavarovanje poti
		Nova pravila parkiranja
		InfoPoint
		Dnevi odprtih vrat
		Obveščanje o alternativnih storitvah mobilnosti s pomočjo:
		- tiska
		- plakatov
		- brošur / zloženk
- spleta		
- družbenih omrežij		
Nizka dostopnost in vključenost za obiskovalce invalide	Izboljšanje možnosti za obiskovalce invalide, da koristijo območje	Dnevi odprtih vrat

Portret obiskovalcev

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Omejeno poznavanje profila obiskovalcev v smislu števila, kraja izvora, vedenja, preferencah glede mobilnosti, zavedanja, da se nahajajo v zavarovanem območju in poznavanja kodeksa obnašanja	Pridobiti boljše poznavanje značilnosti, preferenc in stopnje ozaveščenosti obiskovalcev o naravoslovnih posebnostih	Anketa
		Ročno štetje obiskovalcev
		Elektronski števci ljudi
		Elektronski števci avtomobilov
		Analiza vpisnih knjig na gorskih vrhovih in štetje podpisov
		Video kamere
		Sistem za analizo video vsebine (VCA)

Obnašanje obiskovalcev in poznavanje lokalnih posebnosti

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Nepprimerno vedenje obiskovalcev zaradi nepoznavanja posebnosti zavarovanega območja ali nezadostnega spoštovanja njegove naravne vrednosti	Dvigniti ozaveščenost obiskovalcev o naravnih posebnostih in občutljivosti zavarovanega območja ter spodbujati obiskovalce, da spremenijo svoje obnašanje z ustreznimi informacijami o pravih obnašanja.	Dnevi odprtih vrat
		InfoPoint
		Obveščanje poteka preko:
		- tiska
		- brošur/zloženk
		- spletne strani parka
		- družbenih omrežij
		- avdio vodnika
		- izobraževalnega videa
		- pogrinjkov
		Interaktivni zemljevid
		Koši za smeti
		Usposabljanje in usklajevanje centrov za obiskovalce parka in turistično informacijskih centrov

Uporaba območja s strani turistov:

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Primerna koncentracija obiskovalcev parka na določenih krajih	Spodbujati obiskovanje manj znanih in manj obiskanih krajev v parku	Dnevi odprtih vrat
		InfoPoint
		Obveščanje poteka preko:
		- brošure
		- družbenih omrežij
		Usposabljanje in usklajevanje centrov za obiskovalce parka in turistično informacijskih centrov
Plošče in orodja za informiranje		

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Delno znanje obiskovalcev o celotni turistični ponudbi zavarovanega območja	Izboljšati turistično promocijo z informiranjem o širši ponudbi (športne in rekreacijske dejavnosti, nastanitve, restavracija, poti)	InfoPoint
		Obveščanje poteka preko:
		- brošure
		- 3D zemljevida

Turistična ponudba:

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Izboljšanje celotne turistične ponudbe zavarovanega območja	Izboljšanje možnosti za obiskovalce, da koristijo zavarovano območje ob upoštevanju kriterija okoljske skladnosti	Načrt lokalnega teritorialnega razvoja in tehnična študija za infrastrukturne storitve
		Novi znaki za pohodništvo
		Poti za iskanje in reševanje

Vpliv pritiskov turizma na naravo in okolje

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Omejeno poznavanje dejanskega vpliva turističnega pritiska v zavarovano območje	Pregledovati in analizirati je treba učinke turistične prisotnosti na naravno okolje in habitat	Teleskop Swarovski (Spektiv) in reševalna oprema
		Spremljanje naravoslovnih in okoljskih razmer s pomočjo posebnih kazalnikov

Mreža za sodelovanje med lokalnimi akterji

Kritične točke	Nameni pilotnih aktivnosti	Pilotne aktivnosti
Nizka udeležba lokalnih deležnikov pri usklajenem oblikovanju turistične ponudbe zavarovanega območja	Ustvariti priložnosti, da se lokalni javni in zasebni deležniki srečajo in pogovarjajo, da bi spodbudili procese participativnega načrtovanja	Metoda Saint Gallen
		Usposabljanje in usklajevanje centrov za obiskovalce parka in turistično informacijskih centrov
		Delovne skupine med prebivalci in deležniki

7.2.2. Primeri dobrih praks v fazi testiranja

Na podlagi izkušenj, ki so jih zavarovana območja razvila v okviru pilotnih aktivnosti, to poglavje povzema prednosti in priložnosti, ki jih morajo upoštevati organi upravljanja parka pri dejavnosti trajnostnega razvoja.

Področja projekta se podrobneje nanašajo na:

- Dostopnost;
- Profiliranje obiskovalcev;
- Obnašanje obiskovalcev in zavedanje o posebnostih ozemlja.

Dostopnost

1. Storitev shuttle avtobusnih prevozov

- avtonomnost uprave parka pri opredelitvi prevozne storitve in njenega upravljanja;
- v primeru, da se storitev promovira preko;
 - širše mreže javnih in/ali zasebnih akterjev, v katerih park sodeluje v neodločilni vlogi odločevalca;
 - javne uprave, ki ni park, neodvisno in kot lokalna storitev javnega prevoza na svojem ozemlju;
- predhodna sklenitev dogovorov, ki sodelujoče strani zavezujejo k dejanski dobavi povezav, z namenom preprečevanja posledic neugodnih političnih dinamik (npr. sprememba dogovora glede projekta po volitvah);
- načrtovanje voznega reda glede na načrtovano dnevno frekvenco;
- usklajevanje pogostosti povezav z intenzivnostjo turističnega povpraševanja, kar zagotavlja prilagojeno ponudbo ob delavnikih in praznikih ter v nizki in visoki sezoni;
- fleksibilnost voznega parka s ponudbo majhnih avtobusov, kar zmanjša tveganje zastojev na cestah;
- ekološka trajnost (električni shuttli);
- razumljiva, dobro razširjena in jasna komunikacija z obiskovalci, razpoložljivost avtobusnih shuttle povezav, vozni red in postajališča (tisk, plakati, letaki, splet in družbena omrežja);
- predvajanje zvočnega posnetka med vožnjo, ki obiskovalcem predstavi posebnosti parka in jih pouči o spoštljivem obnašanju do lokalnih znamenitosti;
- sklenitev brezplačnih posojilnih pogodb z lastniki neuporabljenih zemljišč, ki se nahajajo ob postajališčih shuttle avtobusov, da se ta zemljišča lahko uporabijo za parkirna mesta za avtomobile;
- integriranje tarif med prevoznimi in parkirnimi storitvami;
- vključitev lokalne skupnosti v promocijo prevoznih storitev;
- vzpostavitev računalniške baze podatkov, namenjene zbiranju podatkov o dejanski uporabi shuttle avtobusov.

2. Električna kolesa in gorska kolesa

- realizacija stez, namenjenih izključno kolesom;
- občasno vzdrževanje stez, da se zagotovi njihova uporabnost z vidika varnosti;
- zagotovitev posebnih točk za nujne vzdrževalne posege na kolesih vzdolž stez;
- oprema stez (oznake smeri, razdalje in bližine najzanimivejših točk; tematski plakati, napisi s pravili obnašanja);
- sodelovanje lokalnih operaterjev pri najemu in vzdrževanju vozil;
- promocija poti za električna kolesa in gorska kolesa znotraj širše lokalne mreže poti.

Portret obiskovalcev

1. Anketa

- Oblikovanje niza vprašanj, katerih namen je pridobiti naslednje informacije:
 - identiteta obiskovalcev (starost, spol, kraj bivanja);
 - obnašanje obiskovalcev (lokalni prebivalec, pohodnik, obiskovalec, ki je na območju prenočil);
 - izbira nastanitve (kraj in vrsta nastanitve) ter dolžina bivanja;
 - aktivnosti, ki jih obiskovalci izvajajo v parku;
 - želje in predlogi za boljšo uporabo naravnih območij.

- Vključitev vprašanj, ki imajo funkcijo informiranja.
 - Z vprašanjem lahko npr. obiskovalca obvestite o razpoložljivosti nove storitve (na primer: »Ste vedeli, da je na voljo storitev prevoza s shuttle avtobusom za prevoz do parka?«, »Ste uporabili storitev prevoza, da ste prišli do parka?«);
 - spodbujati turiste k pravilnemu obnašanju v zavarovanem območju (npr. spoštovanje potreb divjih živali).
- Opredelitev vprašanj za spremljanje učinkovitosti izvedenih aktivnosti, ki jih je treba zastaviti v obdobju pred izvedbo aktivnosti in po njej,
- zagotovitev jasnih in razumljivih anketnih vprašanj in s tem tudi odgovorov,
- notranja skladnost vprašalnika,
- izvajanje vprašalnika v določenih časovnih obdobjih in po istih merilih, ki se nanašajo na:
 - referenčni odstotek ciljne publike (število intervjujev v primerjavi s številom obiskovalcev);
 - kraje izvajanja intervjujev;
 - ure in dnevi v tednu, namenjeni intervjuju.
- izvajanje vprašalnika v papirni obliki ali na spletu preko CAWI (Computer Assisted Web Interviewing), do katerega imajo lahko posamezniki dostop s pametnimi telefoni in tabličnimi računalniki;
- vzpostavitev računalniške baze podatkov za zbiranje anketnih odgovorov.

Obnašanje obiskovalcev in poznavanje lokalnih posebnosti

- opredelitev in izvajanje organiziranega in koherentnega načrta za ozaveščanje obiskovalcev zavarovanega območja;
- opredelitev točke (Info točka), namenjene izobraževanju obiskovalcev;
- koledar prireditev, namenjenih izobraževanju obiskovalcev (dnevi odprtih vrat);
- jasna in dobro razširjena komunikacija o pravilih obnašanja s pomočjo tradicionalnih kanalov in inovativnih digitalnih orodij;
- spodbujanje in podpiranje pravilnega obnašanja v zavarovanem območju;
- večjezična promocija pravil obnašanja;
- vzpostavitev mreže za sodelovanje med glavnimi deležniki v turizmu na območju (centri za obiskovalce parka, informacijski centri za turiste (IAT), nastanitveni objekti in restavracije, vodniki in izvajalci športnih storitev), ki bo namenjena spodbujanju spoštljivega odnosa do lokalnega okolja in njegovih habitatov;
- promocija priložnosti za izobraževanje o okolju;
- uporaba krajev (Info točka), prireditev (dnevi odprtih vrat) in mrež za ozaveščanje o zavarovanem območju in kot priložnost za promocijo širše lokalne dediščine, tako materialne kot nematerialne, za trajnostno prerazporeditev turističnih tokov na ozemlju in sezonsko prilagajanje.

8. PRIPOROČILA IN SKLEPI

Trajnostno naravnani in odgovoren razvoj turizma je postal glavni izziv ob neprekinjeni rasti turistične industrije. Da bi v celoti dosegel svoj potencial, so potrebna dobro utemeljena načela in jasne smernice.

Ti sklepi so namenjeni predvsem lokalnim in regionalnim upravam, upravljavcem zavarovanih območij, odločevalcem na ministrstvih za turizem in varstvo narave ter združenjem zasebnega sektorja in nevladnim organizacijam na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni oz. vsem oblikovalcem politik.

Turizem kot opcija trajnostnega razvoja zahteva načrtovanje in upravljanje, ki omogočata, da se njegove družbenoekonomske koristi čim bolj razširijo po celotni lokalni družbi. Turistični projekti, ki temeljijo na skupnosti²⁶ so pomembno sredstvo za širjenje koristi na lokalne prebivalce.

Pristop trajnostnega razvoja ima v turizmu posebno pomembno vlogo, saj je ta sektor večinoma odvisen od turističnih atrakcij in dejavnosti, ki so povezane z naravnim okoljem ter zgodovinsko in kulturno dediščino. Pristopi k načrtovanju okolja in analiza nosilne zmogljivosti sta pomembni tehniki za preprečevanje okoljskih in sociokulturnih problemov, ki so posledica turizma. Da bi lahko načrtovali razvoj turizma, ki bo izpolnjeval sedanja in prihodnja pričakovanja turistov in dosegel trajnostne cilje turističnega sektorja, morajo lokalne oblasti dobro poznati najpomembnejše mednarodne turistične trende.

8.1. Razvoj in izvajanje trajnostnega turizma

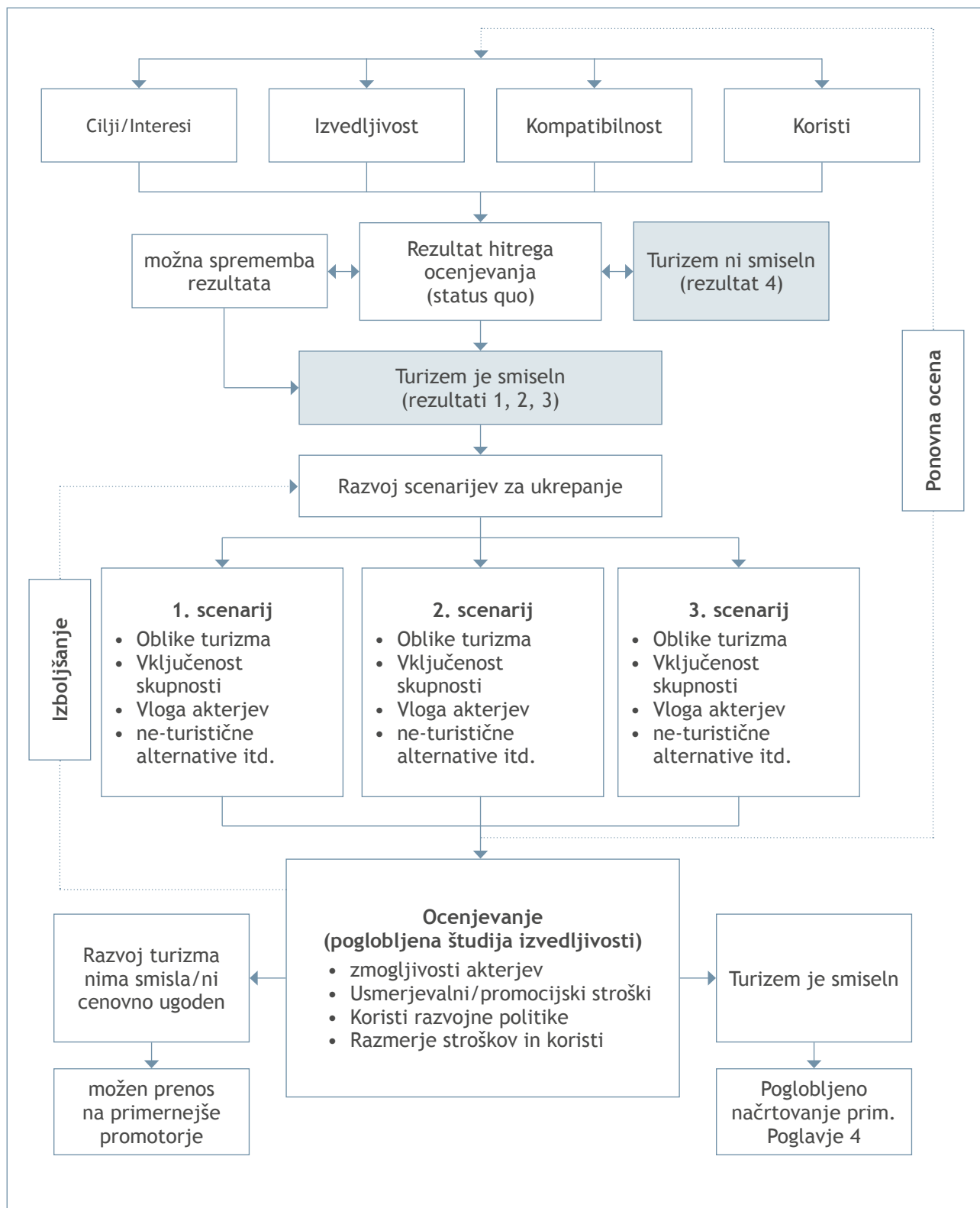
Pred zagonom razvoja turizma v ZO se morajo lokalni načrtovalci in akterji razvoja odločiti, ali bodo trajnostni turizem obravnavali kot izvedljivo možnost razvoja. Ključna vprašanja, ki zadevajo cilje trajnostnega turizma, so naslednja:

- **Cilji in interesi:** kakšne cilje/interese zasledujejo akterji? Je glavno vprašanje usmerjanje ali promocija turizma?
- **Izvedljivost:** Je območje primerno za turizem; so izpolnjeni pogoji za trajnostno izvajanje turizma (osnovni pogoji, sposobnost akterjev)?
- **Kompatibilnost:** Bodo ekološke in sociokulturne okoliščine omogočale kompatibilen razvoj turizma? So institucionalni pogoji takšni, da se z regulacijo lahko preprečijo negativni učinki?
- **Koristi:** So prisotni temeljni politični, družbeni in institucionalni pogoji za to, da lahko turizem pomembno prispeva k ohranitvenim območjem in/ali ima obsežen vpliv na dohodek lokalnih skupnosti?

Odgovor na ta vprašanja zahteva oceno izvedljivosti trajnostnega razvoja turizma (glej sliko 15):

²⁶ Za podrobnejše informacije o Učinkovitem skupnostnem turizmu glejte: The best Practice Manual, Effective community based tourism: a best practice manual / Sally Asker ... [et al.].

ISBNs: 9781921785047 (pbk.) 9781921785542 (pdf).

Slika 15: Postopek razvoja trajnostnega turizma

Sklepi iz prakse:

- iskanje odgovorov na ključna vprašanja je interaktiven postopek. Sklepi iz odgovorov vselej sovpadajo z določenimi pogoji ali predpostavkami, ki se nanašajo na druga vprašanja ali vodijo nazaj k prejšnjim vprašanjem.
- če je eno samo vprašanje dobilo pozitiven odgovor, to še ne pomeni, da je razvoj turizma legitimen! Odločilni dejavnik je širša slika, v primeru, da ni kriterijev za izključitev.
- hitra ocena omogoča zgolj omejeno presojo izvedljivosti in racionalnosti turizma. V prihodnosti bo treba izvesti poglobljeno študijo izvedljivosti.
- rezultati hitre ocene sicer nakazujejo, katere so smotrne poti razvoja turizma in pod katerimi pogoji naj se izvajajo. To obenem pomaga ustvarjati zavest o potencialih in tveganjih, povezanih s turizmom.
- zaželeno je, da so v čim bolj zgodnji fazi k sodelovanju povabljeni strokovnjaki na področju turizma, v vsakem primeru pa med izvajanjem poglobljene študije izvedljivosti in konkretnega načrtovanja.

8.2. Postopek odločanja

Ustrezna usmeritev in usklajevanje procesa strateškega načrtovanja v zavarovanem območju je ključni element uspeha. Velik del odgovornosti nosi ustanova, ki začne postopek razvoja strategije. Ta ustanova lahko prevzame popoln nadzor in upravljanje procesa, lahko pa to funkcijo tudi zaupa posebni delovni skupini, ki jo lahko na primer sestavljajo predstavniki vseh pomembnih lokalnih akterjev v ZO. Takšna skupina mora imeti proste roke pri vzpostavljanju lastne notranje strukture, npr. pri izbiranju vodij in/ali koordinatorjev za določene teme ali sektorje, za organizacijo sekretariata in kontaktnih točk.

Z vidika organizacije procesa razvoja strategije mora skupina izpolnjevati naslednje naloge:

- **dajanje pobud** - prinašanje idej »na mizo«,
- **organiziranje** - vodenje procesa razvoja strategije, organizacije dela, delitve nalog in dodeljevanja odgovornosti, pošiljanje vabil strokovnjakom ali moderatorjem, da pomagajo pri raziskavah ali delavnicah,
- **povezovanje** - zagotavljanje dobrih odnosov med udeleženci v procesu razvoja strategije,
- **mediacija** - pomoč pri doseganju konsenza, reševanju konfliktov, zagotavljanje ravnovesja interesov različnih skupin,
- **odločanje** - določitev prednostnih nalog, sprejemanje končnih odločitev v primerih, ko druge metode za doseg soglasja niso uspešne.

Zelo pomembno je, da skupina ustvari kulturo dela vseh udeležencev v procesu, ki temelji na vrednotah, kot so sodelovanje, partnerstvo, dajanje prednosti skupnemu interesu nad interesi posameznih partnerjev.

8.3. Doseganje soglasja in sodelovanje z deležniki v zavarovanih območjih

Na splošno se pojavlja več težav z ustrezno vključenostjo lokalnega prebivalstva kot s financiranjem in promocijo ohranitvenih območij skozi turizem. Značilne težave pri razvijanju trajnostnih oblik turizma, ki jih lahko izpostavimo med sklepi iz prakse, so naslednje (to je seznam najpogostejših težav, ki se pojavljajo na splošno in niso omejene samo na pilotna območja CEETO):

- ohranitvena območja ne zaračunavajo nobenih pristojbin ali zaračunavajo zelo nizke zneske, ki ne presegajo ali stežka presegajo stroške, nastale zaradi turizma;
- zaslužek od pristojbin je treba poslati centralnemu davčnemu organu in ga torej ni mogoče porabiti za namene lokalnega ohranjanja narave, poleg tega pa turistična podjetja pogosto nasprotujejo pristojbinam;
- lokalno podeželsko prebivalstvo nima potrebnega strokovnega znanja, izkušenj in financ, da bi se lahko ukvarjalo s turizmom;

- lokalna delovna sila zaradi nizke stopnje usposobljenosti ne more zapolniti kvalificiranih delovnih mest;
- v družbeno in kulturno heterogenih lokalnih skupnostih z nizko stopnjo organiziranosti je izjemno težko doseči vsesplošne koristi;
- turistični potencial je precenjen, ker niso bile izvedene študije izvedljivosti ali analize stroškov in koristi;
- sposobnosti lokalnih skupnosti so precenjene. Lokalno lastništvo in udeležba sta vsekakor zaželeni in potrebna, vendar se je pokazalo, da premoreta omejeno stopnjo strokovnosti, ki je potrebna v turistični panogi;
- jasna razdelitev vlog med udeleženi akterji je nezadostna ali je sploh ni;
- zasebni sektor in drugi pomembni akterji so pogosto prezrti, namesto da bi se izkoristili njihovo strokovno znanje in kontakti na trgu.

8.3.1. Upravljanje in načrtovanje

Najbolj obetavne pobude so tiste, ki povezujejo ukrepe za ohranjanje virov in lokalno udeležbo s strokovnostjo v turizmu, podjetniškim razmišljanjem in tržno usmerjenostjo. Tega ravnovesja ni enostavno doseči. V turizmu idealistične pobude, zlasti tiste, ki izhajajo iz poudarjanja lokalnega lastništva (»ljudje bi morali početi vse in odločati o vsem«), redko prinašajo velike koristi razvojnih politik. Posledično bo postala vloga zasebnega sektorja še pomembnejša. Skupine za upravljanje in načrtovanje zavarovanih območij bi morale s pomočjo nevladnih organizacij in organizacij za tehnično sodelovanje prevzeti vlogo strokovnih posrednikov med prizadevanji za ohranjanje narave, lokalnimi interesi in turističnimi podjetji. Na ta način je mogoče doseči čim večje koristi razvojne politike, kar je tudi v interesu lokalnih skupnosti.

Sklepi iz prakse - akcijski načrti ZO bi morali zato upoštevati naslednje:

- Ko upravljavci ohranitvenega območja, nevladne organizacije ali lokalne uprave dobijo podporo pri razvoju turističnih produktov, morajo upoštevati zahteve trga. Ko trženje poveže pravi izdelek ali storitev s pravo stranko na pravem mestu in ob pravem času, dobimo donosen posel in zadovoljno stranko.
- V trženje lokalnega turističnega produkta se mora vključiti zasebni sektor, predvsem organizatorji potovanj in veletrgovci. Pri oblikovanju ponudbe in upravljanju s turizmom je treba upoštevati njihove interese in operativne postopke.
- Za doseganje ciljev trajnostnega razvoja turizma morata trženje in promocija poudarjati okolju prijazno in sociokulturno pravično vedenje turistov in turistične panoge na splošno.

8.3.2. Razvoj prednostnih nalog in ciljev za trajnostni razvoj turizma

Turistična industrija je kot vse ostale industrije odvisna od določenih okvirnih pogojev, ki ji omogočajo trajnostno delovanje. Pogoje, ki so potrebni za izvajanje trajnostnega turizma v ZO (pa tudi drugje) lahko razdelimo na naslednje kategorije:

Temeljni okvirni pogoji:

- **Prisotnost osnovne prometne infrastruktura** (cestno omrežje, vzletno-pristajalne steze);
- **enostavni imigracijski in devizni predpisi** (zelo pomembno za turistične izlete, ki vključujejo več prehodov mej);
- **osebna varnost turistov** (zaščita pred kriminalom, ropi, naravnimi nesrečami in katastrofami);
- **relativno nizka zdravstvena tveganja** (zagotovljene osnovne zdravstvene storitve, odsotnost epidemij);

- **zaščita** okoljskih zanimivosti pred turističnimi vplivi ali degradacijo (zakonski predpisi in njihovo dosledno izvajanje).

Okvirni pogoji gospodarske politike:

- **gospodarske ureditve in finančna politika**, ki spodbujajo turistična podjetja in druga zasebna podjetja;
- dostop do **financiranja ali promocije** (npr. posebne kreditne linije za MSP ali naložbe);
- dostop do informacij in svetovanja v zvezi s podjetništvom (npr. pri zagonu novih podjetij);
- dostop do **informacij/svetovanja** na področju **razvoja izdelkov in trženja** (zlasti glede novih vrst turističnega povpraševanja);
- **podpora pri trženju** v tujini (npr. pomoč pri sodelovanju na sejnih, dostop do novih sistemov za rezervacije);
- **možnosti za usposabljanje specializiranega turističnega osebja** (turistične šole in centri za poklicno usposabljanje).

Okvirni pogoji za ekološko in družbeno trajnostni turizem:

- **okoljska zakonodaja** (visoki okoljski standardi za turistično industrijo);
- politične in upravne strukture, ki zagotavljajo pomoč, podporo in **nepovratna sredstva (materialna in nematerialna) lokalnim/avtohtonim skupnostim**;
- gospodarske in fiskalne politike, ki omogočajo, da se **prihodki od turizma uporabijo za ohranjanje narave ali lokalnih skupnosti**;
- **orodja financiranja/sistemi spodbud**, zaradi katerih so ekonomsko privlačne okoljsko varne naložbe v obrobne regije ali v tehnično usposobljenost podeželskih skupnosti;
- informacije/svetovanje v zvezi z **okolju prijaznimi tehnologijami in metodami upravljanja**;
- stalno spremljanje in po potrebi prilagajanje upravljaljskih ukrepov novim izzivom.

Sklepi iz prakse

- Zelo pomembno je *vnaprej* preveriti, ali so vzpostavljeni temeljni pogoji za trajnostne oblike turizma (glej zgoraj).
- V primeru resnega pomanjkanja teh pogojev (npr. institucionalne pomanjkljivosti) je treba začeti razvojno sodelovanje pod okvirnimi pogoji.
- Državne agencije in nevladne organizacije načeloma ne morejo zagotoviti zadostne podpore lokalnim turističnim pobudam (npr. glede svetovanja, usposabljanja); okrepiti je treba sodelovanje z zasebnim sektorjem.

8.3.3. Mreženje deležnikov: kdo, kako, s kom?

Prvi korak k skupnemu razvoju strategije je določitev subjektov in oseb, ki jim je treba ponuditi možnost, da se neposredno vključijo v delo. Povabiti je treba vse deležnike, ki vplivajo na sedanje ali prihodnje razmere. Delovna skupina, ki je zadolžena za vabila, mora dobro poznati lokalno skupnost. Začeti je treba z analizo deležnikov.

Pri identifikaciji vseh potencialnih deležnikov je treba upoštevati naslednje subjekte:

- subjekti, ki bodo zaradi svoje vloge ali vpliva v vsakem primeru morali biti vključeni v oblikovanje strategije;
- organizacije in ustanove, katerih delovanje bo odvisno od oblike strategije;
- organizacije in ustanove, ki lahko vplivajo na postopek izvajanja strategije;

- organizacije, ustanove in drugi subjekti, ki bi lahko imeli interes za sodelovanje pri razvoju in izvajanju strategije;
- organizacije, ustanove in drugi subjekti, ki lahko postanejo udeleženi v konfliktu ali ki bi lahko razvoj strategije dojemali kot nevarnost za lastne interese;
- koristne osebe in ustanove;
- pogosto je težko najti pooblaščenec govorce za deležnike, ki prenašajo informacije tudi znotraj te skupine in po katerih se skupina zgladuje v vedenju.

Deležniki bi morali biti razvrščeni glede na značaj in/ali potencialno udeležbo, npr. v naslednje skupine:

- **Ključni deležniki:** subjekti, ki so velikega pomena za postopek razvoja strategije. Njihove dejavnosti in interesi so neposredno povezani s stanjem na določenem območju. Mnogi med njimi bi morali biti člani delovne skupine.
- **Sekundarni deležniki:** manj vplivni subjekti, katerih dejavnost in obstoj bo vsekakor treba upoštevati pri pripravi strategije.
- **Drugi deležniki:** vsi subjekti, ki jih potencialno zanima strategija in ki bi lahko v prihodnosti igrali vlogo pri njenem izvajanju.

Upoštevati je treba različne vizije in različna kulturna ozadja naslednjih skupin deležnikov (glej sliko 16). Domišljija in osebna pobuda udeležencev bi morali biti brez omejitev, če gre za njihov lastni vložek (npr. znanje, financiranje, delovna sila, zemljišče itd.).

Slika 16: Različne vizije in različna kulturna ozadja skupin deležnikov.

Spremljanje:

- Pri sodelovanju z zasebnim sektorjem je treba razjasniti, na katerih področjih so cilji trajnostnega razvoja turizma usklajeni s primarnimi gospodarskimi interesi podjetij in kje so z njimi običajno v konfliktu. Onkraj splošnega občutka odgovornosti turistična industrija pokaže takojšnje zanimanje za trajnostni razvoj turizma v naslednjih primerih:
 - če so sprejeti ustrezni ukrepi za znižanje operativnih stroškov oz. če je vsaj zagotovljeno, da se

- stroški ne bodo povišali ali če se s tem lahko prepreči nastanek škode na turističnih virih (npr. uničenje pokrajine, onesnaževanje vode, umik divjadi zaradi velikega števila obiskovalcev);
- če sprejeti ukrepi ustrezajo korporativni identiteti podjetja in so privlačni za stranke (skrb za podobo).
 - Pripravljenost za sodelovanje z lokalnimi skupnostmi ima podobne lastnosti. Za podjetja to na začetku pomeni zamude in večje zaplete v operativnih procesih, vendar lahko zanje postane zanimivo, če lahko privede do privlačnega turističnega produkta.
 - V primeru, da zgoraj navedeni pogoji niso izpolnjeni, se od turistične industrije ne more pričakovati, da bo prostovoljno delovala na okolju in družbi prijazen način, zlasti če bi to zanje pomenilo večje stroške ali izgubo prihodkov. V takšnih primerih je priporočljivo, da lokalne organizacije ter vladne in nevladne ustanove ponudijo posebne spodbude (npr. ekskluzivne pravice uporabe, popuste za pristojbine, skupno usposabljanje lokalnega osebja) ali zaračunajo določene pristojbine (npr. za podeljevanje koncesij) in tako omogočijo, da dejavnosti turističnih podjetij prinašajo učinke, ki se štejejo za pozitivne z vidika ohranjanja narave ali koristi za lokalne skupnosti.
 - Zelo pomembna, vendar zgolj posredna gospodarska prednost turizma, povezanega s projekti, je vpliv na področje odnosov z javnostmi, ki ga imajo razvojno sodelovanje in naravovarstvene organizacije v državah donatorkah. Člani in druge zainteresirane strani imajo vpogled v to, kje se njihov prispevek porabi, kar olajša njihovo odločitev, ali bodo povečali svojo podporo takim projektom.

8.4. Spremljanje in ocenjevanje

Za zagotavljanje trajnosti turizma je treba upravljati z okoljskimi in družbenoekonomskimi vplivi, določiti kazalnike in ohranjati kakovost turističnega proizvoda. Negativne vplive je mogoče zmanjšati z nenehnim spremljanjem in ukrepanjem, če se pojavijo težave. Za zagotavljanje ohranjanja trajnostnega turizma je mogoče določiti naslednje kazalnike:

- **ekološka in sociokulturna združljivost:** uporaba krajine (vsi infrastrukturni objekti); poraba vode; zbiranje trofej, lov na fotografije in druge dejavnosti, kot so rafting, plezanje, gorsko kolesarjenje, pohodništvo, opazovanje ptic ipd. (zaščitene vrste, umik živali, ki jih moti človeška aktivnost); preučevanje, obnova in zaščita zgodovinskih znamenitosti ali degradacija; oživitev ročnih del; finančna odvisnost od kartelov ali neodvisno trženje?;
- **ustvarjanje koristi za ohranitvena območja in/ali za gostiteljske skupnosti:** uhajanje prihodkov od turizma: distribucija operaterjev, povečanje uvoza za luksuzne in potrošniške dobrine, energetske nosilce itd.; vertikalna in horizontalna porazdelitev rasti zaslužka: za koga: ženske, moški, mladina; se dohodek, ustvarjen s turizmom, tudi uporablja na lokalni ravni za ohranjanje narave v najširšem pomenu ali se ta dohodek preusmerja lokalno/nacionalno: lokalna uprava za ohranitvena območja, nacionalna agencija za ohranjanje narave, centralna davčna uprava, lokalne skupnosti, nevladne organizacije?; sta zbiranje pristojbin in njihova uporaba transparentni? Ali je turist/podjetje obveščen/o o tem, za kaj se uporabijo pristojbine;
- **ozaveščanje o ohranjanju narave in virov** (ali stopnja sprejemanja ukrepov za ohranjanje narave in virov raste skupaj z razvojem turizma; ali turisti/podjetja sodelujejo pri promociji trajnostnega turizma: povračilo obiskovalcem, sponzorstva itd.

Izbira kazalnikov je odvisna od značilnosti destinacije in posebnega poudarka pri razvoju ciljev. Ključni kazalniki se lahko razlikujejo tudi zato, ker je bistven cilj prinesiti koristi od turizma posameznim skupnostim. V naslednjem poglavju so kot dober primer predstavljeni kazalniki CROSTO.

8.4.1. Primer kazalnikov CROSTO

Glavni cilj je predstaviti način sistematičnega merjenja in spremljanja trajnosti turizma, ki je bil uporabljen na Hrvaškem. Ta metodologija se uporablja v znanstvenem in strokovnem delu, ki temelji na metodologiji Svetovne turistične organizacije (UNWTO) in Evropske agencije za okolje (EEA) ter z njo povezanih kazalnikov, ki jih predlagata EUROSTAT in Skupina za trajnost v turizmu (Tourism Sustainability Group). Hrvaška agencija za varstvo okolja (EPA) je pripravila nacionalni seznam kazalnikov, razvrščenih na tematska področja za

spremljanje stanja in sprememb v okolju na Hrvaškem (Ministarstvo zaščite prirode i energetike; Zavod za zaščito okoliša i prirode; 2016). Predlagani kazalniki za področje turizma:

- 1. Prvi korak** je vzpostavitev opazovalnice kot virtualne organizacijske strukture. Na Hrvaškem je bila ta pod vodstvom Hrvaškega inštituta za turizem. Naloga opazovalnice je merjenje in spremljanje trajnosti turizma v najbolj turistično razvitih regijah. Na Hrvaškem ta regija najbolj občuti učinke turizma »sonca in morje«. Glavni cilj je uporaba sistema kazalnikov ETIS za trajnostno upravljanje destinacij, ki ga je razvila Evropska komisija. Sistem ETIS je bil izbran zaradi skladnosti članice EU s priporočili EU. Ker pa številni kazalniki ETIS niso merljivi ali pa niso na voljo podatki, ki bi jih bilo mogoče uporabiti v raziskavi, je Hrvaški inštitut za turizem prilagodil kazalnike ETIS obveznim temam za opredelitev trajnosti, ki jih je izbrala UNWTO.
- 2. Drugi korak** je namenjen promociji uporabe ETIS med lokalnimi skupnostmi (turističnimi destinacijami). Glavni cilj je uspešno spodbujanje uporabe ETIS na občinski ravni. Opozoriti velja, da je to odvisno tudi od sodelovanja vseh ustreznih deležnikov.
- 3. Tretji in zadnji korak** vključujeta prenos v regionalni center za spremljanje, ki bi koordiniral številne lokalne opazovalnice, pri čemer vsi za merjenje in spremljanje trajnostne turizma v svojih lokalnih pristojnostih uporabljajo ETIS. V zvezi s tem namerava Inštitut za turizem (Predhodno poročilo CROSTO, 2016) uporabiti čim večje število od devetih kazalnikov ETIS, ki v celoti zajemajo 8 od 9 obveznih tem, ki jih je izbrala UNWTO. Seznam obveznih tem UNWTO in ustrezni kazalniki ETIS so prikazani v tabeli 2.

Takšen vzorec bi lahko pri svojih prihodnjih dejavnostih spremljanja upoštevali tudi upravljavci in deležniki ZO.

ključne teme UNWTO	Ključne teme ETIS		Ustrezni kazalniki ETIS
	Izbor ETIS	Kriterij ETIS	
Lokalno zadovoljstvo s turizmom	C Vpliv na družbo in kulturo	C.1 Vpliv na skupnost/družbo	C.1.2 Odstotek prebivalcev, ki so zadovoljni s turizmom destinacije (na mesec/letni čas)
Ekonomske koristi za destinacijo	B Ekonomska vrednost	B.1 Turistični tok (obseg in vrednost) na destinaciji	B.1.1 Število turističnih nočitev
Zaposlovanje		B.3 Obseg in kakovost zaposlovanja	B.1.4 Dnevna poraba na turista, ki prenoči
Turistična sezonskost		B.2 Uspešnost turističnega podjetja/podjetij	B.3.1 Neposredno zaposlovanje v turizmu kot odstotek celotnega zaposlovanja
Upravljanje z energijo	D Vpliv na okolje	D.6 Poraba energije	B.2.2 Stopnja zasedenosti v komercialnih nastanitvenih prostorih na mesec in povprečna zasedenost na leto
Upravljanje voda		D.5 Upravljanje voda	D.6.1 Poraba energije na turistično nočitev v primerjavi s porabo energije splošnega prebivalstva na osebo na noč
Čiščenje odplak		D.4 Čiščenje odplak	D.5.1 Poraba sveže vode na turistično nočitev v primerjavi s porabo vode splošnega prebivalstva na osebo na noč
Ravnanje s trdimi odpadki		D.3 Ravnanje s trdnimi odpadki	D.4.1 Odstotek odplak iz destinacije, ki se pred odvajanjem očistijo vsaj do sekundarne stopnje
			D.3.1 Količina odpadkov, ki se ustvari na turistično nočitev, v primerjavi s količino odpadkov, ki jo proizvede splošno prebivalstvo (kg)

Tab.2: Seznam ključnih tem UNWTO in ustrezni kazalniki ETIS.

Inštitut za turizem je seznam kazalnikov dopolnil s petimi dodatnimi kazalniki. Dva izmed njih sta povezana z zadnjo obvezno temo, ki jo je izbrala UNWTO, trije pa so povezani s četrtem razdelkom ETIS. Ti indikatorji so prikazani v Tab.3.

Obvezna tema UNWTO	Osnovni kazalnik UNWTO	Tema ETIS		Indikatorji ETIS
		Izbor ETIS	Kriterij ETIS	
Nadzor razvoja	Obstoj procesov načrtovanja uporabe zemljišč ali razvoja, ki vključuje turizem	-	-	-
	% območja destinacije, ki je predmet nadzora (gostota, zasnova itd.)	-	-	-
-	-	Upravljanje destinacije	A.1 Trajnostna turistična javna politika	A.1.1 Odstotek turističnih podjetij/ustanov destinacije, ki uporabljajo prostovoljno preverjeno potrdilo/oznako za okoljske/kakovostne/trajnostne ukrepe in/ali ukrepe družbene odgovornosti gospodarskih družb
-	-		A.2 Zadovoljstvo strank	A.1.2. Odstotek turistov in enodnevnih obiskovalcev, ki so zadovoljni s svojo celotno izkušnjo na destinaciji
-	-			A.2.2. Odstotek vračajočih se/povratnih obiskovalcev (v obdobju zadnjih 5 let)

Tab.3: Seznam dodatnih kazalnikov, ki pokrivajo deveto obvezno temo UNWTO in četrti razdelek ETIS.

8.5. Zaključki in priporočila

Glede na izkušnje z izvajanjem projekta CEETO in oceno njegovih učinkov zlasti kar zadeva prednosti in priložnosti, ki so bile zaznane pri ocenjevanju pilotnih aktivnosti zavarovanih območij, to zadnje podglavje ponuja nekaj idej, ki so lahko oblikovalcem politik v pomoč pri:

- opredelitvi, razvoju in izvajanju teritorialnih politik;
- spremljanju doseženih rezultatov;
- ponovnem pregledu politik z namenom izboljšanja njihove učinkovitosti.

Priporočila za trajnostni razvoj turizma:

Sprejetje celostnega in vključujočega pristopa pri razvoju politik trajnostnega turizma v zavarovanih območjih, ki:

- upošteva vse vpletene javne in zasebne deležnike ter z njimi povezane gospodarske, družbene, kulturne in teritorialne soodvisnosti;
- spodbuja sodelovanje med temi subjekti in organom upravljanja zavarovanega območja, ki bo okrepilo sinergije in zmanjšalo oblike konkurence, ki niso v skladu s cilji skupne in trajnostne rasti;
- upošteva sistemske učinke, ki jih imajo dejanja vsakega deležnika, s posebnim poudarkom na ekonomiji obsega in učenju;
- vključuje različne subjekte pri opredeljevanju in razvoju lokalnih politik, v skladu s participativno logiko.

Sprejetje dolgoročne razvojne perspektive, ki združuje dvoletno (kratkoročno) in petletno (srednjeročno) vizijo z intervencijskimi horizonti, daljšimi od desetih let.

Jasna identifikacija elementov lokalnih kritičnih točk, ciljev rasti in rezultatov, doseženih z razvojnimi dejavnostmi, ki se spodbujajo v zavarovanem območju.

Zavezanost k nenehnim izboljšavam politik trajnostnega razvoja in sprejetje pristopa prilagodljivega upravljanja s pomočjo:

- opazovanja pokazateljev, ki so se pojavili v predhodnih fazah testiranja;
- ovrednotenja kratkoročnih in srednjeročnih rezultatov;
- Spodbujanja oblik vseživljenjskega učenja s strani organov upravljanja zavarovanih območij.

Spodbujanje učne kulture za politike zavarovanih območij in prakse upravljanja, ki temeljijo na mehanizmih, orodjih in partnerstvih, ki spodbujajo stalno sodelovalno usposabljanje in navzkrižno plemenitenje izkušenj.

Vključevanje **sistematičnega ocenjevanja učinkovitosti** razvojnih politik v proces odločanja.

Nevtralen in zunanji pregled sprejetih politik in možnosti za njihovo učinkovito izvajanje v zavarovanem območju ob upoštevanju najboljših praks na mednarodnem, nacionalnem in regionalnem nivoju ter specifičnih neposrednih, posrednih in povzročenih vplivov.

Upoštevanje in spoštovanje **nacionalnih in mednarodnih strateških ciljev**, v okviru katerih je postavljen razvojni načrt.

Spodbujanje **prilagodljivega in ustvarjalnega pristopa k razvoju**, ki bo pripravljen podvomiti o uporabnosti najbolj razširjenih in uveljavljenih oblik intervencije in dajati prednost inovativnim praksam in eksperimentiranju z novimi idejami načrtovanja.

Opredelitev potreb po finančnih in človeških virih za izvajanje razvojnega načrta.

Zagotovitev finančnih in človeških virov za upravljanje zavarovanih območij, ki ustrezajo zastavljenim ciljem in načrtom.

Promocija **finančne, ekonomske in družbene trajnosti** razvojnih ukrepov zavarovanih območij.

Jasna opredelitev ravni in vlog odgovornosti za izvajanje razvojnega načrta.

Spodbujanje rednih poročil o uspešnosti zavarovanih območij s strani organov upravljanja in deljenje z deležniki.

Ocena uspešnosti zavarovanih območij, odločevalcev in osebja, ki dela na teh območjih ter nagrajevanje glede na kakovost doseženih rezultatov.

Opredelitev **komunikacijskega načrta lokalnih razvojnih linij**, naslovljenega na ozemlje, javne in zasebne deležnike, osebje, ki sodeluje pri upravljanju zavarovanih območij, obiskovalce in turiste.

Spodbujanje projektov, ki so namenjeni **izboljšanju dostopnosti** v zavarovanih območjih z ustvarjanjem pogojev za avtonomnost uprave parka pri vzpostavitvi storitve notranjega prevoza in upravljanja takšne storitve ali, če to storitev spodbuja:

- širša mreža javnih in/ali zasebnih akterjev, v katerih park sodeluje v neodločilni vlogi odločevalca;
- javna uprava, ki ni park, neodvisno in kot lokalna storitev javnega prevoza storitev na svojem ozemlju;
- zakonodajna in finančna podpora za predhodno sklenitev dogovorov, ki sodelujoče strani zavezujejo k dejanski vzpostavitvi povezav, z namenom preprečevanja posledic neugodnih političnih dinamik (npr. sprememba konsenza glede projekta po volitvah);
- omogočanje brezplačnih posojilnih pogodb z lastniki neuporabljenih zemljišč, ki se nahajajo ob postajališčih shuttle avtobusov, da se ta zemljišča lahko uporabi za parkirna mesta za avtomobile;
- omogočanje dogovorov o integriranih tarifah med storitvami javnega prevoza in parkirnimi storitvami;
- javne subvencije ali davčne olajšave za nakup ekološko trajnostnih shuttle avtobusov (zlasti električnih) in električnih koles;
- Finančna pomoč pri nakupu:
 - opreme na postajališčih za shuttle avtobuse;
 - smerne table, tematske table in napisi s pravili obnašanja na stezah, namenjenih gorskim kolesom in električnim kolesom;
 - ureditev poti, namenjenih pohodništvu in kolesarskih stez.

Podpora za opredelitev in izvajanje **skupnega in deljenega načrta med pristojnimi zavarovanimi območji** z namenom ozaveščanja obiskovalcev o spoštovanju lokalnih naravnih danosti.

Iz teh priporočil je razvidno, da mora izvajanje trajnostnega turizma v ranljivih ekosistemih in habitatih podpirati tudi politika in da je prav tako nujno sodelovanje različnih deležnikov. Smernice so zasnovane tako, da izpolnijo potrebo po zagotavljanju načrtovalnih pristopov za celostni in trajnostni razvoj turizma v zavarovanih območjih.

Med vsemi načeli in pristopi, opisanimi v dokumentu, je ključna vloga dodeljena postopku oblikovanja strategije z dvema ključnima elementoma: postopkom participativnega načrtovanja in orodjem za spremljanje CEETO. Orodja za spremljanje so predstavljena skozi pilotne aktivnosti, ki jih izvaja osem zavarovanih območij, vključenih v projekt CEETO in ki se lahko uporabljajo za vse turistične in razvojne dejavnosti, ki lahko vplivajo na biotsko raznovrstnost v zavarovanih območjih in v njihovi okolici.

Pri oblikovanju strategije je pomembno tudi to, da mora biti zasnovana kot dinamično orodje, kar sta pokazali tako notranja CEETO ocena kot neodvisna ocena. Pomembno je, da se scenariji z orodji za spremljanje in aktivnostmi, ki so bili oblikovani na začetku, lahko prilagodijo ali preoblikujejo za uporabo strategije v prihodnosti. Opredelitev razvojnih scenarijev mora biti rezultat dialoga in sodelovanja med različnimi partnerji ali deležniki.

Matjaž Jeršič, eminenca na področju slovenske geografije, je zapisal, da so se z vzpostavitvijo različnih zavarovanih območij narava in njene vrednote ohranile ne le za prihodnje generacije, ampak tudi za turizem²⁷. Trajnostni turizem kot splošno sprejet koncept je pot do uspešnega razvoja, saj na eni strani varuje naravo, na drugi pa spodbuja blaginjo lokalnih skupnosti. Trajnostni turizem lahko predstavlja veliko priložnost, hkrati pa tudi veliko grožnjo, če ni pravilno upravljan in izvajan. Porast turističnih in rekreacijskih dejavnosti lahko prispeva k degradaciji območja²⁸. Zato so izjemnega pomena oblikovalci politik in sodelovanje z deležniki.

Avtorji tega dokumenta upamo, da bodo smernice postale mehanizem za doseganje trajnostnega turizma v zavarovanih območjih in orodje za aktivno in povezovalno vlogo oblikovalcev politike pri upravljanju zavarovanih območjih.

²⁷ Jeršič, 1985

²⁸ Primožič, 2014

9. VIRI IN LITERATURA

- > **European Commission, Enterprise and Industry., (2011)** - Small and Medium Sized Enterprises http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm.
- > **Global Sustainable Tourism Council, (2017)** - 15 Ways You Can Help Curb Overtourism. Retrieved from <https://www.gstcouncil.org/15-ways-can-help-curbovertourism/>.
- > **Global Sustainable Tourism Council, (GSTC), (2017)** - 5 key sustainable tourism trends to watch: Sustainability for businesses, destinations and consumers [webinar]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Ezco5igdRy> 24 Global Sustainable Tourism Council (GSTC) (2020).
- > **Green Lodging News and Greenview (2017)** - Green Lodging Trends Report, 2017. Retrieved from http://www.greenlodgingnews.com/wpcontent/uploads/2017/09/Green-Lodging-Trends-Report-2017_Final.pdf.
- > **Institute for tourism Zagreb, (2016)** - preliminary Report of Croatian Sustainable Tourism Observatory, Focal Area: Adriatic Croatia, Zagreb, Retrieved from: (http://iztztg.hr/en/odrzivi_razvoj/)
- > **Košćak M., O'Rourke T., (2019)** - Ethical and Responsible Tourism: Managing Sustainability in Local Tourism Destinations, Routledge, Published November 11, 2019; Textbook - 440 Pages - ISBN 9780367191467.
- > **LEADER Local Development Strategies (LDS), (2016)** - Guidance on design and implementation, ENRD, June 2016, Retrieved from: https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-toolkit_en.
- > **Ministarsvo zaštite okoliša i energetike, (2016)** - Zavod za zaštitu okoliša i prirode, Odabrani pokazatelji okoliša i prirode u Hrvatskoj, Retrived from (<http://www.azo.hr/Indicators06>).
- > **Primožič, T. (2014)** - Ekoturizem in možnosti njegovega udejanjanja v Slovenski Istri. Diplomsko delo, Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.
- > **Steck B., Strasdas W., Gustedt E., (1999)** - TOEB & BIODIV "Tourism in Technical Co-operation. A guide to the conception, planning and implementation of project-accompanying measures in regional rural development and nature conservation". Edited by Richard Haep. Eschborn, Germany.
- > **Sustainable Tourism as a Development Option, (1999)** - Practical Guide for Local Planners, Developers and Decision Makers, Eschborn, Deutsche Gesellschaft.
- > **Travel Market Report, (2018)** - Shared Economy Services May Be Losing Their Popularity. Retrieved from <https://www.travelmarketreport.com/articles/SharedEconomy-Services-May-Be-Losing-Their-Popularity>
- > **United Nations Climate Change, (2018)** - UN Climate Statement. Retrieved from <https://unfccc.int/news/unfccc-secretariat-welcomes-ipcc-s-global-warming-of15degc-report>.
- > **United Nations World Tourism Organization, (2018)** - Tourism and the SDGs. Retrieved October 12, 2019 from: <http://icr.unwto.org/content/tourism-and-sdgs>.
- > **Wildsea Europe, (2018)** - Ecotourism Trends for 2018. Retrieved from <https://www.wildsea.eu/blog-en/ecotourism-trends-for-2018.html>.
- > **WTO/UNEP, (2002)** - Guidelines: Development of National Parks and Protected Areas for Tourism. Madrid, WTO.
- > **WTO, (2004)** - The WTO Guidebook on Indicators of Sustainable Development. Madrid, WTO.

10. SEZNAM VIROV

- > **Abdallah, P., (2012) - The Economics of Ecosystem and Biodiversity, Making Ecotourism an Important Economic Resource, UNEP, <https://www.cbd.int/doc/meetings/im/wscbteeb-mena-01/other/wscbteeb-mena-01-economic-aspect-of-ecotourism--en.pdf>.**
- > **Arnberger A., Brandenburg C., Muhar A., (2002) - Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas: Conference Proceedings ed. pp.1-6. http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/muhar_andreas_arnb-2002-methods_for_visitor.pdf.**
- > **Campbell, A.; Miles, L.; Lysenko, I.; Hughes, A. and Gibbs, H., (2008) - Carbon storage in protected areas: Technical Report. UNEP-WCMC. http://www.gibbs-lab.com/wp-content/uploads/2014/08/Campbell_2008_Carbon_storage_in_protected_areas.pdf, Accessed: 2020-02-20.**
- > **Dudley, N. (ed.) (2008) - Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland: IUCN. <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/PAPS-016.pdf>, Accessed: 2020-02-09.**
- > **Eagles Paul F.J., Haynes Christopher D., McCool Stephen F., (2002) - Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. <https://www.iucn.org/content/sustainable-tourism-protected-areas-guidelines-planning-and-management-0>.**
- > **Effective community based tourism: A best practice manual / Sally Asker ... [et al.]. ISBNs: 9781921785047 (pbk.) 9781921785542 (pdf).**
- > **European Commission: Environment - Management of Natura 2000 sites. page 47. http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf, Accessed: 2020-02-03.**
- > **EUROPARC Federation, Charter Principles, <https://www.europarc.org/sustainable-tourism/charter-principles/>, Accessed: 2020-01-03.**
- > **European Parliament, (2018) - Research for TRAN Committee - Over tourism: impact and possible policy responses, p15.: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf).**
- > **European Parliament (2019) - European tourism: recent developments and future challenges.p.18., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629200/IPOL_STU\(2019\)629200_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629200/IPOL_STU(2019)629200_EN.pdf).**
- > **Hall, C. M. (2006) - Policy, Planning and Governance in Ecotourism, Department of Tourism, School of Sciences, University of Otago, Dunedin, New Zealand, CAB International Ecotourism in Scandinavia: Lessons in Theory and Practice (eds Gössling S. and Hultman J.).**
- > **IPCC- Intergovernmental Panel on Climate Change, (2007) - The Physical Science Basis. In Solomon, S.; Qin, D.; Manning, M.; Chen, Z.; Marquis, M.; Tignor, K. B. M. and Miller, H. L. (ur.) Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the IPCC. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA.**
- > **Iványi A. (2011) - Linkages between biodiversity and tourism - an introduction, http://www.ceeweb.org/wp-content/uploads/2011/12/bidi_tourism.pdf.**
- > **OECD Tourism Trends and Policies (2018). <https://www.oecd.org/cfe/tourism/2018-Tourism-Trends-Policies-Highlights-ENG.pdf>, Accessed 2020-03-01.**
- > **Pfarr, C. (2004) - Policy-making for sustainable tourism, Curtin University of Technology, Australia, (in Sustainable Tourism, F. D. Pineda, C. A. Brebbia & M. Mugica ed.) <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/ST04/ST04007FU.pdf>.**
- > **Sustainable tourism and Natura 2000 - Guidelines, initiatives and good practices in Europe http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/sust_tourism.pdf.**
- > **TEEB, (2010) - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers. UN Environment Programme (UNEP), <http://docs.niwa.co.nz/library/public/TEEBguide.pdf>.**

- > **TEEB, (2011) The Economics of Ecosystems and Biodiversity for National and International Policy Makers.** UN Environment Programme (UNEP), <http://www.teebweb.org/publication/teeb-international-and-international-policy-making/>.
- > **The International Ecotourism Society, (2019) - Responses to The International Ecotourism Society's September 2019 Survey,** <https://ecotourism.org/news/responses-to-the-international-ecotourism-societys-september-2019-survey/> Accessed: 6. 03. 2020.
- > **United Nations Climate Change, (September 25, 2019) - New Action Plan towards Achieving Climate Neutrality in Travel and Tourism by 2050.** <https://unfccc.int/news/new-action-plan-towards-achieving-climate-neutrality-in-travel-and-tourism-by-2050>.
- > **United Nations, Greener tourism, (2019):** Greater collaboration needed to tackle rising emissions, UN News. <https://news.un.org/en/story/2019/12/1052791>.
- > **UNWTO (World Tourism Organization), (2018) - 'Overtourism'? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions, Executive Summary,** <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420070>.
- > **UNWTO (World Tourism Organization), (2019) - International Tourism Highlights - International tourism continues to outpace the global economy,** <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> , Accessed: 2020-03-04.
- > **Visser K., (Booking.com) (2019) - Sustainable tourism becomes a priority for 72% of global travellers,** <https://partner.booking.com/en-gb/blog/sustainable-tourism-becomes-priority-72-global-travellers>, Accessed 2020-03-06.
- > **WTTC (World Travel & Tourism Council), (2017) - Travel & Tourism Global Economic Impact & Issues.**

Tisk:

Izdal Regionalni razvojni center Koper, v okviru projekta CEETO, maj 2020.

Vse pravice pridržane. Ob vsaki reprodukciji, celotni ali delni, je potrebno navesti naslov publikacije, zgoraj omenjenega izdajatelja pa kot lastnika avtorskih pravic.

Glavni avtorji:

- Koščak Marko, Studio MKA d.o.o.
- Lapos Peter, NIMFEA
- Primožič Tina, Regionalni razvojni center Koper

Radi bi se zahvalili vsem, ki so prispevali k nastanku tega dokumenta, predvsem pa ostalim partnerjem in organizacijam, ki so bili del projekta CEETO.

Naslovna stran:

Jezero Baccio, Nacionalni park Appennino Tosco Emiliano, Mauro Generali

Oblikovanje:

Ben Rajnovič

Kje so dostopne publikacije projekta ceeto:

1. CEETO Priročnik - Priročnik uspešnih in inovativnih praks trajnostnega turizma v zavarovanih območjih
2. CEETO SMERNICE - Kako razvijati trajnostni turizem v zavarovanih območjih za oblikovalce politik
3. CEETO PRIROČNIK - Kako izvajati trajnostno upravljanje turizma na zavarovanih območjih

Vse publikacije so na voljo za prenos v več jezikih na spletni stani CEETO in na platformi CEETO Network Platform.

<https://www.interreg-central.eu/Content.Node/CEETO.html>

<https://ceeto-network.eu/home/>

REPUBLIKA SLOVENIJA
SLUŽBA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA RAZVOJ
IN EVROPSKO KOHEZIJSKO POLITIKO

Ekoturizem Srednje Evrope: orodje za zaščito narave

- Regija Emilija Romanja (IT)
- Federparchi (Europarc IT)
- Federacija Europarc (DE)
- UNESCO Biosferni rezervat South-East Rügen (DE)
- UNESCO Biosferni rezervat Salzburger Lungau (AT)
- Naravni park Sölktäler (AT)
- NIMFEA okoljevarstvena organizacija
- Naravni park Medvednica (HR)
- WWF Adria (HR)
- Regionalni razvojni center Koper (SI)
- Javni zavod Krajinski park Strunjan (SI)

11 partnerjev

3 leta

2.81 M